COPERTA COtESJISI DE STATE SON
Grafica: Nicolae Sârou Ilustraţia Mălină Juravâs
ANDRZEJ KUSNIEWICZ
LEKCJA MARTWEGO JtZYKA
Wydawnictwo Literackie Krakow, 1979

Andrzej Kuśniewicz
LECTIA
de limbă moartă

CUVÂNT ÎNAINTE

Versiunea românească a romanului Lecţia de limbă moartă oferă cititorilor noştri prilejul unui prim contact cu proza lui Andrzej Kusniewicz, scriitor polonez de incontestabilă notorietate atât în patria sa cât şi peste hotarele Poloniei, prin traduceri care l-au impus pe pieţele literare europene: în Franţa, R.P.U., Suedia, R.S. Cehoslovacia, Uniunea Sovietică, R.F. Germania etc.

Născut în 1904, Kusniewicz studiază dreptul la Universitatea Jagiełłonă din Cracovia şi se dedică carierei diplomatice. Anul 1943 îl surprinde în Franţa, unde pentru colaborarea sa cu Rezistenţa franceză este internat de nazişti într-un lagăr de concentrare. Înapoiat în patrie după terminarea războiului, Kusniewicz lucrează ca redactor de editură, la Radiodifuziunea poloneză, în presa literară.

Ca scriitor debutează iârziu, abia în 1956, cu un volum de versuri urmat de alte două, în 1959 şi în 1962. Chiar de la primul său roman: Corupţia (1961), având ca subtitlu „roman poliţist eroic”, plasat la Paris, în timpul ocupaţiei naziste, Kusniewicz se dovedeşte un scriitor matur şi de o certă originalitate. Romanele ulterioare, care se succed rapid: Eroica (1963), în drum spre Corint (1964), Regele celor Două Sioilii (1970), Zone (4971), Starea de imponderabilitate (19T3), Al treilea regat (1975), Lecţia de limbă moartă (1977), Vitraliu (1980), o confirmă. (Datele

din paranteză marchează doar prima ediţie, toate romanele scriitorului fiind permanent republicate.)

Kusniewicz aduce în proza poloneză contemporană nu numai o tematică inedită, extinsă în spaţiu peste teritoriul fostului imperiu austro-ungar şi în timp de la primul război mondial până la anii postbelici în Germania de Vest (Al treilea regat), ci şi o modalitate artistică pe care critica poloneză s-a străduit zadarnic să o subordoneze categoriilor curente: roman politic? roman social? psihologic? istoric? Şi aşa cum se întâmplă întotdeauna cu un scriitor autentic, încercările de clasificare s-au soldat cu un eşec. Cu fiecare din operele sale, Kusniewicz a creat altceva, un altceva în care aceste unghiuri de vedere se găsesc, coexistă sau permit să predomine unul dintre ele. Trecutul la care Andrzej Kusniewicz se referă în permanenţă, cel particular al individului şi cel general al colectivităţii etnice invocate (după cum se ştie, încă din 1795 teritoriul Poloniei era împărţit între Rusia ţaristă, Prusia şi Austria, îmbucătăţire care va dura până în 1918), reprezintă în toate romanele sale mai mult decât un climat poetic. De aceea nici nu porneşte „în căutarea lui" şi nici nu-l evocă nostalgic, ci îl cercetează obiectiv pentru a-i discerne determinantele care îl preschimbă într-o realitate contemporană. Chiar dacă protagoniştii romanelor lui Kusniewicz se lasă purtaţi de evenimente fără să le înţeleagă direcţia şi sensul, Kusnievvicz, intelectual deprins cu analiza reflexivă, demontează trecutul istoric pentru a arăta cum va decurge din el viitorul.

O perioadă care îl solicită cu deosebire este aceea a primului război mondial. Aşa se face că acestei teme i-a consacrat chiar două romane: Regele celor Două Sicilii, a căror acţiune coincide în timp cu primele zile ale războiului şi romanul de de faţă. Lecţia de limbă moartă, plasat în ultimele zile ale acestuia. Nevoia de a se elibera de o temă obsesivă o relatează Kusniewicz într-un articol-mărturie adresat în exclusivitate Secolului 20 (Nr. 11, 12 din 1979). „Am scris Lecţia de limbă moartă în decurs de

trei luni, dar ideea lui se născuse mai demult. Doream să închei într-un fel epoca primului război mondial care mi se întipărise prea adânc în memorie… să închei cu această perioadă atât de puternic fixată în mine”. Pomenite de obicei împreună tocmai datorită înrudirii tematice, cele două romane diferă cu totul prin universul literar al fiecăruia dintre ele, prin acţiune şi personaje. Eie nu se condiţionează reciproc în planul receptării, se succed în timp fără să se continue.

Totuşi, mai există între ele un punct de întâlnire. În Lecţia de limbă moartă la fel ca în romanul precedent: Regele celor Două Sicilii, scris cu şapte ani mai devreme, nu asistăm la scene de front şi campanii militare, ci la descompunerea unei lumi. Imperiul austro-ungar se destramă, odată ni el dispare o întreagă epocă, se încheie definitiv secolul al XIX-lea. Din convulsiile acestei lumi se naşte noul secol, al nostru, secolul XX.

În minuscula localitate galiţiană Smorze-Felizienthal, cu un canton feroviar prin care trenurile trec fără să oprească şi un hotel sordid, cu joagărul la care lucrează prizonierii de război de diverse naţionalităţi, Kusniewicz fixează, ca în focarul unei lupe, imaginea fascinantă prin veracitatea ei a lumii în descompunere din Lecţia de limbă moartă. Tot aici agonizează şi va dispărea, odată cu armata chezaro-crăiască din rândurile căreia face parte şi cu imperiul în slujba căruia se află, protagonistul romanului, locotenentul Alfred Kiekeritz. Keferindu-se la personajul său (în aceiaşi articol-mărturie din Secolul 20), Kusniewicz îşi aminteşte de prototipul real ce i-a slujit de model, pe care i-a cunoscut în 1918 şi despre a cărui faptă a auzit povestindu-se. Cum s-a metamorfozat o amintire de la vârsta de 14 ani într-un personaj de complexitatea locotenentului amintit, vor constata cititorii acestei cărţi ei înşişi. În ce priveşte mobilul omorului, surprinzător şi derutant în cazul unui ins cu aspiraţii estetice şi veleităţi de colecţionar, facem din nou apel la explicaţia cea mai autorizată, a autorului, care spune: „în medii de felul celui descris de mine… nutrite cu mitul raselor şi în general cu

mitologia legată de cultul elitei ca atare şi a drepturilor acesteia, începea să ia naştere fascismul. Prin urmare, poate că dreptul de a ucide pe cineva considerat o fiinţă de o specie inferioară, ca un prizonier anonim, decurgea tocmai dintr-o asemenea filosofie!”

Fală de alte romane ale lui Kusniewicz, chiar şi faţă de Regele celor Două Sicilii, în care predomină alternanţa de planuri cu acţiuni simultane şi discontinuitatea narativă, Lecţia de limbă moartă beneficiază de o construcţie unitară de mare perfecţiune, asemuită cu dreptate unei piese muzicale în care se îmbină armonios diversele motiva. Ea se adaugă ca o valoare apreciabilă celorlalte merite ale acestei cărţi.

OLGA ZAICIK

FEMEIA VORBEA, iar el, deşi în ultima vreme învăţase şi puţină polonă şi puţină ucraineană, nu înţelegea tot ce spune, de aceea, brigadierul silvic, domnul Alois Szwanda, care stătea alături, îi traducea vorbele ei în germană, şi el asculta atent, cu capul uşor aplecat pe umărul stâng, eu mâna dreaptă în şold şi cu cea stângă, întoarsă cu palma în sus, ţinută delicat de degetele brune ale ghicitoarei. Le arunca priviri scurte şi ascuţite când femeii, când domnului Szwanda, care continua să tălmăcească răbdător cuvintele acelea încurcate pe atât de exact pe cât – în genere – era cu putinţă.

— Vei trăi intens (cel puţin aşa sunau vorbele ei în traducerea lui Szwanda: adică din toate puterile), iar dacă ai să mori aici (aici? adică unde? în aceşti munţi, în această localitate carpatică, în acest hotel evreiesc de lângă gară?; făcea eforturi disperate să amâne chinta de tuse năprasnică pe care o simţea apropiindu-se printr-o râcâială nesuferită pe faringe) – vei sta culcat pe spate, întins pe pământ şi din trupul tău – mă înţelegi, preafrumosule domn?

u

— Are să crească arborele vieţii. Ascultă-mă cu luare aminte – îi strânse mai tare mâna

— Cândva, peste ani, pe crengile lui se va aşeza

pasărea paradisului. Deşi s-ar putea să nu fie decât o cioară obişnuită sau o bufniţă, asta, vezi, nu ştiu exact. Şi pasărea are să se legene pe creangă, iar în ritmul legănatului ei, după cum are să se mute de pe un picior pe celălalt, şi după cum are să dea din aripi ca să-şi păstreze echilibrul, după cum le va strânge şi le va desfăşura, va bate inima ta, domnule. Sau poate că are să fie doar iluzia bătăii inimii, a vieţuirii în continuare, a fiinţării în nefiinţă.

Sensul cuvintelor tălmăcite devenise acum propria lui completare a ceea ce se căznea şi izbutea să traducă brigadierul silvic Szwanda şi din care, cu siguranţă, lipseau formulări ca aceea despre iluzia supravieţuirii şi cu atât mai mult a fiinţării în nefiinţă. Făgăduielile de continuare a existenţei (fiindcă, în ciuda imperfecţiunii traducerii şi a completărilor proprii – înfrumuseţări arbitrare – cuvintele ghicitoarei trebuiau să conţină tocmai astfel de făgăduieli, deşi mai simple, sau simplist formulate. Pe urmele cuvintelor ei se ivise o imagine, statuia de piatră a unui tânăr, pe care o văzuse cu un an înainte de război şi o memorase, aflată în mijlocul aleii principale a cimitirului din Montparnasse din Paris. Nimerise acolo întâmplător, chiar înainte de apusul soarelui cu un prieten din vremea aceea: Ferdynand de la Vigne. (Pe unde o fi oare acum? în Flandra? Pe Somme? La Verdun?) Tânărul înaripat, semănând puţin cu Eros, într-un gest evident de epuizare, de parcă peste o clipă avea să cadă în genunchi (genunchi feciorelnici pe care amândoi îi priviră o clipă cu o încântare nedisimulată) ţinea în mână un buchet aplecat în jos. Postamentul înfăţişând o coloană scurtă purta inscripţia: *Souvenir*. Dar cum se apropiaseră de monument venind lateral, au citit cuvântul drept: *Avenir*. Viitorul? Deci făgăduiala unei continuităţi, a unei existenţe cât se poate de reale? Într-un asemenea caz. moartea n-ar fi decât o poartă întredeschisă promiţător spre viitor, o intrare sau un prag, condiţia indispensabilă pentru a atinge un ţel sau un stadiu mai înalt, prevestirea sau începutul a ceea ce este esenţial, în mod exclusiv real, a ceea ce se va instaura după această provizorie,

neesenţială pentru că efemeră, temporară, pe nedrept numită unica viaţă reală, din moment ce ştim că acel ceva adevărat va începe abia după ce vom trece pragul, că ne aşteaptă de cealaltă parte a râului Styx. Deci cuvântul *avenir* de pe soclu era făgăduiala clară a veşniciei. O consolare pentru acela care se îndoieşte şi se teme şi o confirmare pentru cel care crede. Dar iată că imediat după aceea, neînţelegerea se limpezise şi enigma se preschimbase într-o banalitate. *Souvenir*-amintire, aducere aminte? Ştim prea bine cât valorează amintirea străină, atunci când noi nu vom mai fi, chiar şi amintirea celor mai apropiaţi, a celor – în aparenţă – mai inconsolabili, când noi vom trece în nefiinţă. Inconfortul memoriei. Câtă vreme vom continua să trăim în ei? Câte primăveri, câte toamne? De câte ori vor cădea frunzele? Şi chiar atunci, când pe jumătate glumind şi pe jumătate dezamăgiţi comentau greşeala, din boschetele cuprinse de înserare, dintre plăcile funerare foarte dese în partea aceea, se ivi un motan mare, cenuşiu, Gare, fără să le acorde cea mai mică atenţie celor aflaţi în faţa monumentului, trecu pe lângă ei fără zgomot şi fără grabă, de-a curmezişul aleii şi a peluzei, ţinând în bot un şoricel. Coada lungă a şoricelului se târa peste pietriş, iar de partea cealaltă se vedea căpşorul animalului ucis, cu urechile ciulite ca nişte colţi. Motanul cu prada lui, ca şi cum tot nu i-ar fi observat pe cei doi, dispăru în tufişurile de cealaltă parte a rondului ca într-un coridor îngust şi întunecat. Mai târziu, la cină, constatară amândoi i azând, că nu era exclus ca motanul să nici nu fi existat, că doar li s-a năzărit, creat pe moment şi la comandă, ca un produs iluzoriu al închipuirii, materializarea unui element oarecare al convorbirii lor de atunci.

Ţiganca, fiind, după cum avea să afle mai târziu tocmai partenera sau ajutoarea directorului şi totodată proprietarul circului ambulant, care se ivise pe neaşteptate acolo într-o dimineaţă a acelei veri tâmi din ultimul an de război – era aceeaşi care servea de *medium* pentru experienţele de hipnoză cu care se producea circarul până

a nu fi fost interzise ca dăunătoare sănătăţii precum şi scandaloase, mai ales în ceea ce-i privea pe copiii veniţi cu duiumul la spectacol, îşi aplecă mult capul legat eu o basma roşie, de sub care i se vedeau urechile brune eu cercei mari de aramă. Locotenentul, a cărui mână femeia continua s-o păstreze în ale ei, plimbându-şi arătătorul în palma lui peste linia vieţii, peste cea a norocului în dragoste, a călătoriilor spre ţări îndepărtate şi a succesului în afaceri, nu izbutea să-i precizeze vârsta: ar fi putut fi o fată tânără, sau la fel de bine, ţinând seama de cutele adânci care-i brăzdau faţa de la colţul buzelor şi până la nas precum şi de reţeaua de creţuri mărunte de sub ochi, cât şi de schima gurii exprimând o silă extremă, oboseală şi apatie, o femeie trecută, spre apusul verii preschimbată în toamnă. Această de a doua eventualitate părea să fie mai probabilă şi mai ademenitoare. Ofilirea e uneori deosebit de atractivă, ca mirosul de ierburi la sfârşitul lui august.

Şedinţele de hipnoză la circ (cu excepţia celei dintâi, chiar în prima zi, mai bine zis în prima seară după sosirea circului în localitate) nu mai avură Inc din cauza interdicţiei autorităţilor, dar continuări dhi iniţiativa locotenentului Kiekeritz în clădirea aparţinând comandantului militar al gării, locotenentul în rezervă Valasek. Luară parte la ele, în afară de locotenentul pomenit adineauri şi iniţiatorul lor el însuşi, o anume Irena Parafihczuk, infirmieră la punctul sanitar din gară precum şi un tânăr student ucrainean, angajat la joagărul dindărătul apei. Şedinţa semiparticulară o finanţa locotenentul Kiekeritz. Momentul identifi căni mediumului ca fiind dansatoare pe sârmă şi voltijeră şi totodată ghicitoarea întâlnită în piaţeta din spatele gării, lângă rampa de încărcare, a avut loc mai târziu şi în împrejurări neobişnuite. Femeia purta atunci un impermeabil de muşama, pus de-a dreptul peste cămaşa de noapte, şi cizme de călărie şi arăta deosebit de îmbătrânită, ca o femeie de şaizeci de ani (poate şi din cauza luminii neprielnice de pe scara hotelului unde locuia locotenentul)

şi numai cercurile metalice din urechi şi cuta adâncă dintre sprâncene îi îngăduiră s-o identifice. Ţiganca, pe care o văzuseră strecurându-se printre scândurile sparte ale gardului care împrejmuia terenul gării şi care le propusese celor doi bărbaţi ce stăteau de vorbă chiar în acel loc pe teme cu totul oarecari şi neutre să le ghicească în palmă, propunere de care profită doar unul dintre ei, celălalt asumându-şi rolul de tălmaci, ml semăna deloc nici cu cea văzută în stare de hipnoză, cu obrazul încordat şi buzele subţiri strânse, slabă şi îmbrăcată ciudat cu un tricou roşu, şi nici cu a doua, ivită într-o noapte pe scara hotelului. Presupusa ţigancă părea mult mai tânără şi mai atrăgătoare. Numai cerceii mari care se clătinau şi-i zornăiau la urechi erau fără nicio îndoială aceiaşi şi poate să fi fost aceeaşi şi perechea de pantofi foarte uzaţi cu tocuri înalte, scâlciate şi foarte subţiri.

Domnul brigadier silvic Alois Szwanda din satul Felizienthal sau Smorze, cum i se mai spunea, care administra un ocol silvic întins în zona carpatică, aparţinând familiei baronilor Liebig, şi care avea sub oblăduirea sa câţiva pădurari şi două joagăre, nu prea lua seama la aceste lucruri. În clipa aceea se gândea desigur la probleme în toate privinţele cu mult mai importante şi anume la faptul că lemnele se îngrămădeau la joagăr în cantităţi uriaşe aşteptând să fie prelucrate, că a rămas în urmă şi cu tăierile din acel an, ceea ce la sfârşitul verii era – după toate regulile de gospodărie silvică – o adevărată pacoste şi toate din cauza lipsei braţelor de muncă, deşi îi fuseseră repartizaţi câţiva zeci de prizonieri ruşi, deşi îi zoreau autorităţile comunale şi baronul Liebig el însuşi, la rândul său sâcâit de cei de la guvernăfhânt şi de la comandamentul militar. De altminteri, în ultima vreme, prizonierii fugeau în grup profitând de orice prilej. Evadări mai avuseseră loc şi mai înainte, dar erau rare, pe când cam din primăvară încoace luaseră un caracter de masă. Fugeau câte unul sau în grupuri, atraşi, după câte se părea, de zvonul privind sfârşitul apropiat al războiului şi schimbările care aveau loc în ţara lor. Mulţi căzeau bolnavi

de diferite maladii, hrana era, trebuia s-o recunoască, proastă, dar cu mult mai bună decât în lagărele pentru prizonieri, s-ar fi cuvenit să ţină minte lucrul acesta, dar ei îl uitau. E adevărat că din iarna trecută hrana se stricase; şi aici legumele putrezeau în asemenea măsură încât nu departe de acele locuri, din fericire nu în ocolul domnului brigadier silvic Szwanda, se petrecuse un accident foarte neplăcut: în timp ce lucrau la dezgropatul unei grămezi de sfeclă sau de napi de sub zăpada îngheţată, prizonierul care se urcase în vârful movilei acoperite de paie putrede şi lut se prăbuşise brusc înăuntru fără să scoată măcar un sunet. Cei care lucrau la poalele movilei nu auziseră nimic altceva decât un şuierat sau un plescăit, poate că astfel plescăise mâzga putredă în care gerul preschimbase napii din anul trecut. Până să încerce să-l salveze, până să-l dezgroape, prizonierul murise. Fusese literalmente aspirat de acea pastă ruginie, verzuie şi rău mirositoare, se înecase ia în ea, murise asfixiat. Iar de numărul prizonierilor pe care-i ai în subordine trebuie să dai seamă, să prezinţi rapoarte în mod regulat; de aici bătaie de cap suplimentară, să explici cum şi ce fel, o întreagă scriptologie. Mulţi prizonieri mureau de tuberculoză, de afecţiuni digestive sau se îmbolnăveau pe capete de scorbut.

În spatele torentului, în apropierea joagărului de jos, lângă linia secundară de cale ferată, stăteau barăcile în care locuiau prizonierii. îi păzea un Landsturmmeister, ortodox de rit vechi, care se numea Moszko Kaplan. Ceva mai departe, dincolo de apă, se crease cu timpul un mic cimitir, unde erau îngropaţi ruşii decedaţi. De aici, din punctul nostru de observaţie, din direcţia gării şi a hotelului lui Wasserzug nu-i departe, în linie dreaptă să tot fie doi kilometri, să zicem doi kilometri şi jumătate sub versantul muntos tăiat cruciş şi curmeziş de îngrăditurile care despart parcelele ţăranilor. Aici se află barăcile prizonierilor şi ghereta paznicului. Din direcţia aceea, mai cu seamă când vine într-ajutor şi vântul, se aud până aici cuvinte răzleţe ruseşti, râsete, iar uneori, mai ales după

apusul soarelui şi cântece. Stând culcat pe pat în odaia lui la hotel, locotenentul Kiekeritz le ascultă ecoul.

1 Veche denumire a soldaţilor din contingentele cele mai vârstnice (50 de ani) (germ.). (Notele aparţin traducătoarei.)

Uneori par foarte îndepărtate, alteori atât de apropiate, de parcă ar fi chiar aici, înapoia peretelui. împreună cu mireasma cetinii plutind din direcţia munţilor, acest vuiet de glasuri constituie refrenul constant, prevestitor al nopţii şi odată cu ea a insomniei cu năluciri datorate febrei în întunericul greu, dens ca smoala, aproape tangibil, în care aţipesc obiectele tot mai grele, tot mai chinuitoare pentru cel ce veghează. Poate că undeva sus, deasupra munţilor or fi stele, dar fereastra e neagră, iar luna astăzi nu se arată, fiind lună nouă. Locotenentul Alfred Kiekeritz, mai ales de când l-a cunoscut pe brigadierul silvic Szwanda, se abate uneori pe la joagăr sau urcă panta de pe versantul însorit, dezgolit de ultimele tăieri. Se aşază gâfâind şi tuşind pe vreun trunchi de copac sau pe o buturugă descojită. Mai întâi aşterne un ziar să nu se murdărească de răşina lipicioasă. Deşi e toamnă, în zilele însorite mai e cald şi printre ierburile uscate şi buruienile veştede, printre trunchiurile de copaci şi grămezile de vreascuri colindă albine şi mai ales bondari negri şi păroşi. Mai rar se strecoară câte o şopârlă. Atunci locotenentul încremeneşte, aproape că nu mai îndrăzneşte să respire, îşi înăbuşă tuşea ca să n-o sperie. îi vede trupul îndoit sub forma literei S sau U. Vede cum îi pulsează gâtul micuţ şi-i priveşte degetele lăbuţelor întinse larg. Mai în vale, tot pe un trunchi de copac, stă paznicul, ulan din *Landwehr* Moszko Kaplan. Cu tunica lui de ulan. antebelică, albastră cu nasturi auriţi, cu ciucurele auriu atârnându-i pe spate până la înălţimea curelei, pare să moţăie în căldura soarelui târziu. Ţine carabina între genunchii strânşi. E ţinta glumelor ţăranilor din partea locului, ba chiar şi a prizonierilor. Dar nu sunt glume răutăcioase. N-a făcut niciodată exces de zel, nu i-a sâcâit, n-a zbierat la ei, nu i-a mânat din spate, cel mult i-a rugat.

Să nu se răzleţească din cale afară când se duc să-şi facă nevoile, ca să-i poată număra. Totul e să nu fugă, restul are mai puţină importanţă. Dezertările îi atrag o grămadă de necazuri, e mereu în primejdie, o adevărată sabie a lui Damocles atârnându-i deasupra capului, frontul. Ar putea fi repartizat la o companie de infanterie sau la un escadron de rezervă al unui *Landwehrulanenregiment*, drept pedeapsă. Ferească Dumnezeu! Ce-i mai rău? Frontul italian sau frontul rusesc? Totul e întotdeauna mai rău. Moszko Kaplan e un ins bolnăvicios, ceea ce totuşi nu l-a salvat la comisia de recrutare din Sambor, îi e frică de curent, suferă de o inflamaţie veche şi cronică a urechii mijlocii. Din această cauză, chiar şi într-o zi mai caldă, precum e cea de astăzi, poartă pe cap un chipiu *feldgrau* căruia îi lasă în jos marginea, făcând din ea un soi de urechelniţe. În felul acesta nu prea aude bine, dar nici nu răceşte la urechi. Izolat fonic de restul lumii, îi e mai cald şi se simte *mai liniştit*. *Aşa cum îl vede* locotenentul Kiekeritz, şezând pe un trunchi de copac, Moszko Kaplan îi apare ca o babă, ca şi cum ar avea pe cap o glugă de femeie. Dacă locotenentul ar fi mai pedant în ce priveşte îndatoririle sale militare sau mai preocupat de ele, dacă ar vrea să se amuze ca să-şi alunge plictisul, ar putea cu un strigăt ameninţător – *Achtung*! [1] – să-i ordone ulanului Kaplan să se ridice, iar după aceea să-l oblige drept pedeapsă să se culce şi să se ridice săltând ca o broască şi în acelaşi timp să cânte: „Ulanul cântă, *ein, zwei, drei*[12]!”… şi aşa mai departe, sau să-l pună să se târască pe burtă, supraveghindu-l să vadă dacă se târăşte la suprafaţa pământului sau se preface doar. Şi totul sub privirile prizonierilor care lucrează în imediata apropiere. Sau încă şi mai rău: ar putea să-l ameninţe pe bietul om că va raporta superiorilor, ceea ce va avea drept consecinţă imediata sa repartizare într-un batalion de marş şi expedierea undeva la capătul lumii tocmai acum, în prag de iarnă care se anunţă excepţional de geroasă. De pildă în

1 Atenţie (germ.).

2 Un, doi, trei (germ,).

munţi, mai sus de Isonzo. Oare ştie tilanul unde vine asta? Nu ştie? Nu-i nimic, are să afle în curând. Oare ulanul ştie, în genere, ce e un război? Ajunge cu oploşeala la sute de kilometri de front, când patria e în primejdie! Şi cu tândăleala pe câte un trunchi de copac la câţiva metri de casă! – aluzie la faptul că familia lui Moszko Kaplan locuieşte în localitatea Felizienthal-Smorze. Dar locotenentului nici prin minte nu-i trece să se comporte atât de răutăcios, nu-i arde de nicio iniţiativă militară sau patriotică. În clipa aceea cu mult mai importantă i se pare agitaţia furnicilor însufleţite de căldura soarelui sau zborul acrobatic al unor musculiţe roind ca o pulbere aurie, coloană mobilă în soare. Uneori cade o ploaie de scurtă durată, când se scutură un norişor. Picuri mari străluminate de soare. Se zăresc limpede boabele rotunde, argintii, picurând peste tufişuri şi muşchi, peste tunica cenuşie a locotenentului aşezat pe trunchiul de copac şi, mai jos, peste barăcile şi prizonierii care se adăpostesc fără grabă pe sub copaci, totul întretăiat de şiragurile ploii care par să clincăne. Circulă pe aici o zicală populară pe care i-a tradus-o brigadierul silvic Szwanda: „soarele străluceşte, ploaia cade, vrăjitoarea strânge untul”, sau într-o versiune modificată şi mai ameninţătoare: „mănâncă untul”. Szwanda îi povestise odată (stăteau atunci pe două trunchiuri apropiate, pe versantul de deasupra joagărului) că prin părţile acelea norodul e foarte superstiţios şi întunecat la minte, crede cu străşnicie în vrăji şi vrăjitoare şi în faptul că vrăjitoarele fură untul sau mulg vaci străine aflate chiar şi în staule, nemaivorbind de cele de pe păşune, şi că o fac tocmai pe o vreme ca aceea: când plouă şi totodată arde soarele. Există pe aici babe din astea care se îndeletnicesc cu asemenea treburi şi care fără nicio îndoială uneltesc cu *dâkto*, adică în vorbirea de prin partea locului cu diavolul.

— *Ditko*, aţi spus, nu-i aşa? Locotenentului îi plăcuse cuvântul şi-l repetase de mai multe ori, vădit încântat: – *ditko*, *ditko*.

— Staţi să vă povestesc, pe aici, pe aproape, este un

sat, Iwaszkowce, acolo trăia o babă pocită, o stârpitură, ai fi zis o pitică şi cocoşată pe deasupra, şi făptura asta se spune că a fost prinsă asupra faptului, pe când scotea pumni întregi de unt din puţinei, iar degetele le avea ca nişte gheare de erete sau de bufniţă. Surprinsă a izbutit să scape de urmăritori, cu toate că au mânat după ea o ceată întreagă de hăitaşi şi ce credeţi, domnule locotenent, baba a reuşit să-i înşele pe urmăritori şi a pierit fără urmă. N-a mai văzut-o şi n-a mai auzit-o nimeni. Ce-au mai căutat-o! Şi prin parcelele unde fuseseră executate tăieri şi pe terenurile de cultura molidului şi prin pădurea bătrână şi prin râpi – baba parcă a înghiţit-o pământul. Eu nu cred în baliverne din astea, dar ceva tot trebuie să fie în ele, dumneavoastră ce părere aveţi, *Herr Oberleutnant*?

— Aşa zic şi eu – răspunse Kiekeritz – aşa zic şi eu! Ca să nu strice atmosfera şi să nu-l supere pe brigadierul silvic.

Acolo jos, lângă linia de cale ferată laterală se află trunchiurile de molid de câte şapte, opt ba chiar şi zece metri lungime. Acum, după ce a stat ploaia, se lucrează din plin. Poate pentru că domnul Szwanda stă şi-i priveşte. De fapt e chiar ciudat, de ce s-or fi gândind oamenii ăştia să dezerteze. Provin de departe. Dumnezeu ştie de pe unde, de la capătul lumii, unii tocmai din Asia. Szwanda îl cheamă pe unul dintre ei, cu un obraz turtit şi lat ca o farfurie şi-l întreabă: da, avea dreptate, soldatul zice că e tocmai din Tobolsk. Din Siberia deci. Departe, departe. Cam câţi kilometri, câţi kilometri de marş să fie până acolo, Wanka, ei, ce zici? Păi vezi, râzi cu gura până la urechi, de-a ajuns mutra ta asiatică de două ori pe atâta de mare, şi habar n-ai. Locotenentul Kiekeritz râde şi el. Câţi kilometri de marş neobosit? O mie, două mii, poate trei, ori şi mai mult? Iar aici, la noi, o duceţi mai bine decât în lagăr, duminica vă dă chiar şi untură la cartofi, vă dă şi casă, nu-i aşa? Îţi lucesc şi ochii de poftă. Pâinea, e adevărat, e tare proastă, tare ca lutul, numai tărâţe şi paie tocate, pleavă, dar ce să-i faci, alta nu-i, doar am intrat în al cincilea an de război. Deci, ce-i tot mână şi nu le dă

pace? Dorul? Toate astea sunt prostii! Odată şi odată s-o isprăvi şi războiul, mai ţine câteva luni, cel mult o jumătate de an, puţină răbdare şi are să fie pauză, pace, vă vor duce sărbătoreşte cu trenul, până acasă – păi nu-i aşa? Ce zici tu de colo, cum îţi zice – a da, te cheamă Dmitro, deci Dmitro de unde eşti? De la Perm. Aha! De la Perm. Şi-i departe de aici şi până la acel Perm, ia spune? – Departe, domnule!

— Păi vezi. Şi domnul brigadier silvic îl cinsteşte pe prizonier cu tutun. Acela ia cu băgare de seamă puţin cu două degete, şi-i face o plecăciune domnului Szwanda.

— Şi-i frumos acolo la voi, la Perm?

— La început prizonierul nu pricepe, nu ştie ce vrea să afle de la el domnul brigadier silvic, îl împunge cu cotul pe un alt prizonier, un tânăr blond, lat în umeri, un ucrainean de lângă Korsun, ce l-a întrebat, în sfârşit se dumireşte, obrazul i se luminează şi exclamă: – Ehei! – şi în ochi i se aprind nişte scântei, iar buzele i se întredeschid într-un zâmbet. Are dinţii foarte albi, ceea ce locotenentul Kiekeritz observă cu bunăvoinţă şi-l tratează cu o ţigară suplimentară.

— *Bitte*, îi spune curtenitor, întinzându-i prizonierului tabachera lui de argint, pe care o păstrează numai pentru musafiri, el însuşi nu mai fumează de mult, i-au interzis medicii.

Şi unii ca ăştia nitam-nisam evadează. Unii dintre ei susţin că se află sul) influenţa lunii. Şi într-adevăr cei mai mulţi evadează când e lună plină, deşi atunci e cel mai greu, fiindcă e lumină. Se aud ţipetele disperate ale ambilor „post”, ale lui Moszko Kaplanşi ale celuilalt, care stă de pază chiar lângă joagăr, ucraineanul: – Stai, că trag! *Bo strilaiu*, *panimaieş*? *Stehen bleiben*! *Halt*, *halt*! şi aşa mai departe. Din când în când se aude un pocnet de armă, repetat ca un ecou puternic de munţii din apropiere, ÎI aude şi locotenentul Kiekeritz în odăiţa lui de la etaj, la hotelul lui Wasserzug. Uneori se aşază pe pat, alteori n-are chef nici măcar să ridice capul. De fapt, nici măcar nu se ştie cine a tras şi în cine. Dar umblă acolo şi braconieri, din cauza lor îşi face sânge rău domnul brigadier silvic,

vânător pătimaş. Cu prizonierii, treacămeargă, le vin de hac câinii, dar să împuşte careva un cerb sau un ţap chiar sub nasul lui, pe fondul lui de vânătoare, pe terenul ce i-a fost încredinţat?!

În timp ce ghicitoarea continua să-i vorbească locotenentului şoptind confidenţial despre soarta lui viitoare, iar Szwanda, tot mai plictisit de rolul de tălmaci, îi traducea vorbele cam pe sărite, ajungeau până la ei zgomotele de la joagăr: scârţâitul ascuţit al discului fierăstrăului semănând cu ţiuitul bormaşinei dentistului, o scurtă pauză şi din nou ţipătul acela pătrunzător şi insuportabil. Şi tot aşa întruna: *joagărul şi răcnetele* căruţaşilor. Buşteni uriaşi de molid, acoperaţi, mai cu seamă în locurile unde au fost. retezate crengile, de mierea uscată şi zaharisită a răşinii. Buşteni târâţi peste parcelele unde s-au făcut tăieri, în jos pe clina muntoasă, căraţi pe cap sau pe umeri, cum se nimereşte: legaţi cu lanţuri fixate cu gheare de scoarţă şi urcaţi pe roţile desprinse de la carele ţărăneşti. Buştenii zac pe drumuri nepracticabile, se rostogolesc, se agaţă de cioturi de lăstari, rupându-i, scobind făgaşe lungi, smulgând muşchiul odată cu ţărâna, saltă pe terenurile denivelate. Caii se opintesc, înfigându-şi picioarele în terenul lunecos, acoperit cu ace de brad. Deci căruţaşul îi ajută, înfigând un băţ între osiile roţilor şi acum coborâşul în direcţia torentului are loc, e limpede, în mijlocul strigătelor pe care ecoul le poartă departe, le repetă, le menţine încă mult timp în curmăturile şi pe coastele muntoase. De aici provine şi mirosul tare, ameţitor, de cetină şi de răşină, care însoţeşte tot ce se petrece şi se va mai petrece aici, tot ce se va întâmpla. Creează fundalul nu numai olfactiv dar totodată şi muzical, precum şi coloristic. O bogată gamă de culori pentru oricine e în stare să le deosebească şi să le înţeleagă. Locotenentul Alfred Kiekeritz susţine, de pildă, că pe înserat, atunci când munţii devin sinilii trecând printr-o întreagă gamă de la argintiul perlei până aproape de negru, presărată cu o pulbere vineţie, care ba scânteiază, ba se stinge, miresmele sunt deosebit de

puternice, iar el, în liniştea înserării, aude limpede fragmente ale nu ştiu cărei simfonii de Mahler. Iar când începe să se lumineze, înainte de ivirea zorilor, când straturile de ceaţă coboară unul după altul din trecători în jos, peste câinele muntoase, prin strâmtori şi defileuri, atunci predomină Brahms. Şi uneori Chopin. Brahms ia culori de un albastru deschis, sau poate că, pur şi simplu, aceste culori repetându-se întruna îl cheamă încoace. Iată, de pildă acum – vă rog să ascultaţi cu atenţie. Dar domnul brigadier silvic nu resimte nimic ce-ar putea să confirme impresiile locotenentului. O fi orb, poate şi surd pe deasupra, sau poate doar lucid. Din politeţe, se preface că ascultă şi priveşte în direcţia indicată. Şi confirmă cu un gest din cap, în timp ce-şi îndeasă pipa cu tutun tăiat mare, la care adaugă şi câteva frunze de smochin. Tutunul se înfoaie la flacăra chibritului ca o vietate, apoi se răsuceşte, se umflă şi se roşeşte, iar după aceea se înnegreşte brusc. Exală un miros puternic care-l face pe locotenent să tuşească. Întoarce capul şi cu mâna împrăştie fumul. Domnul brigadier silvic îşi cere iertare şi se trage cu câţiva paşi mai la o parte. Dar fumul ajunge până la locotenent şi de la acea distanţă, aşadar, prefăcându-se că nu-l deranjează, el se apropie de domnul Szwanda şi-i spune ceva pe tema sălbăticiunilor din pădurile acelea. De pildă despre cerbi, dar şi despre mistreţi sau lupi. Că urşi nu mai sunt de mult, asta a aflat. Iar Szwanda se însufleţeşte. Este unul din puţinele subiecte care îl interesează cu adevărat. De la moartea soţiei sale, în 1910, şi mai înainte a unicului lor fiu, nu i-a mai rămas decât vânătoarea. Tot restul nu-i de fapt decât un supliment, îndatorire, şmotru sau plictiseală. În schimb, când ia în mână un *stuten* sau un *drilling*, doar când îl atinge sau îl mângâie cu vârful degetelor, iar după aceea simte cu palma netezimea patului puştii, răceala ţevii, trăgaciul pe care-l cunoaşte până la cele mai mici elemente, atunci simte că trăieşte, că în ciuda celor întâmplate şi a faptului că a trecut de şaizeci de ani, mai este încă un bărbat adevărat. Ca în tinereţe când cutreiera

cu flinta pe umăr munţii împăduriţi din Stiria lui natală, şi mai târziu tot aşa când obţinuse primul lui serviciu de pădurar, de fapt doar de practicant silvic, la contele Kolovrat în Moravia. Încă de pe atunci îşi scria numele nemţeşte: Schwanda. Abia mai târziu, în Galiţia, numele i s-a polonizat cumva de la sine, sau poate că sub influenţa răposatei sale neveste, care era jumătate poloneză, jumătate ucraineană, originară de pe aici, din părţile acestea, s-a făcut corectura ortografică.

La cantonul din Smorze e linişte şi multă verdeaţă, copaci bătrâni, mobile vechi şi tot soiul de alte lucruri plăcute. De vreun an slujeşte acolo şi o fată cam de doisprezece ani, o oarecare Nastka. Cu prilejul primei sale vizite la domnul Szwanda, locotenentul Kiekeritz are sub ochi un tablou de gen: în zilele cinci acesta se plictiseşte, de pildă pe vreme rea, sau numai aşa, fără un motiv precis, ca să nu stea cu mâinile încrucişate, fără să facă nimic, simţind în tot trupul neputinţa bătrâneţii, strigă la Nastka: – *Hodi siuda*![3] – sau *Komm*, *komm*! – asta mai rar, deşi a învăţat-o pe fată câteva cuvinte nemţeşti, şi când copila se apropie, întinzându-se niţeluş şi moşmondindu-se, cu două degete, cu arătătorul şi cu degetul gros, iar degetele domnului brigadier silvic sunt puternice, groase, cu unghiile pilite scurt, miros a tutun de pipă, iar uneori a cârnat bine afumat, pe care l-a mâncat cu o clipă înainte, apucă fata de nas şi o strânge atât de tare, încât ea se smuceşte ţipând, dar e un ţipăt neterminat, înăbuşit la mijloc, gâtuit de aceşti cleşti ai domnului Szwanda; pentru că el n-o lasă până nu iese totul, ca pasta din tub; în sfârşit eliberează nasul Nastkăi, încheindu-şi operaţia pe jumătate igienică, pe jumătate alint, spunând: – Suflă-ţi nasul în continuare singură, suflă-l bine, uite aşa! – şi degetele umede şi le şterge de părul ei, de cosiţa groasă cât braţul, sau de obrajii rumeni şi bucălaţi, unde nimereşte, pentru că străduindu-se să se smulgă din mâna lui, Nastka se cincheşte, râzând şi ţipând!

— *Ta ioi*!

3 Vino încoace (ucr.).

— *Ta vie bilşe ne mogii*! 1 – şi altele de acelaşi fel, dar domnul brigadier silvic este astăzi deosebit de bine dispus, după prânzul bun, varza cu carne a gătit-o bătrâna Jewka, menajera domnului Szwanda, mătuşa lui Nastka, au avut până şi bere la masă şi lichior de măcieş, aşadar nu-i dă drumul fetii, o ţine mai mult decât de obicei, o apucă strâns de mijloc cu o mină, iar cu cealaltă îşi înfăşoară cosiţa ei în jurul braţului şi acum trage de ea în glumă, până ce-i apleacă capul tare în jos, iar gâtul i se acoperă cu pete roşii. Părul fetei miroase a gaz; domnul brigadier silvic cere să i se ungă capul cu gaz, frecând bine până intră în piele, pentru a preveni prăsirea păduchilor. Pentru că, din păcate, a avut, ăsta-i un lucru stabilit. Nastka nu avea păduchi numai în păr, atunci când s-a ivit la canton, adusă de mână de mătuşa ei; Jewka este de fapt bunica Nastkăi, dar aşa s-a dat la început, şi acum trece drept mătuşă; nu vede cu un ochi, e niţel adusă de spate, dar mai e încă vânjoasă şi în putere; poate să scoată masa grea de stejar din bucătărie în curte fără ajutorul nimănui, ca s-o frece acolo cu uncrop şi cu peria de orez. Pe atunci Nastka era tare speriată, bătrâna era nevoită să tragă de ea cu de-a sila, chiar se smiorcăia, cu nasul plin de muci. Prin urmare probabil de atunci datează obiceiul domnului Szwanda, de a executa acele intervenţii igienice asupra nasului tinerei ajutoare la gospodăria sa de bărbat singur din Smorze-Felizienthal. Efectuase un control atunci împreună cu Jewka şi se dovedise că din păcate Nastka avea păduchi în păr. Unul umbla cât se poate de liniştit pe gâtul fetei şi pe acesta îl zări primul domnul Szwanda, iar după aceea pe toţi ceilalţi. A urmat o Gură de gaz. După cum se ştie insectelor nu le place gazul. Jewka s-a învoit cu necesitatea de a stârpi păduchii, ea nu mai are de mult, dar oamenii de la ţară se miră, ba chiar se arată scandalizaţi; doar se ştie de când lumea că păduchele fuge numai de pe bolnavi, de pe cei bolnavi grav. Mai cu seamă părăseşte trupurile şi aşternutul celor care trag să moară. De asta te poţi convinge uşor: procesiuni întregi de păduchi îl abandonează pe muribund şi pleacă, pică jos,

cad pe pământ, răspândindu-se în jur. Unii rătăcesc drumul, se caţără pe luminarea aprinsă la căpătâiul bolnavului şi ard acolo cu un şuierat. Ferească Dumnezeu de atari împrejurări! Păduchii se aţin doar pe omul sănătos, *bolnavii* şi slăbănogii le fac silă, iar oamenii proşti, orăşenii ăştia, se apucă de-i stârpesc!

Rătrâna Jewka însă, deşi în adâncul inimii sale poate că dă dreptate vechilor credinţe de la ţară, dresată de domnul Szwanda, a participat activ la despăducherea nepoatei sale şi i-a fiert gioarsele în cazan, iar după aceea i-a frecat bine capul cu gaz. De aceea îi şi miros acum domnului Szwanda mâinile a gaz. Totuşi, în gestul ăsta e şi ceva mai mult, parcă mai intim, mai propriu, aproape familial: un ingredient provenit desigur în plus din propriul miros al Nastkăi, a pielii ei tinere, cu iz de zer şi jintiţă niţel greţos şi dulceag. Şi de asemenea ceva ca aura pe care o răspândeşte în jurul său lampa de gaz cu globul de sticlă crestată, verzuie, sau ca mirosul unui fier de călcat încins, dar cel mai sigur fiind cel mai aproape de sufletul lui Szwanda – mirosul de ulei care serveşte la curăţatul armelor de vânătoare.

Aici, la cantonul Smorze-Felizienthal, armele nu lipsesc. Există o colecţie întreagă, cu care se mândreşte domnul Szwanda. Tot felul de puşti înşirate una lângă alta într-un stelaj din lemn, cu orificii scobite şi tăiate pentru ţevi şi cu sprijinitori în partea de jos pentru patul puştii. Să le luăm la rând: două puşti cu câte două ţevi de calibrul şaisprezece (fără zăvoare), *hamerlos*, cum li se mai zice, moderne, model Lancaster, deşi de producţie vieneză; urmează două puşti *dril-ung*, adică având trei ţevi, una dintre ele deja arhaică, cu zăvoarele sculptate artistio şi ţeava împodobită cu un fir auriu închipuind ornamente fine şi o monogramă gravată pe pat; domnul Szwanda a moştenit această capodoperă de la tatăl său, tot silvicultor, odinioară în graţiile bătrânului conte Kolovrat din Reichenau, căci el îl învăţase pe tânărul conte cum să ţină o armă în mână, cum s-o mânuiască, cum să pândească vânatul: frumoase vremi de mult apuse! În schimb, al

doilea *drilling* e mai nou, dar şi mai puţin preţios, deşi provine de la faimosul Splichal; urmează la rând flinta numită „biks”, încă o puşcă având două ţevi, şi „lefoşera”, după numele producătorului ei, Lefaucher, franţuzească de origine, folosită rar pentru că în ultima vreme se găsesc greu proiectile potrivite, cu cartuşul plasat în alt fel. Urmează „teşnera”, după numele lui Teschner, care a proiectat-o. Lângă celelalte, dar plasată separat pe un stelaj vecin pe peretele sting socotind de la intrare până la holul cel mare stau înşirate: o puşcă de tipul Mannlicher-Schonauer, arma preferată a domnului Szwanda, cu lunetă, nepreţuită pentru vânatul mare – cerbi, mistreţi, precum şi ţapi sau căpriori, ei şi lupi, deşi aceştia din urmă cam lipsesc în ultima vreme; în timpul campaniei de iarnă din 1914 pe 1915, numită şi carpatică s-au mutat în altă parte. Pare-se că s-au arătat iar, cel puţin aşa a anunţat pădurarul Latowiczka din Mochnate. Lângă aceasta, o altă puşcă, militară, un Mannlicher de cavalerist, în care domnul Szwanda a cerut să i se monteze apucători pentru lunetă şi să i se modifice puţin vârful ţevii.

Una dintre operaţiunile cele mai importante şi mai de răspundere este de fapt curăţatul profesionist, foarte atent al armei, în primul rând, e limpede, curăţatul ţevilor. În acest scop slujeşte un întreg arsenal de ustensile ca: mai întâi o tijă lungă metalică, răsucită, cu capătul crestat pe care se înfăşoară un pămătuf sau, atunci când nu ai aşa ceva, o bucată de vată. La acest instrument se pot adapta diferite perii de schimb cu părul mai lung sau mai scurt, mai moale sau mai aspru; seamănă cu cele care se folosesc la curăţatul sticlei lămpilor de gaz, doar că sunt cu mult mai subţiri. Înfăşuratul pămătufului la capătul crestat al tijei reprezintă un întreg ceremonial, care pretinde atenţie, îndemânare şi conştiinciozitate. Dacă această operaţie este făcută de mântuială, nu numai că toată treaba se strică, dar – Doamne fereşte – poate fi vătămată ţeava. Domnul Alois Szwanda are cunoştinţele necesare şi stăpâneşte cum se cuvine tehnica înfăşurării capătului tijei cu grămăjoara de scame; e de presupus că a deprins tehnica de la tatăl

său, poate c-a moştenit-o chiar de la străbuni. Nu numai tatăl, dar şi bunicul domnului Szwanda a fost brigadier silvic, iar dacă ai sta să scotoceşti prin documente vechi, te-ai putea convinge că şi tatăl bunicului, deci străbunicul domnului Szwanda a fost pădurar în anii când pe tronul habsburgilor se afla Iosif al II-lea.

Chiar acum se desfăşoară solemnitatea curăţatului armelor: în primul foc intră Mannlicher-Schonauer. Luneta e gata demontată şi curăţată cu grijă cu o bucată de piele care serveşte anume în acest scop, o antilopă moale; e greu de găsit astăzi; cea de faţă provine dintr-o veche rezervă antebelică şi, după folosire, este împăturită cu pietate şi pusă la păstrare într-un sertar al secreterului. Treabă serioasă, pentru că o calitate necorespunzătoare de antilopă poate foarte uşor să zgârie suprafaţa delicată a lentilei. Puşca însăşi trebuie desfăcută în părţi componente, în atâtea în câte se poate; patul puştii separat, zăvorul adastă pe o bucată de postav, iar ţeava o ţine domnul brigadier silvic în mână. Cu mare atenţie desprinde cu două degete din pământuf nişte scamă moaie şi subţire, asemănătoare la culoare şi consistenţă cu un păr blond de femeie, şi o înfăşoară cu grijă pe capătul răsucit ca un şurub al tijei metalice. Orice superficialitate, lipsă de precizie, neatenţie sau – Doamne păzeşte – desconsiderare a acestei operaţii, este de-a dreptul o crimă. Mai bine să nici nu pomenim despre ce s-ar putea întâmpla! Acum nu mai rămâne de făcut decât actul final al pregătirilor în vederea curăţirii propriu-zise a ţevii puştii: scama *trebuie muiată într-un ulei cum e* mierea deschisă la culoare şi cu un miros dertedescris, ier după aceea se introduce tija în ţeava. Urmează câteva mişcări în sus. şi în jos, înainte şi îndărăt, de zece – cincisprezece ori, apoi se scoate tija cu seamele de *cânepă*, ude de ulei şi murdare şi se verifică dacă lucrarea a reuşit. Domnul Szwanda apucă ţeava cu amândouă mâinile, o duce la ochi, ţinteşte spre fereastra luminoasă şi se uită, oh, ce frumos luceşte ţeava curată şi ghintuită! Interiorul ei lucind de curat ce e! Nici nu-ţi vine să-ţi iei ochii de la ceva atât de frumos! Nici

urmă de funingine după ultimul tir, niciun grăunte de praf şi nici – ferească Dumnezeu de asemenea lucru! – vreo zgârietură sau vreun defect.

Domnul locotenent Kiekeritz, care-l asistă pe domnul Szwanda la această îndeletnicire a sa, priveşte eforturile pe care le depune de dragul armei sale de vânătoare, e te lat să-i spună că – din moment ce a ajuns aut de dificilă procurarea calităţii corespunzătoare de scamă – n-ar fi cazul să se gândească la o inovaţie, folosită la atâtea alte produse care lipsesc, cum ar fi postavul pentru tunici şi haine, cafeaua din grâne şi Enrilo, cum ar fi margarina şi kunerolul în loc de unt şi untură, şi aşa mai departe, şi în loc de scamă din cânepă să folosească nişte păr din cosiţa micuţei Nastka. Nu-i rea ideea, nu-i aşa? O idee de-a dreptul inovatoare, din moment ce materia primă se află la îndemână, părul creşte la loc repede, i-ar putea smulge câte un pumn, câte un pumn, de pildă, în fiecare sâmbătă. Totul e să nu tai părul cu foarfecă, pare-se că asta îi strică calitatea. Cel puţin aşa susţin cunoscătorii. Szwanda ar trebui să se priceapă. Şi întrucât materia primă se află chiar aici… Dar domnul brigadier silvic, meşterind în continuare la Mannlicherul său, aproape că se înfioară la această propunere. Chipurile râde, cu râsul lui gros de bas, dar apreciază ideea domnului locotenent Kiekeritz ca insuficient de potrivită cu stilul şi caracterul vânătorii, smocurile de păr din capul Nastkăi ar face de ocară fără nicio îndoială ceva atât de bărbătesc şi de nobil cum e ţeava unei puşti de vânătoare, ba chiar (într-o mai mică măsură dar totuşi) a unei puşti cu două ţevi. Păr de muiere? Ptiu! Dar ca să nu-l jignească pe musafirul său, care aşteaptă să fie lăudat pentru o atât de splendidă idee de raţionalizare, domnul Szwanda îi răspunde că poate, da, desigur, s-ar putea, ba chiar ar trebui gândit la ceva similar, dar experimentul se cuvine amânat pentru momentul când toată rezerva de scamă va fi epuizată şi nu va mai exista nicio altă ieşire.

Trofeele de vânătoare, armele de vânătoare, felurile de mâncare din vânat, în genere toată vânătoarea este un

domeniu pe seama căruia nu se cuvine să glumeşti. Dacă de pildă domnul brigadier silvic ar fi constatat controlând starea armei sale că a uitat ceva, că n-a curăţat cum se cuvine ţeava, că a scăpat ceva din vedere, că n-a observat ceva, că nu şi-a dat seama de ceva, că, în genere, a făcut treabă de mântuială

— *Atunci ar* trebui să se întrebe dacă n-a sosit momentul să renunţe în genere la vânătoare, şi în consecinţă la viaţa însăşi, pentru că la ce mai e bună viaţa adevărată a unui bărbat autentic, ce sens mai are fără vânătoare. Asemenea gânduri negre îl bântuie uneori pe domnul brigadier silvic. Aşa de pildă, de curând, a ratat un erete de mari dimensiuni. Pasărea şedea în vârful unui molid înalt, s-a înălţat desfăcându-şi larg aripile tocmai atunci când domnul Alois l-a ochit (că n-avea lunetă e altă treabă!) şi a tras. Şi nimic! N-a mărturisit nimănui ruşinea asta, dar faptul e fapt.

Domnul locotenent Kiekeritz aprobă dând din cap atunci când gazda lui se referă la vânătoare ca la un tip special de oficiere, de ceremonial, de mister. Stă tolănit pe divanul lat, cu spatele sprijinit de un macat din regiunea Buczacz şi se întreabă (dar numai în gând, fără să i se destăinuie domnului Szwanda, n-ar avea niciun rost), dacă e vorba doar de vânătoare, sau dacă – din întâmplare – nu-i vorba de mecanismul pricinuirii morţii ca atare, în sine. Un fapt intenţionat, în gând sau în stare de proiect

— Activat sau altfel spus efectuat şi – ceea ce este cu totul esenţial – realizabil practic, în raza de acţiune a probabilităţii reale; asta se referă în primul rând la vânătoare, dar în timp de război e vorba şi de oamenii de pe front. E suficientă chiar şi numai decizia, pronunţarea acelui indispensabil „dau, e de ajuns să-ţi acorzi o dispensă de la interdicţii sau legi scrise, de asta e vorba în primul rând. Atât ajunge chiar dacă lipseşte executarea dintr-un motiv sau altul. În sfera de preocupări a unuia ca Szwanda şi a unor oameni de acelaşi soi cu el, îţi poţi imagina pentru uz propriu că treaba apare cam aşa (cu totul nevinovată în conformitate cu legile şi obiceiurile uzuale):

iată am în bătaia puştii un căprior tânăr sau un pui de cerb, îi văd capul în cercul lunetei, la asemenea distanţă şi mărit în aşa fel, încât ţi se pare că, întinzând mâna, poţi atinge blana sălbăticiunii, ba chiar poţi s-o mângâi pe grumaz sau pe umăr, iar dânsa ar tresări sub mângâiere, poţi s-o scarpini pe frunte, între coarne, se pare că animalelor le place acest lucru, de pildă câinii se dau în vânt după aşa ceva, după mâna omului şi a stăpânului, deci probabil că şi căpriorii sau cerbii; ei şi peste asta nimic. Absolut nimic. Degetul pe trăgaci şi acuşi, acuşi are să răsune împuşcătura, patul puştii va ţâşni îndărăt, va lovi umărul, dar nu, nu, la ce bun? Este suficientă conştiinţa că poţi executa sentinţa pe care ai dat-o tu însuţi, pentru propria-ţi conştiinţă. Glontele deocamdată va rămâne pe ţeavă. Până în momentul – e lucru limpede – când îţi vei schimba decizia. Poate cu prilejul următor, care se va ivi. negreşit. Uite, chiar acum. Şi poc! Szwanda este un bonom, fără complicaţii, asta-i sigur. E sigur că el nu cunoaşte asemenea îndoieli, gânduri şi aşa mai departe. Da, e absolut sigur.

Tocmai a pus deoparte puşca de tip Lancaster, cu două ţevi. Nu ştie, nu presupune, de altminteri nici n-ar putea concepe gândurile musafirului său, care stă tot acolo pe divan, acum cu picioarele mult întinse în faţă. Pe jos o blană de urs foarte roasă în mai multe locuri. Pe perete – o hartă colorată a ocolului silvic Smorze-Felizienthal. Pe birou se află hârtii pentru corespondenţă şi plicuri cu inscripţia „Direcţia Statului Smorze”. Sună mândru, dar este perfect îndreptăţit. Există doar două asemenea „state” în această regiune: al neamului Liebig în Smorze şi al familiei Groedel în Skole. Păduri întinse ajungând până la graniţa maghiară, în majoritate de molid, dar pe alocuri şi de fag. Fagii de aici au adesea circumferinţa de câţiva metri şi e nevoie de trei oameni ca să cuprindă trunchiul unui asemenea uriaş. Un adevărat ocean de verdeaţă, iar pentru cei mai puţin înclinaţi să poetizeze – o mare de cherestea şi lemn pentru încălzit pe deasupra. În unele ocoale şi sectoare silvice, de pildă la Mochnate, s-a ajuns

să se recolteze până la patru sute de metri cubi pe o suprafaţă de cincizeci şi şase de ari. Peste tot miroase a răşină, iar pe versaiilele muntoase însorite te învăluie şi miresme de ienupăr, cimbrişor şi genţiană de munte. Şi peste tot ciuperci, o mulţime de ciuperci, râşcovi, dar şi alte soiuri: hribi sau ghebe. Babele cutreieră pădurile, le culeg şi le adună în basmale mari, după aceea le duc la oraş. Nu întotdeauna se găsesc cumpărători, mai ales acum, când e război.

Iar în vale se află prizonierii. Îi auzi vorbind între ei, cântând, chemându-se. Ce oameni! Asta referitor la necontenitele dezertări. Se strecoară orbeşte, fără hărţi, fără compase, ghidându-se – probabil – numai după umbra copacilor, după soare şi stele. De-a curmezişul lanţurilor muntoase şi printre încrengăturile acestora tăiate de trecători, iarna, dar chiar şi primăvara, se întâmplă să tenfunzi în troiene până la brâu, zăpada se menţine aici până târziu, uneori până-n iunie. Câţi nu s-au prăbuşit în vreo surpătură, într-o groapă de doi metri şi mai bine plină cu zăpadă, de stau proţăpiţi acolo şi acuma, vizibili de departe după ce dă moina şi începe dezgheţul. Se întâmplă capul să li se desprindă de trunchi, iar gâtul, dezgolit de carne, ciugulit de vulpi şi de păsări, stă priponit printre frunzele căzute şi acele de brad ca un tirbuşon alb, de os. În locurile neumblate, departe de colibele locuite, se mai păstrează urme ale campaniei de *acum* trei ani*. În timp ce Culeg afine* sau ciuperci, vreun băieţaş, o babă sau vreun moş, închinându-se de trei ori plini de evlavie, cu câte-o cruce de-a uniţilor – *Hospody pomiluj*! *Vicinaia pamiat*[4] se trag îndărăt cu spatele, bătând mătănii, din locul în care s-a ivit o făptură ce nu mai are nimic omenesc în înfăţişarea sa şi care a fost cândva om – atât de uscată şi pe care uneori furnicile şi cărăbuşii au curăţat-o atât de desăvârşit lăsând oasele goale, încât arată asemeni rădăcinii unui copac, răsturnat de vijelie. Unii zac cu capul în jos, cu braţele şi picioarele larg desfăcute: probabil au coborât în goană versantul, poate c-au fugit căutându-şi scăparea şi

4 Doamne miluieşte. Veşnica lui pomenire !

urlând de spaimă, alţii cu faţa, sau mai degrabă cu ceea ce le-a rămas din faţă, întoarsă spre cer; odihnesc, întinşi pe spate, pe burtă, cu braţele în lungul trupului, ca la paradă – sau altfel – cu un soi de gest provocator, aproape ca de clovn, o mişcare ca de balet – nu se ştie de ce – răsuciţi spre stânga sau spre dreapta. Undeva pe aproape se întâmplă să se afle arma acoperită cu straturi de frunze şi cetină, uneori de iarbă proaspăt crescută şi atunci se ştie cine e cel căzut: dacă-i un Mannlicher, e de-al nostru, un soldat austriac, poate vreun neamţ de prin părţile astea, iar dacă e o puşcă cu ţeava lungă ca o frigare atunci e un rus, un ţăran pravoslavnic, iar alături uneori e şi un chipiu militar putrezit. Sau o gamelă.

Mai adesea tubul cartuşelor de carabină sau o ploscă. La ţară, copiii au asemenea ploşti şi le socotesc o preţioasă pradă de război. La fel şi baionete ruginite. Sunt folosite drept cuţite de bucătărie.

Se ştie din experienţă că vulpea ori o pasăre de pradă ca şoriearul, eretele sau o cioară obişnuită – pentru că e iarnă, furnicile nu mai colindă după hrană, ci dorm în movilele lor înalte, roşcate, acoperite de zăpadă – mai întâi devorează pleoapele, consumă în linişte ceea ce se află îndărătul lor, globul ocular, de obicei gata căzut, muiat, tulbure, după aceea trece la buze, la aripile nasului, la rând în continuare consumă pavilioanele urechilor şi obrajii şi abia la urmă de tot se apucă de părţile mai tari, cărnoase şi de cartilagii. Aşa încât, după aceste operaţiuni gastronomice, capul arată în mod special urât, respingător, de-a dreptul dezgustător. Nu-i de mirare că cineva nedeprins cu atari lucruri se-nchină de trei ori şi-o ia îndărăt cu spatele cât mai iute, numai să scape de ce-a găsit. Uneori, un ins mai milos şi mai puţin impresionabil îl acoperă cu o creangă; alteori de abia zăpada îl acoperă. Calcarul, fosforul şi fierul se întorc la sursa lor primordială. În natură nimic nu se pierde.

Trofeele de vânătoare pe care le priveşte acum locotenentul Kiekeritz, ascultând explicaţiile posesorului lor, domnul brigadier silvic Alois Szwanda, reprezintă a

doua sursă de bucurie şi de mândrie a stăpânului casei. Alături de colecţia sa de arme, este al doilea motiv de binemeritată laudă a acestui excelent adept al Sfântului Hubert. Nici nu încearcă să-şi ascundă satisfacţia de a se putea mândri cu o asemenea colecţie în faţa oaspetelui său. Odaia mare, care slujeşte totodată de cancelarie şi de sufragerie are în întregimea ei pereţii ticsiţi cu trofee de cerbi şi de căpriori, fără să mai punem la socoteală capetele de mistreţi atârnate deasupra bufetului şi a uşii care duce spre dormitor, precum şi a câtorva şoricari şi huhurezi împăiaţi şi a unei piese rare – un vultur cu deschizătura aripilor nemaipomenită. Sunt şi câteva păsări mai micuţe, de pildă sitari. Coarnele sunt montate în nişte discuri de lemn având înscrise pe ele data şi locul unde au fost doborâte sălbăticiunile. Cele mai vechi sunt aduse cu ani în urmă din Cehia şi Stiria, din Moravia şi Silezia, cele mai târzii provin din Galiţia, în majoritatea lor din Carpaţi. De pildă cel din faţa noastră, este un cerb splendid de optsprezece ani cu coarnele larg desfăcute şi pe deasupra neobişnuit de frumos arcuite şi egale, şi nici netezimii acestora nu i se poate reproşa nimic. Pe disc se află inscripţia: „Mochnate, 28. IX.1909”. Iar următorul, cel de alături, e şi el deosebit de frumos.

— Vă rog să vă uitaţi, domnule locotenent, la calitatea osului şi forma coarnelor, a fost doborât în toamna lui 1911 pe terenul de vânătoare de aici, de la noi, la Czarne Kupienki. Cel de acolo a fost un adevărat uriaş, a cântărit, n-o să mă credeţi, *Herr Oberleutnant*, cât un bou mare, şi am fost nevoit să-l târăsc singur la vale, pe versantul muntelui, până să ajung la cabana pădurarului, a fost împuşcat la Iwaszkowee, aproape de graniţa ungară. Şi aşa mai departe. În total sunt treizeci şi nouă de perechi de coame de cerb atârnate astfel, în afara celor de căprioare. Nici astea nu-s de lepădat. Iată, priviţi-l pe cel din margine, nu, nu despre ăsta vorbesc, ci despre celălalt, din colţ, lângă hartă, ia uitaţi-vă mai bine. Vârfurile coarnelor au culoarea fildeşului, iar spre rădăcină sunt atât de închise încât zici că-i mahon. A fost premiat la

expoziţia de la Moravska-Ostrava. Iar aici, chiar alături, vedeţi o placă atârnată de un lanţ şi o medalie reprezentându-l pe Sfântul Hubert: trofeul a fost premiat la Expoziţia pe ţară de la Lvov, sub oblăduirea a însuşi răposatului arhiduce Franz-Ferdinand, moştenitorul tronului. Merită să vă îndreptaţi atenţia asupra încă unui exemplar: o adevărată raritate, acest *Periichenbock*, adică un ţap cu coarnele deformate datorită unei răni. Pe locul coarnelor i-a apărut o excrescenţă în formă de ciupercă, de la distanţă seamănă cu un burete sau cu o perucă, de unde îşi trage şi numele. Glontele n-a nimerit ţinta, rănind ţapul în vârful craniului, fără să-l ucidă, i-a spart doar ţeasta aşa încât i-a crescut drăcia asta pe care o vedeţi. A fost împuşcat de unul care habar nu avea să tragă, un cârpaci şi iată rezultatul. E un exemplar unic în felul său, o raritate, dar asta e cu totul altceva.

O problemă deosebit de importantă, chiar extraordinar de importantă este modul corespunzător de a reteza coarnele de pe ţeasta sălbăticiunii. Cel mai frumos trofeu poate fi uşor vătămat, degradat, stricat şi asta numai pentru că un neisprăvit oarecare, un ins neîndemânatic sau nepriceput le-a tăiat acolo unde nu trebuia, cel mai adesea prea sus, aşa încât partea frontală a ţestei e tăiată la jumătate cam acolo unde se aflau sprâncenele animalului, şi fără proeminenţele de deasupra arcadei sprâncenelor, e lesne de înţeles pentru oricine, că toată treaba nu face nici două parale. Pentru asta merită să-l baţi pe făptaş, merită palme – când vorbeşte despre lucrurile astea domnul Szwanda ia foc, de indignare i se roşeşte ceafa acoperită de păr cărunt netuns de multă vreme. Pentru acest fel de operaţiuni se foloseşte un fierăstrău foarte subţire şi foarte rezistent şi o daltă. Arsenalul de vânătoare al domnului brigadier silvic conţine o întreagă colecţie de asemenea instrumente înrudite cu cele de chirurgie. Este de fapt domeniul disecţiei ca la studiile de anatomie. Dar are totodată ceva şi din cioplit, din sculptura în lemn şi mai ales din jocul aşa numit traforaj. Din plăci de lemn de diferite grosimi se taie cu un

asemerea fierăstrău mai ales rame pentru tablouri, ilustrate şi fotografii de familie. Într-o ramă de acest fel, reprezentând flori-de-colţ şi frunze de ferigă, decupate migălos cu fierăstrăul, este încadrată fotografia răposatei soţii a domnului brigadier silvic. Într-o altă ramă, deasupra patului, se află icoana Maicii Domnului, cu inima străpunsă de şapte săbii, în amintirea celor şapte răni ale Fiului. În timp ce lama foarte fină a fierăstrăului serveşte la tăiatul coarnelor în locul potrivit şi la înălţimea cuvenită, cam la jumătatea arcadei de deasupra sprâncenelor (iar după ce se curăţă şi se lustruieşte, craniul arată splendid, aproape ca o cupă grecească antică), cel de al doilea instrument, dăltiţa, slujeşte la curăţat interiorul craniului de resturile de creier şi de ceea ce mai rămâne încă, de pildă lichidul vâscos de culoare roşietică. Nu cred că trebuie să mai adaug că înainte de a te apuca să tai cu fierăstrăul şi să cureţi cu dăltiţa, trebuie să pui mâna pe cuţitul de vânătoare bine ascuţit, chiar foarte bine ascuţit. Cu el tăiem pielea de pe craniul sălbăticiunii, tăiem cu totul, până scârţâie osul sub ascuţiş. Un cuţit bun taie ca briciul. Ar putea fi utilizat şi briciul, dar niciun vânător adevărat nu l-ar folosi, pentru că este din principiu un instrument civil, de frizerie, de toaletă, nicidecum o unealtă de vânătoare. Aparţine unui alt domeniu, unei familii de instrumente diferite şi anume uneltelor de bărbierit. După ce tăiem pielea rotund şi egal, de parc-ar fi trasă cu compasul, trebuie s-o smulgem de pe craniu, s-o întoarcem pe dos, cu părul spre interior, *în aşa îel încât urechile vor atârna în jos la* înălţimea botului ori a nărilor, iar restul pielii are să formeze un fel de scufie. De altminteri, astea sunt doar detalii, suficient de importante spre a fi pomenite, dar nu până într-atât încât să ne reţină prea mult atenţia.

Dar mai întâi să ne închipuim că „vânăm: stăm neclintiţi, în aşa fel încât să nu scârţâie nicio creangă sub tălpile noastre, nu cumva să speriem vânatul fie şi numai cu un răsuflet, sau cu gândul, da, da! Deci ne potolim respiraţia şi gândurile, iar acum atenţie! atenţie! Da, iată,

nu ne-am înşelat, nu încape nicio îndoială: un splendid exemplar de şaisprezece ani (număram încet coarnele, abia mişcând din buze: unu, doi trei şi aşa mai departe, până la opt de fiecare parte). Abia dacă mai respirăm de emoţie, de iubire, fascinaţi! Şi luneta am şi dus-o la ochi, rotocolul ei tăiat de o cruciuliţă subţire, alcătuită din două fire metalice, cuprinde drăgăstos ţinta, iar degetul stă lipit pe trăgaci, încă un minut, lung cât o veşnicie: ocolim căpăţâna, coborâm crucea lunetei în căutarea locului unde sub blăniţa cafenie zvâcneşte inima, inima cerbului sau a ciutei; blăniţa mai deschisă la culoare pe dedesubt, pe burtă e aproape albă, mai sus castaniu închis ca la un murguleţ, pe alocuri e albicită parcă ar fi cărunţă. Aşteptăm momentul decisiv. Degetul e tot pe trăgaci, iar ochiul în vizorul lunetei.

Sau puţin altfel (o altă versiune a aceleiaşi întâmplări sau situaţii):

Am putea să ne închipuim pentru o clipă (fireşte doar în treacăt, ca să glumim) că ţintim în capul unei copile până într-atât ochiul de căprioară poate, prin expresia sa, tocmai proverbial de căprioară, să ne amăgească, stârnind asemenea asociaţii. La fel şi nările moi şi catifelate şi buzele sălbăticiunii. La asta se gândeşte acum locotenentul Kiekeritz, ascultând relatările, mărturisirile şi glumele de vânătoare ale domnului brigadier silvic Szwanda. În acest fel i se ordonează şi îmbină toate în minte. O imagine fugară, prea puţin precisă, mai mult conceptualizată decât zărită în închipuire, concretă vizual. Dar nu-i vreme de asemenea bazaconii (de altminteri străine cu totul gândirii moralmente sănătoase a domnului Szwanda), problema în discuţie este cât se poate de serioasă. Odată cu lunecarea înceată a crucii lunetei din capătul ţevii, trecem peste ochii feciorelnici, peste marginea pleoapei uşor înroşită şi proeminenţa de deasupra osului orbitei acoperită cu o blăniţă moale, roşcată, exact locul pe care poate peste o clipă îl va tăia ascuţişul cuţitului, iar după aceea cu un ţiuit iama *Herăstrăului*; *trecem peste încrengătura* coarnelor, ce bogăţie de forme, ce calitate a osului, un baroc sau

poate un gotic de căprioară! Premiul la următoarea, a nu ştiu cita, expoziţie a cercului de vânătoare este asigurat.

Apoi ca să avem destulă vreme de gândit, ca să ne desfătăm deplin, mai plimbăm încă o dată crucea lunetei când spre stânga, când spre dreapta. Luneta trece peste umăr, apoi în cercul luminos al obiectivului apare o ureche, pe care, de parcă ar avea o presimţire sau ca împuns de privirea noastră nevăzută, dar având o deosebită intensitate, animalul o ciuleşte brusc, pare să asculte; zărim acum interiorul urechii, căptuşit cu un puf moale şi gălbui; coborâm ţeava puştii, înconjurăm cu privirea grumazul muşchiulos, întors într-o parte, sălbăticiunea ne-a adulmecat fără nicio îndoială, aşadar nu mai e vreme de consideraţii estetice şi amânări, putem pierde prilejul şi după aceea vom regreta. Intenţia trebuie realizată. Atunci când glontele va străpunge inima, sângele s-ar putea să ţâşnească până la o mare înălţime, un metru, doi, ba chiar şi mai mult, stropind din abundenţă crengile şi muşchiul; picăturile de sânge se risipesc ca ploaia şi par nişte boabe de mărgean sau de scoruş; apoi cad în iarbă. Animalul lovit astfel face de obicei un salt în sus, apoi vine de-a berbeleaca, se propteşte în bot, pentru a încremeni după mai multe tresăriri. Agonia nu ţine prea mult şi curând ne putem apropia ca să apreciem trofeul. Ridicăm capul care începe să se răcească şi privim coarnele. Da, nune-am înşelat, e un exemplar de preţ, a meritat efortul. Ochii sălbăticiunii, în timp ce stăm astfel aplecaţi deasupra ei şi ne gândim, îşi pierd strălucirea, îi acoperă vălul morţii, ceaţa, înnoptarea, întunecimea. Sângele se încheagă sub talpa cizmelor noastre de vânătoare şi pe mâinile noastre cu care i-am cuprins capul. Încet şi cu multă precauţiune îi culcăm capul pe muşchiul moale, căci aşa se cuvine, la fel cum am proceda cu o făptură apropiată şi dragă.

Lucrurile se desfăşoară cu totul în alt fel când din nepricepere nimerim animalul în burtă. Atunci animalul rănit se lasă încet în jos, îndoaie picioarele, geme, îşi freacă botul de iarbă, de crengi, de muşchi, zvârle din cap. E tare neplăcut să-l priveşti cum moare cu încetul. Stând

mai la o parte aşteptăm să se termine chinul, profund ruşinaţi, cu conştiinţa cuiva care a executat o sentinţă şi nu a unui vânător.

După cât se pare, te poţi lesne obişnui cu omorul, cu uciderea, chiar din copilărie, cu condiţia să te contopeşti cu tradiţia şi cu atmosfera corespunzătoare, iar aceasta din urmă trece de obicei din generaţie în generaţie devenind o a doua natură. E ca un fel de *Raubritterei*[5] întârziată sau poate – aşa sună mai frumos – o practicare eronată a

Cavalerismului-Acestei maturizări virile îi prieso atmosfera corespunzătoare, colecţiile de trofee de vânătoare atârnate pe pereţi ca nişte mândre portrete de familie, cunoscute şi admirate încă din copilărie, iar până la urmă chiar echivalate cu acestea prin sentimentul şi respectul ce li se datorează. Când va interveni echivalarea definitivă a străbunului mustăcios din portret cu sălbăticiunea deopotrivă de mustăcioasă, de pildă cu un râs plasat pe o creangă aplecată de către un specialist în împăiatul animalelor sălbatice, atunci când unul dintre strămoşii din portretul lui în ulei – pe care-l ştim de când am venit pe lume şi ne-a ţinut tovărăşie în primele zile din viaţă şi în cele dintâi formulări conştiente ale unor gânduri, şi în momentele de precizare a aspiraţiilor – va fi asimilat cu un huhurez împăiat la fel de apropiat nouă, aşezat în vestiar sau deasupra uşii din sufragerie, atunci se va produce o totală fuziune parcă a doua familii sau specii, sălbăticiunea dovedindu-ne o persoană la fel de apropiată sau mai apropiată decât o anume persoană, s-ar zice cea mai apropiată, fiindcă în aparenţă ar aparţine unei specii superioare.

— Acum sunt puţini specialişti care se pricep la împăiatul animalelor – îi mărturiseşte locotenentului, plângându-se pe seama zilelor de azi brigadierul silvio Szwanda – şi mai ales la împăiatul păsărilor. Sau a unor capete de sălbăticiuni! Şi au existat mulţi, dar au tot murit dintre ei, maeştrii slăviţi ai acestei bresle, adevăraţi artişti

5 Cavaleri tîlhari (germ.).

în meseria lor s-au stins. Ultimul dintre ei, care mai trăieşte încă în orăşelul nostru, din păcate este pe cale să-şi piardă vederea. Şi ce iscusit era! Cocoşi de pădure, cocoşi de munte, becaţe. Iată, sitarul ăsta de aici, chiar de deasupra capului dumneavoastră, este opera lui. Era de-ajuns să-i spui: Domnule Szostak, ţin foarte mult să iasă fără cusur. Şi să-ţi alegi un model. Există câteva modele tipice. Pasărea poate sta pe o creangă cu aripile desfăcute, de parcă ar fi gata să-şi ia zborul sau cu ele strânse. Cu ciocul deschis sau închis. Şi aşa mai departe. De pildă capetele acestea de mistreţ: meşterul despre care vă vorbesc, domnule locotenent, era specialist tocmai în împăiatul capetelor de mistreţi. Cum se mai pricepea, am fost de faţă nu odată pe când lucra, aşa încât pot să vă vorbesc de munca lui, cât de bine ştia să scoată ochiul cu o sârmă încovoiată, iar după aceea, prin acest orificiu – ca să nu vatăme craniul, fiindcă se întâmplă uneori după împăiere să se desfacă totul din cauza umezelii – scotea, adică împrăştia creierii suflându-i prin orbita goală! Ce precizie. Eu sunt îndemânatec şi mă pricep să repar orice în casă, dar nu în – aş încumeta să fac un atare lucru, ca să nu dau greş. Capetele sunt foarte diferite şi doar un neofit poate să-şi închipuie că un cap de mistreţ nu-i decât un cap şi nimic în plus. Dar nu-i aşa!

Unii vieri sunt aproape negri, au un bot prelung cu care scurmă prin bălţi, şi nişte colţi lungi, destul de drepţi. Cel de aici, din colţ, de deasupra *dulapului*, e un *exemplar* tipic de munte. îl recunoşti numaidecât: are ritul scurt, fruntea lată, botul bărbos, urechi late, colţi groşi, încovoiaţi, înfipţi în maxilare mai lateral decât la cel de baltă. Dacă eşti deprins cu un atare anturaj, cu compania atâtor capete de dihănii şi a regimente întregi de păsăret cu gheare şi penet, cum să nu te gândeşti la contribuţia ta la această operă cavalerească – de nevoie ne învoim şi cu această definiţie – într-o măsură o operă ucigaşă sau mai rău chiar banditească. Ce să-i faci? Nu toate trăsăturile pe care unii le consideră negative, trebuie neapărat să le apară astfel şi altora: câteodată se întâmplă taman invers

poate şi datorită bravadei.

În comparaţie cu păduchiosul hotel din târg, cu aşternutul şi plapuma mirosind a dezinfectant şi a murdărie râncedă, a praf şi a mucegai, sau în comparaţie cu odăiţa de la etaj din clădirea gării unde locuieşte actualul ei comandant militar, locotenentul în rezei vă valasek (Doamne sfinte, în fapt ce ins primitiv!) şi chiar alături, vecini uşă în uşă, punctul sanitar în care se află Irena Parafinczuk, soră de Crucea Roşie (Iisuse, Sfântă Fecioară, sigur un specimen uman încă mai puţin evoluat!) ocolul silvic din Smorze plin de tei, de liliac, de salcâm şi de nalbă, e o adevărată reşedinţă elegantă. Clădirea singură aminteşte prin acoperişurile sale în pantă şi balconaşe, prin veranda şi streaşină foarte înclinată de deasupra intrării, prin globurile de sticlă înfipte în beţe risipite prin tot parcul, de Stiria, de unele cartiere periferice din Graz sau Judenburg, sau de alte orăşele subcarpatice. Scaunele împletite de pe veranda acoperită cu viţă sălbatică şi cele două şezlonguri, şi ce dacă pânza de atâta stat în ploaie a crăpat, se rupe şi se destramă, iar lemnul fotoliilorbalansoare mucegăieşte (acest fel de mobilă e numită aici cu mândrie „un transatlantic4, câinele domnului brigadier silvic doarme în el), precum şi obiectele de porţelan din bufetul în stil stirian pur, iar cu câteva trepte mai jos pivniţa, bine aprovizionată în ciuda războiului, domnul Szwanda prepară singur în coşcogea damigene care stau rânduite în coşuri de răchită ca nişte pureci dolofani tot felul de băuturi, lichioruri din fructe şi vinuri; dar mai sunt aici şi vinuri ungureşti – mai ales de Tokaj, precum şi rachiuri de mai multe calităţi, de la caisată până la palincă de prune şi afinată slovacă. Locotenentului Kiekeritz nu-i plac vinurile ungureşti, evită şi rachiul, dar comorile din pivniţa domnului Szwanda îi readuc în minte denumirile vinurilor sale preferate franţuzeşti, acelor de Burgundia, ca de pildă Gevrey-Chambertin, Morey-Saint Denis, Vosne-Romanee, Nuits Saint-Georges sau Pommard (Doamne, ce n-ar da locotenentul Kiekeritz, care stă acum aici pe verandă la

cantonul din Smorze, şi se leagănă în aşa-zisul transatlantic care şi-a pierdut tălpile din lemn, încălzit de ultimele raze ale soarelui de toamnă pentru un păhăruţ de Pommard!), aproape i se strânge inima de părere de rău că nu are la îndemână o sticlă de Puligny-Montrachet (să trecem peste vinurile de Burgundia! N-or fi numai ele! Doar ele singurele!) sau un vin din acelea grozave, ca Châteauneuf du Pape, sau ia să ne gândim acum la vinurile de Bordeaux, să luăm de pildă un Margaux sau chiar (dar asta cu oarecare ezitare – ce să-i faci dacă nu ai la îndemână un altul) fie şi un Saint-Julien sau Saint Este phe. Peste o clipă (iar soarele încălzeşte tot mai bine şi mai tare, un fluture s-a strecurat printre razele care se înfăşoară peste crengile de viţă-de-vie, joacă şi îşi tremură aripile albe) îi trec prin minte numele unor vinuri de Champagne, le trece în revistă, îi iasă gura apă, şi brusc simte pe gâtlej gâdilitura binecunoscută, acuşi, acuşi începe tuşea, durerea în plămâni şi o înţepătură ca de gheaţă îl străpunge, dar în acest prim atac, odată cu gustul sângelui, simte pe limbă gustul acelor vinuri amestecate, un fel de coctailuri: – mmm! Moet şi Chandon! – ca nişte semne de exclamare, ca nişte virgule care despart tuşea scandată, sufocările, hârâiala, chintele spasmodice triumfător: Piper Heidsieck! Veuve Cliquot! Pommery

Greno! I-toederer! – ca nişte panglici atârhate peste catafalc, peste capacul coşciugului: cordon vert, cordon rouge, cordon vert, cordon rouge! – rouge, rouge, rouge!

— Când deodată o străfulgerare: ce-o fi cu asta? (atacul de tuse se isprăvi pe neaşteptate, la fel cum începuse, se curmă la mijloc, după ce se înecase cu senzaţia că are gura plină şi din cauza asta obrajii umflaţi, dolofani, teribil de caraghioşi, iar domnul brigadier silvic sărise în sus de pe scaun şi alergase neliniştit să aducă apă într-o carafă, zorind-o pe Nastka înspăimântată care fugea zdupăind în pridvor, şi bătrâna Jewka scosese capul din bucătărie, ţinând în mână un cocoş curăţat pentru masa de prânz: *Schneller*! *Schneller zum Teufel*!) uimire nemaipomenită: oare nu mă-nşală privirea? aici? o

asemenea minunăţie? Iată, de sub treptele verandei, se iţeşte noroită, acoperită cu mâncare pentru păsări şi cu urme lăsate de labele găinilor o farfurie Meissen dintre cele mai autentice. Locotenentul, uitând tuşea şi durerea în piept, se cincheşte, o trage cu băgare de seamă – e întreagă, ce fericire! – dă jos cu un pumn de iarbă resturile hranei, un fel de casa amestecată cu ou – ce profanare, ce e fi în mintea ăstora, zău aşa! – duce la ochi acea minune salvată, mângâie cu vârful degetelor marginea farfuriei, o întoarce şi găseşte confirmarea faptului de care era oricum sigur: data, da, chiar aşa, e şi datată: 1713 şi alături gravate în porţelan literele A.R.

— Augustus Rex, fireşte – De unde o aveţi, domnule Szwanda? Ştiţi ce fel de farfurie e asta?

— Domnul brigadier silvic se gândeşte, se uită în sus, îşi freacă bărbia, ridică din umeri! Nu mai ştie. O fi pe aici de mult, poate încă de pe vremea predecesorului său, un bătrân pădurar care a murit cu ani în urmă, parc-a fost ofiţer scos la pensie, ori poate că el însuşi chiar o fi adus-o din Stiria sau din Moravia, naiba mai ştie, e chiar atât de important? apoi adăugă, privindu-l pe locotenentul care stă tot cinchit, meşterind la nefericita aia de farfurie: – Parcă erau mai multe, dar s-au mai spart din ele, cum se întâmplă în gospodărie. Fetişcanele astea, babele astea! Le scapă din mână. Văd că vă place, păi atunci luaţi-o, eu nu ţin s-o am, una în plus sau una în minus, ce mai! Oricum până la urmă o sparge careva. Jewka o fi pus în ea mâncarea pentru păsări. Dar ia staţi… Am zărit nu demult pe undeva o alta, ba chiar mai mare, o salatieră, cu flori din acelaşi serviciu de masă, trebuie să fie pe undeva. Nastka! – şi o pune să caute. Ei, şi o găseşte. Lângă o tufă de coacăze, plină cu apă pentru curcani. Din păcate crăpată şi ciobită într-o parte. Păcat, bine că s-a păstrat chiar şi aşa! îi lipseşte o bucăţică de crenguţă şi o jumătate de frunzuiiţă verde, chiar pe margine. Salatiera e de tipul acelor piese care aveau marginile din elemente florale împletite ca un ajur, acoperite cu o glazură în culori rămase vii până azi. Ce verde! Fenomenal! Uitaţi-vă şi

dumneavoastră! E murdară de găinaţ şi noroi uscat şi are urme de labe cu degetele răşchirate. Deci Nastka spală minunea asta sub privirea atentă a domnului locotenent.

— Bagă de seamă, fir-ar să fie! *Pass auf* – şi-i smulge farfuria din mâinile ude şi roşii şi o şterge singur cu prosopul domnului Szwanda; prosopul e de calitatea celor păroase, *frotte*, alb şi cu un chenar bleumarin. Din clipa asta, locotenentul nu mai admite să-i atingă nimeni prada – cele două piese, adică farfurioara şi salatiera.

În acest fel, colecţia domnului Kiekeritz creşte şi se îmbogăţeşte, înfloreşte. În ciuda războiului sau poate tocmai pentru că e război. Pe lângă exponatele a căror atestare de artă autentică ar fi o exagerare, o greşeală sau o ciudăţenie – locotenentul vădind o predilecţie de neînţeles pentru tot soiul de lucruri fără valoare, de pildă pentru macate ţesute de fabrică, tablouri croşetate din lină şi cromolitografii – figurează în ea, în mod incontestabil, şi opere de artă, cum ar fi icoane vechi, ruseşti, sustrase sau cumpărate de prin parohiile unităţilor din împrejurimi, în afara celor aduse de locotenent în vara asta din Podolia şi Ucraina. La început i-a lipsit priceperea profesională indispensabilă pentru asemenea tip de colecţionare. În afara muzeelor, nu mai avusese niciodată prilejul unui contact cu acest fel de pictură bizantină. Îşi adusese aşadar de la Viena două publicaţii specializate, bogat ilustrate şi acum, după studii aprofundate, poate fi considerat aproape un specialist în acest domeniu.

Două icoane foarte preţioase, cum avea să constate după aceea, găsise de curând datorită ajutorului domnului Szwanda, în capela din cimitirul unui vechi sat de munte, unde ajungeai căţărându-te pe un drum plin de pietre, prin valea secată a unui torent şi la urmă făcând încă o bucată de drum pe jos. Nu era nimeni acolo cu care să fi putut trata cumpărarea celor două icoane, prin urmare, fără să mai stea mult pe gânduri, le luase nespunând nimănui nimic. Iar acum, amândouă se află la loc sigur, la mama locotenentului, la Graz, unde el le-a expediat împreună cu alte trofee. Alte câteva icoane pe care le observase prin

biserici, din nou cu sprijinul domnului Szwanda şi a unui tânăr feroviar originar din aceste locuri, invalid, deci neincorporabil, domnul locotenent le obţinuse după tratative scurte, cu participarea domnului brigadier silvic în calitate de tălmaci şi intermediar. Preoţii uniţi, la început surprinşi de propunerea unei asemenea vânzări, ba chiar puţin speriaţi, cedară destul de repede în faţa stăruinţelor domnului Alois Szwanda, pe care toţi îl ştiau aici de multă vreme şi-l respectau. Acest bărbat vânjos, în ciuda celor şaizeci de ani ai săi, cu mustaţa căruntă retezată scurt şi tuns arici, cu scurta lui stiriană cu nasturi din os şi pălăria stiriană de la Pichler, împodobită ca un pămătuf din păr de capră, prins cu o floare de colţ din argint, trezea încrederea tuturor. Obrazul lui mare, ars de soare, acoperit cu o reţea de vinişoare mărunte, exprima o bunăvoinţă uşor glumeaţă, e lucru cert. Poate şi (faptul se referă la copii, care-l iubeau pentru că le dăruia bomboane) mirosul puternic de tutun de lulea pe care-l emana garderoba lui cât şi mâinile lui mari şi zdravene. În aceste condiţii refuzul de a-i ceda nişte icoane vechi, a căror valoare preoţii nu o cunoşteau şi nici măcar n-o bănuiau, ar fi putut – mai ştii? – să se sfârşească prost, să atragă asupra parohului îndărătnic vreo nenorocire. Ce-i drept, Szwanda nu le-o spusese niciodată verde în faţă, ba nu făcuse nici măcar vreo aluzie, dar nici nu tăgăduia când îi cereau în şoaptă sfatul în această privinţă. Încă nu fuseseră uitaţi în părţile acestea, acei ani nu prea îndepărtaţi, îndată după izbucnirea războiului, în nouă sute paisprezece sau cincisprezece, după alungarea ruşilor, după Gorlie şi marea contraofensivă, *când numeroşi* preoţi uniţi, acuzaţi de lipsă de loialitate faţă de monarhie şi monarh, de concepţii necorespunzătoare sau doar de idei nesănătoase, nimeriseră în lagărul de la Tallerhof sau în altă parte. Prin urmare, era mai înţelept să nu te pui rău cu ofiţerul *pe* care domnul brigadier silvic din Smorze l-a adus cu el în propria lui brişcă. Că ofiţerul acela nu-i un fitecine e limpede, din moment ce brigadierul silvic se poartă astfel cu dânsul, cu un respect evident. Icoana,

descoperită de agerul amator, vârâtă, cum se întâmplă adesea, în vreun ungher al sacristiei sau înapoia altarului, ca fiind veche şi stricată, se cuvenea, după ce era scuturată de praf, să fie înmânată acelui domn ofiţer, îmbrăcat cu un chipiu de front, o tunică militară şi nişte mănuşi splendide pe care nu le scotea nici când dădea mina, nici când cerceta icoana. Urma oferirea solemnă. În schimbul ei – ce binevoia să dea domnul ofiţer. Pentru renovarea bisericii. E vorba de acoperişul spart. Sau mai modest: de-o luminare. Iar domnul ofiţer, întors cu faţa spre ferestrele întreţesute cu voaluri, festoane şi ghirlande de pânză de păianjen, fără să asculte ce i se spune sau ce îi traduce demnu1 Szwanda, sufla peste ramele de argint cu slove gravate în cirilice, râcâia atent, cu un băţ de chibrit, stratul patinat de vreme al Născătoarei de Dumnezeu, din argint şi el, sau poate că era sfântul Ciril, sfântul Nicolae or Vasile. Cu degetul vârât în mănuşa de antilopă, se străduia să cureţe pe loc obrazul sfântului, numai pete, mângâia aproape cu afecţiune barba apostolului sau coama calului pe care galopa sfântul Gheorghe. Ceilalţi tăceau aşteptând; vreo babă şi vreun pălămar, vreun diac bisericesc, strecoară o privire prin uşa întredeschisă a bisericii, preotul le face semn cu braţul, de-i flutură mânecile largi ale sutanei, le face semn să plece, la ce bun să vadă, să ştie, pe urmă s-ar putea să se stârnească vorbe că el, părintele lor, părintele spiritual, face negustorie cu cele sfinte, dar de ce? de ce? – puteri mai de sus, de altminteri mare lucru o icoană ca asta, veche şi stricată! Pentru coroanele pe care domnul ofiţer, darnic peste toate aşteptările, le-a depus în tava ce i-a fost întinsă, vor cumpăra la Lvov altele noi, mai frumoase, la magazinul lui Riznyc, unde se vând obiecte de cult.

În odăiţa de la etaj, icoana va fi curăţată doar provizoriu, abia la Graz va fi supusă adevăratelor operaţiuni de conservare.

Locotenentul ştia de la că figurile madonelor de pe icoane sunt pictate cu o vopsea diluată în apă de trandafiri, pentru că înfăţişarea chipului Preacuratei, şi după

exemplul ei şi din respect a chipului sfinţilor, este un act religios, de-a dreptul mistic. Poate că aceste capodopere specifice şi naive de credinţă şi iubire au fost create sub imboldul inspiraţiei. În extaz. Meşterul căruia i se comanda tabloul, artist autodidact, al cărui nume a rămas neştiut, cunoştea exact regulile, recomandările stricte în conformitate cu care trebuia executată o operă cu conţinut religios. Modelul se numea canon şi era transmis cu mare grijă, din generaţie în generaţie, cu pietismul cuvenit. În conformitate cu el, zugravul folosea culorile într-o succesiune dinainte presorisă, întrucât şi aceasta era precis stabilită. Era un ritual specific, ca multe altele, ca de pildă: sărbătorirea morţilor, casa turnată în ulcele de pământ şi destinată celor răposaţi, împodobirea luminării mortuare şi de asemenea coacerea unor turtiţe de ovăz pe frunze de varză. Pe suprafaţa aluatului se scobea cu degetul o cruce.

Aşadar, domnul locotenent Kiekeritz citea cu mult interes aceste amănunte oferite de cercetătorul vienez, stând lungit în pat şi sugând bomboane de eucalipt (preţuia farmecul ritualului însuşi şi mai ales al acelor ritualuri care, cel puţin în aparenţă, puteau să pară absurde, da, firește, dar se punea întrebarea: absurde pentru cine? asta era problema!) – ca atare mai întâi negrul monocromatic, fondul, pe care vor fi apoi repartizate motivele specifice: inscripţiile, precum şi simbolurile în funcţie de conţinutul tabloului; de pildă semnele Patimilor Domnului, ciocanul, cuiele, coroana de spini şi scara (dar aceasta din urmă mai rar); sau, în cazul Maicii Domnului, împletitura literelor, monogramul sau anagrama numelui Maria. După ce fondul era gata, zugravul putea trece la distribuirea gamei culorilor luminoase, deschise. Albea, lumina, dădea strălucire. Zugrăvea lucirile şi petele colorate, dar cu economie. Netezea cu o pensulă subţire locurile unde se învecinează contrastele: de pildă verdele cu rozul, sau azuriul cu un galben ca sulful. Veşmintele figurilor şi după aceea trăsăturile feţei, în sfârşit amănuntele mâinilor şi ale

aripilor. Există îngeri cu două aripi dar şi cu şase. Există şi o Maică a Domnului cu trei mâini.

Secolul nouăsprezece – explica autorul manualului – a fost numit şi secolul nazareenilor. Apar influenţe străine evidente, occidentale, asupra artei primitive, locale, bisericeşti. Pe teritoriul Austro-Ungariei. În Balcani precum şi în Rusia poate că a fost în alt fel. Învăţatul vienez anume s-a limitat la teritoriul Monarhiei. În practică la Galiţia răsăriteană, Bucovina, Slovacia răsăriteană şi Transilvania de nord, şi la o parte a Ungariei, la nord de Tisa. Deosebit de preţioase sunt icoanele numite veronici, înfăţişând în versiuni diferite năframa sfintei Veronioa. O icoană de acest fel găsise locotenentul în Podolia, când încă nu-l interesa arta bizantină. Drept rezultat al acestei lipse de interes, şi ca urmare a nepriceperii sale, pierduse ocazia, cu toate că icoana îi plăcuse până într-atât încât, urcând pe cal, sărise încă o dată jos, ca s-o mai *privească* odată cu atenţie, fusese cât pe aci s-o dea jos de pe peretele bisericuţii şi s-o ia cu el, dar în ultimul moment renunţase la această intenţie. Poate pentru că era o zi toridă, zăduf, nămiază, deci gândul de a deschide geanta din piele, fixată de şa şi care, pe deasupra mai avea şi o curea rigidă şi era greu de manipulat, ei şi întrebarea, oare icoana are să încapă în geantă, şi de nu, atunci ce-are să facă? S-o care în mină, ce incomod, mai ales că în cealaltă mină ţine frâul calului. Convoaiele militare erau departe, însemna să le aştepte, iar el se grăbea, înaintau în marş forţat, urmărind o unitate, nu era prea limpede care; şi aşa se face că nu şi-a îmbogăţit colecţia cu acea splendidă veronică.

Mai târziu (şi respectivul moment a venit abia după ce efectuase lectura manualului despre icoane), locotenentul a fost încântat de dematerializarea figurilor, pe care o cunoştea întrucâtva din studiile asupra picturii medievale, cu care era de mult familiarizat. Regăsea acum o tendinţă asemănătoare în pictura bizantină în versiunea ei orientală. Laicizarea figurilor zugrăvite a luat naştere, cu certitudine, de teamă să nu apară o excesivă asemănare

între făpturile supuse păcatului, umane, aşadar muritoare, şi figurile de natură supranaturală, supraterestră, divină – sau în cazul unor sfinţi sau îngeri, semidivină. De aceea zugrăveau ochi nereali, mari, mai largi decât dimensiunea umană, aţintiţi către spaţiul extraterestru, orbi pentru formele jalnice ale acestei lumi, ale existentei noastre, adorând în extaz pe Dumnezeu el însuşi sau cerul larg deschis. În schimb, gura, dimpotrivă, se cuvine să fie mică, pentru că nu a fost creată pentru bucurii terestre, n-a cunoscut şi niciodată nu va cunoaşte tentaţiile lumii. Buzele trebuie să fie uscate, arse de un jar lăuntric, subţiri, fără vreo urmă carnală; făcute în exclusivitate pentru rugăciune, pentru şoapte. Fruntea înaltă şi dezvelită, s-ar putea spune luminoasă; e doar încununarea şi frontonul templului spiritual, lăcaşul gândirii, al simţămintelor elevate. Întregul chip se cuvine să fie mai degrabă întunecat, spre a evita, pe cât e cu putinţă, culorile trupului pământesc real, cuibul păcatului. Un sac cu ticăloşii e trupul nostru, g îndi locotenentul Iviekeritz, citind acestea şi zâmbi – da, da, incontestabil.

— Figurile principale au fost aşezate cu faţa spre spectatori, în poziţia *en face* faţă de nava bisericii sau interiorul capelei din marginea drumului, cel mult, şi extrem de rar, *en trois quatre*. Numai figurile secundare, înfăţişate întotdeauna cu dimensiuni mai mici, păcătoşii care cer îndurare şi imploră milă, precum şi – ţi-e şi frică s-o mărturiseşti – portretele diavolilor, întrunit şi ei se ivesc uneori la nazareeni (dar numai la ei, contaminaţi după cât se pare de arta gotică şi renascentistă apuseană!) pot apărea în profil, cu faţa întoarsă către figura principală, plasată în centrul tabloului sau în mijlocul compoziţiei. Făpturile cele mai josnice (tocmai diavolii, dar şi oamenii de calitate deosebit de proastă) erau zugrăviţi în mişcare, neliniştite; pentru că ele se străduiesc să nu vadă nici cerul, care le e inaccesibil, şi nici iadul care-i aşteaptă; în ce priveşte divinitatea însăşi, sunt nevrednice de ea, n-au dreptul s-o privească, cel mult îi pot privi pe sfinţi, dar şi dintre aceştia, pe cei inferiori. Deoarece există mai multe

categorii de aleşi ai lui Dumnezeu, de calitate superioară, mijlocie şi cu totul proastă. În timp ce Nicolae făcătorul de minuni sau sfântul Dumitru sunt de rang înalt, unul ca Varlaam cel binecuvântat (o fi totuşi sfânt?), Iconom sau Fierepiempt – sunt inferiori, categoria a doua, a treia, de n-o fi cumva a patra. Cei mai mulţi dintre aceştia mai mărunţei – după cum afirmă specialistul, autorul manualului – au fost primiţi de milă la sânul bisericii schismei orientale, a bisericii care se autointitulează pravoslavnică, şi în consecinţă nu figurează pe icoanele şcolii nazareene, credincioasă unirii, cel puţin în cuprinsul monarhiei austro-ungare. În schimb, pravoslavnicii din acest spaţiu – e vorba de sârbi şi de o parte dintre românii transilvăneni – îşi au propriii lor sfinţi, necunoscuţi în Rusia.

Pe locotenentul Kiekeritz l-a interesat în mod special, ba mai mult chiar – pur şi simplu l-a fascinat – Maica Domnului cu buze strânse precum şi alta, Cernită sau Hodighitria, mamă şi fecioară totodată, o repetare, dar pe scară mai mică, a noţiunii de unitate a Treimii Sfinte în dimensiunile dualităţii în unitate. Kiekeritz considera aceste noţiuni, întruchipate în mod naiv şi sincer, drept fermecătoare. Şi, lucru încă mai important, izbutise să obţină icoana Hodighitriei (fără să ştie că aşa se numeşte) drept prima sa icoană, drept începutul colecţiei. Asta se petrecea pe când se mai afla în Galiţia, undeva lângă Husiat în pe Zbrucz, pe vechea graniţă rusească. Parohul în a cărui biserică se afla această icoană (de altminteri, desigur neapreciată la justa ei valoare, pentru că era pusă în sacristie, într-un ungher, deasupra unei lăzi vechi pentru obiecte sacrale), băgând de seamă că ofiţerul de cavalerie elegant îmbrăcat într-adevăr ţine să aibă acea icoană, şi simţind că s-a ivit o ocazie nesperată s-o vândă, a început să se tocmească, de parc-ar fi fost vorba de un purcel, o gâscă sau un viţel pe care-l vindea la târg; în cele din urmă, locotenentul a obţinut totuşi icoana de treizeci pe patruzeci centimetri, într-o ramă de argint lată, îndoită şi patinată, a obţinut-o şi a împachetat-o într-un ziar, după

care a pus-o într-o valiză de voiaj din piele de viţel cu numeroase etichete a diverselor hoteluri, în care se aflau lenjeria şi obiectele sale de toaletă.

În afara Maicii Domnului, de cele mai multe ori puteau fi găsite sfinte privilegiate în cultul din răsărit ca Varvara, Sofia, Pari raschiva, Elena sau Eufrosina, iar dintre sfinţii bărbaţi – în primul rând Ciril, dar şi Ioan Gură de aur, fără să-l mai pomenim pe sfântul Gheorghe, care a ucis balaurul. Şi încă o raritate, pe care locotenentul Kiekeritz a cunoscut-o doar prin reproducerea din manual, o adevărată raritate, minune a iconografiei, adevărată comoară muzeală: Madona numită şi Anonimă, sau Maica Domnului cea Mută, deoarece are faţa acoperită până la jumătate cu o basma, după modelul femeilor din răsărit. Basmaua aceasta e pătată cu sânge. Se pune întrebarea: al cui era sângele? Desigur al Fiului răstignit pe cruce, ale cărui răni însângerate Maica lui le-a şters tocmai cu această basma. Iar acum şi-apasă pe ea buzele invizibile pentru privitori. Desigur că buzele ei sunt uşor întredeschise, pentru că sărută mereu urmele rănilor Fiului ca pe cea mai sfântă relicvă. În ochii Maicii Domnului cea Mută se vede extazul. Privind icoana, într-o excelentă reproducere de altminteri, locotenentului îi trece prin minte că întreaga compoziţie, şi mai cu seamă expresia ochilor Maicii Domnului, este modernă, atât în concepţie cât şi în modul de tratare. Ar fi putut fi creată de unul dintre prerafaeliţi, de careva dintre simbolişti, chiar şi de Munch. Era în tabloul acesta ceva ambiguu şi nerostit până la capăt, cu totul străin de stilul icoanelor, prin urmare o devansare, de unde şi asemănarea cu pictura modernistă, contemporană nouă.

Păcat că nu reuşise să ia cu el colecţia de figurine rococo, din porţelan, pe care le găsise în sezonul trecut în Podolia, iar după aceea în Ucraina: o alarmă neaşteptată a făcut cu neputinţă orice încercare de a le strânge şi împacheta ca să nu se spargă pe drum, nemaivorbind de a le plasa printre bagaje sau în căruţele convoiului. Au rămas, ca de obicei, departe în urmă, acolo unde se afla

brigada, la un ştiu câţi kilometri de locul de staţionare al escadronului, cu care pe atunci fugărea zi şi noapte bandele ce bântuiau pe terenurile acelea fără stăpân dintre Bug, Zbrucz şi Şmotricz de o parte, Nistru şi Rusia de cealaltă. Când după câteva zile de urmărire zadarnică a acelei bande, care fugea risipită, dar încă nu fusese lichidată, se înapoiase în acelaşi loc, la conacul mare, ba chiar un mic palat în mijlocul unui sat întins plin de livezi înflorite, pe malul unui lac, n-a mai găsit decât mormane de dărâmături arzând mocnit şi resturile colonadei peronului. Nişte oameni încercau să salveze ceea ce scăpase din incendiu sau poate că (şi versiunea asta era cu mult mai verosimilă) profitau de ocazie pentru a fura sau prăda ceea ce puteau lua cu ei. Văzându-i pe ulanii care se înapoiau, se risipiră iute care încotro, pitindu-se printre pomii din parcul vast. Şi aşa, din colecţia de porţelanuri nu a mai rămas *nimic*. *Locotenentul* Kiekeritz îşi aminteşte perfect şi cu cele mai mici amănunte fiecare gest al său de atunci, cum se aplecase cu băgare de seamă peste cioburile aruncate, să nu se ardă, pentru că în jur mai fumega şi pâlpâia focul, flăcăruile se mai târau ici, colo peste dărâmături, căuta amăgindu-se că, poate are să mai găsească măcar un fragment, fie şi plesnit, care ar putea fi lipit de către un specialist din Graz. Dar nu găsise nimic. Şi câte nu fuseseră acolo! Ce imaginaţie îl călăuzise pe artistul care proiectase acele bibelouri din porţelan, desigur în a doua jumătate a secolului optsprezece! Atunci când mai stăteau încă înşirate în servanta intactă şi pe poliţa de mahon a secreterului, Kiekeritz n-avusese vreme să le cerceteze mai îndeaproape. Îşi amintea exact cum stătuse atunci, fără măcar să-şi scoată chipiul uniformei de ulan şi fără să-şi desprindă sabia care, la fiecare mişcare suna lovindu-se de mobile, când el se lăsa pe vine ca să privească în grabă pe cele aşezate pe poliţele cele mai de jos, le lua în mână şi le punea la loc cu părere de rău. Avea de ce să-i pară rău, Dumnezeule! Şi puţin după aceea se auzise sunând goarna, chemându-i să urce pe cai. Ulanii se aruncau în şa, vârau picioarele în scări, dezlegau caii

priponiţi de copacii din alei şi ieşeau câte doi pe poartă, perfect vizibili prin fereastra salonului, unde se afla el. Aruncând din mână pe covor ultimele bibelouri, ieşi în fugă prin holul încăpător pe peron, spre a-şi încăleca ultimul roibul, pe care îl ţinea de frâu ordonanţa. Şi imediat după aceea o pornise la trap pe şleaul lat spre câmpie, pe urmele escadronului ce se îndepărta. Simţea gustul prafului pe buze.

Brusc imaginea se apropie (de parcă ar fi privită dintr-o latură şi de sus, din perspectivă), se vede pe sine păşind peste dărâmăturile fumegânde, înlăturând cu vârful biciuştii stratul de scrum alb asemeni celui care se formează în vârful unei ţigări lăsate pe marginea scrumierei; tot astfel ard şi cărţile. Şi din când în când, se ivea ceva sclipitor în aceste moviliţe de cenuşă, o fărâmă de argint, pe jumătate topită – resturile unei linguri de masă ori linguriţă de desert, ale unei furculiţe, o bucată din postamentul unui sfeşnic? – le înlătura cu piciorul şi căuta cu încăpăţânare înainte, nimic, nimic. Când deodată, da, desigur! un picioruş spart într-un pantalonaş de culoarea azurului şi alături capul unei mascarale, pe care o memorase exact, o ţinuse în mină cu câteva zile în urmă, o şi visase într-o noapte de iulie; era un pseudococoş, bătând din aripile scurte, desfăcute ca două braţe de de culoarea carminului, cu dungi gălbui de parcă ar fi fost pene, dar căpşorul acestei păsări-nepăsări era semiomenesc: obrăjorul era al unui marchiz cu peruca albă, dar cu un moţ de pasăre, ciocul desfăcut era de pasăre, pe când nasul era de om. Această pasăre, fără îndoială, cânta cocoşeşte sau blestema (aşa îşi spusese locotenentul sufiind peste căpşorul desprins de trup şi încercând să-l cureţe de urmele funinginii), iar dinlăuntrul ciocului desfăcut ieşea în afară, ca un cui rozaliu, limba acestei creaturi. Ţinând în mână fragmentul figurinei, îl trecea dintr-o palmă în alta, frigea, îl scosese din cenuşa fierbinte. Nu purta mănuşi, se aflau împăturite una în alta în buzunarul stâng al tunicii. În sfârşit vârî figurina găsită în acelaşi buzunar, adânc sub nişte hârtii. O are şi astăzi în

sertarul acelui nici birou şi nici scrin care se află în colţul din stânga, dinspre intrare, al odăii numărul unu din hotelul lui Wasserzug de lângă gară. Singura figurină pe care a găsit-o întâmplător. Doar erau şi altele, cu nimic mai rele şi la fel de derutante. De pildă nişte cocote masculine de prost gust, cu peruci albe şi bucle ca frişca sau purtând diademe, pe jumătate femei, dar cu amănunte trupeşti evident masculine, o întreagă colecţie de asemenea ciudăţenii. Băieţei bucălaţi, cu fracuri bleu deschis şi pantaloni bufanţi, cu obrajii fardaţi şi buzele date cu carmin, strânse ca pentru un sărut, puţin ieşite în afară; şi tot acolo, aparţinând aceleiaşi neîndoios colecţii – maimuţe în pantalonaşi bufanţi, dar şi păsări ale paradisului, curcani şi bâtlani, lucraţi cu mare artă şi fineţe la manufactura din Dresda – probabil sunt Meissen, da, aşa e, nu s-a înşelat sunt Meissen. Alături de ele un husar călare, producţie berlineză, fabricat la faimosul Gotzkowski. Cine fusese stăpânul acelui palat şi al acelei colecţii nu avusese cum să afle – de altminteri chiar dacă afla, asta tot nu i-ar fi spus nimic, nu era la curent cu genealogiile, cu istoria şi heraldica din părţile acelea, nici cu cea poloneză şi nici cu cea rusească. Şi probabil că n-are să mai afle niciodată, pentru că omisese să-şi noteze până şi numele acelui sat din Ucraina.

Era o primăvară t. îrzie, sfârşitul ei care se preschimba în vară, urmaşe vara propriu-zisă, în acel an fusese senină, ba chiar foarte caldă, mai ales pe meleagurile acelea. Atunci dăduse ochi pentru prima oară cu acea ţară stranie, fascinantă, exotică, dar se lovise şi de problema alcătuirii unei colecţii. Îşi pusese mai întâi o întrebare de principiu: era oare îngăduit (sau poate chiar se cuvenea) să ia, procedând astfel comiteam un furt, sau mai degrabă, luând în considerare împrejurările excepţionale, căci oricum toate s-ar fi irosit, ar fi dispărut pentru totdeauna – să zicem cu precauţiune – că e un gest umanitar, ne facem datoria de a salva opere de artă, în genere acte de civilizaţie şi cultură în viitoarea haosului care se apropie, a incendiilor şi a violenţei? Salvare de la

distrugere, de la a fi sparte, arse, zdrobite cu un par sau cu o scândură smulsă dintr-un gard. *Uneori* (dar *mai* târziu, când se obişnuise, când prilejurile se iveau mereu, se repetau uneori zi de zi) era nevoit să şteargă atent cu o bucată de vată din care avea întotdeauna la îndemână o rezervă în buzunar, tocmai în acest scop, urmele proaspete de sânge de pe rama gravurii, a farfuriei Alt-Wien, sau Sèvres sau Limoges – se nimereau şi din acestea – găsită întâmplător în parc, sub un pom oarecare, aruncată de cel ce o prădase în iarbă lângă un gard, sau abandonată în bufetul din sufragerie pe jumătate spart, lovit cu securea, în care cotrobăise cineva înainte de a fi surprins, unde înfulecase într-un ungher, pe podea sau pe marginea ferestrei şi unde mai duhnea a fecale, lăsate ostentativ tocmai aici, cu un dispreţ plebeu, peste volumul unei cărţi legate în piele, a unui Lamartine sau poate Balzac, în primă ediţie pariziană. Ce comori îngrămădiseră unii oameni de-a lungul generaţiilor! Dacă dispuneai de timp suficient şi împrejurările ar fi fost altele, puteai strânge fără nicio dificultate o adevărată galerie de artă sau conţinutul unui anticariat bogat, o avere! Fie şi numai biblioteca, alcătuită din volume cu ediţii princeps din secolul al optsprezecelea, darmite gravurile, diversele acuarele şi miniaturi, fără să mai pui la socoteală hărţile şi scriptele cu un conţinut necunoscut, poate revelator, raritățile cu valoare muzeală, conţinând descrierea unor evenimente, pentru cineva foarte importante cu ani în urmă, tainele, nedate în vileag, ale unor neamuri întregi, Dumnezeu ştie ce alte lucruri, totul pierdut o dată pentru totdeauna. Ceea ce izbutise să adune în vara aceea, ceea ce îi expediase mamei sale în câteva lăzi, cu rugămintea să le păstreze cu atenţie până la înapoierea sa din război, era prea puţin în comparaţie cu ceea ce privise, ţinuse în mână, dar nu izbutise să salveze şi avea să regrete mereu că se prăpădise sub ochii lui. De pildă acel serviciu de masă complet şi neatins din porţelan, produs de o manufactură rusească pe care n-o ştia – în total cam vreo două sute de piese, de la platourile mari până la solniţele

micuţe, polonice pentru sosuri şi acele sosiere având forma unor bărci şi cu capace reprezentând întregi scene batalistice! Chiar şi ce apucase să adune valora destul, e greu de apreciat aşa, pe nepregătite, cât exact, făcând socoteala într-o valută sau alta. De pildă cupa de cristal cu o scenă reprezentând una dintre bătăliile napoleoniene şi un „N” mare, imperial, încercuit cu frunze de laur, ar fi un lucru. Din fericire e un exemplar intact, cu toate că l-a găsit în iarbă, pe gazonul din faţa aripii laterale a unui palat incendiat şi prădat. Un al doilea exemplar, aproape identic – ce întâmplare neobişnuită! nici nu-ţi vine să crezi şi totuşi, aşa se întâmplă câteodată, iată dovada palpabilă: îl primise în dar de la un ofiţer necunoscut, al cărui nume nici măcar nu-l auzise vreodată, şi care în gară privise pe fereastra vagonului. Într-o mină ţinea cupa, în cealaltă o sticlă cu vin, şi ce vin! – un vin de Burgundia adevărat, nefalsificat, autentic! Cum de-i avea aici, în staţia Zme1 mea? Doar bunul Dumnezeu putea să ştie, n-apucase să-l întrebe, de altfel era indiferent de unde, important e că-l avea. Ofiţerul acela era evident ameţit de băutură şi foarte doritor să găsească pe cineva cu care să ciocnească şi să rostească vorba *prosit*! Poate în cinstea vreunei Luiza sau Margareta care îşi avea tocmai ziua, undeva, departe de aici. Prin urmare, zărindu-l pe Kiekeritz, care se plimba pe peron, îl strigă vesel, aplecându-se pe fereastră şi-i întinse tocmai acea minunată cupă de cristal, încrustată cu scene batalistice, sticlindu-şi apele roşii-rozalii, el însuşi bând poate dintr-un simplu capac de termos, locotenentul nu observase exact din ce. Apoi brusc, pe când acela sorbea la geam, făcându-i şmechereşte cu ochiul, trenul se urni din loc fără să se anunţe, iar locotenentul Kiekeritz, care nu apucase măcar să-şi bea tot vinul de Burgundia, o luă la fugă de-a lungul vagoanelor care goneau tot mai iute, dar celălalt îşi flutură mina drept rămas bun strigând: domnule coleg, *Herr Kollege*, păstrează cupa în amintirea întâlnirii noastre!

Ei, şi în felul acesta, locotenentul se alesese cu a doua cupă, aproape identică cu cea găsită în iarba

gazonului. Cu deosebirea că pe una din cupe se vede vulturul imperial cu aripile pe jumătate desfăcute, iar pe a doua litera imperială „N” încercuită cu o cunună. Să fie dinainte sau de după Austerlitz? – se întrebase chiar de atunci, în gară, degustând vinul excelent şi vărsând stropi roşietici pe peron. Cupa, goală acum, avea nuanţe roz deschise, iar pe fundul ei un pic de lichid. îi rămăsese nu numai cupa, dar şi amintirea acelei zile, cu cele mai neînsemnate amănunte, peronul gării, vagoanele care treceau pe lângă el tot mai repede, oamenii din ferestre, toţi militari, chipurile rumene şi ofiţerul acela vesel care se îndepărta aplecat întruna pe fereastră, cu gura deschisă, strigând ceva şi dând din mâini. Şi gustul vinului de Burgundia, şi toate astea – pentru că simţea şi parfumul teilor înfloriţi din spatele gării – reunite cu un unic sentiment de bucurie a vieţii, mai degrabă a conştiinţei că există, atât de puternică, atât de dominatoare, încât brusc îl cuprinse spaima, că, peste o clipă, trebuie neapărat să se întâmple ceva care să pună capăt acestei stări euforice, că pentru această prea scurtă conştiinţă a fericirii, va plăti scump. Dar nu se întâmplase nimic, cel puţin în decursul a câtorva zile ce urmară. Doar cele obişnuite se înşiruiseră în continuare, alcătuind un lanţ sau o panglică. Abia acum, şi după atâta timp, apreciază cum se cuvine acea stare de suflet atât de scurtă, acea aură ciudată, acum când e toamnă, în jur sunt munţi, iar din plămânii lui se aude acel hârâit oribil, undeva, mai în adânc, se strânge ghemul de flegmă fierbinte şi lunecoasă care peste o clipă îi va năvăli pe limbă şi pe care, în grabă şi închizând ochii de scârbă, va fi nevoit s-o zvârle afară din el cu un sentiment de ruşine şi de groază, că încă nu e sfârşitul, dimpotrivă e începutul unei întregi serii, că poate are să se întâmple imediat, poate chiar acum, că niciodată nu se ştie exact când.

Cu câteva zile în urmă, mergând în direcţia gheretei paznicului pe o potecă de pădure năpădită de iarbă, locotenentul Kiekeritz era cât pe ce să-şi rănească grav piciorul, poate chiar să-l piardă. În condiţiile de aici s-ar fi

putut cangrena, o adevărată nenorocire, atât ar mai fi lipsit! într-un moment foarte scurt când ştia – slavă Domnului – că scăpase de năpastă, asociase clipa prezentă de spaimă, inima strânsă şi gâtul uscat, cu acea impresie îndepărtată sau presimţire, acel ceva nedefinit pe care-l resimţise cu câteva luni în urmă pe peronul gării din Zmerinca. Pedeapsă? Pentru ce anume? Un avertisment doar, din moment ce nu se întâmplase nimic? Absurdităţi! Bineînţeles, e absurd. Ce s-a întâmplat atât de nemaipomenit sau a putut să se întâmple? Braconierii, se ştie, pun tot felul de capcane împotriva sălbăticiunilor, ei şi în aşa ceva, ca un bot deschis cu colţi şi arc, ascuns în iarbă şi pe deasupra presărat cu frunze, era gata să-şi prindă piciorul, şi nu era încălţat cu cizme, care poate ar fi rezistat la muşcătura acelui maxilar de oţel, ci cu pantofi de oraş, din piele moale. Se oprise în loc, apoi se aplecase peste acel ceva care zbârnâise sau zornăise prevenitor. Ceva îl avertizase la timp, poate un duh bun închis în răul pe care-l lovise cu vârful pantofului, dar nu atât de tare încât să se închidă clănţănind, zdrobindu-i osul piciorului. Cu o creangă ruptă pipăise terenul spre dreapta, apoi spre stânga, până ce-o vârî în maxilarele deschise, implantate cu colţi şi – într-adevăr – cursa se închisese, iar lemnul se fărâmase în aşchii albe, alcătuind ceva semănând cu o pensulă. Atunci, continuând să stea aplecat peste inelele de oţel, îi trecuse prin minte: probabil că aşa funcţionează faimoasa *garrola* spaniolă, zisă şi cravată. Nu era sigur dacă are dinţi, ca această cursă din pădure, sau dacă maxilarele *garrotei* sunt tocite. Sau mai degrabă sunt netede. Acţionează prin apăsarea gulerului prevăzut cu arcuri care strânge tare gâtul condamnatului, făcând imposibilă respiraţia, sugrumând şi în plus poate sfărâmând vertebrele. Un clănţănit scurt, apoi condamnatul se îneacă, mişcă o dată sau de două ori capul, dacă instalaţiile ajutătoare, întreaga aparatură, permit o asemenea mişcare, ei, şi gata. Maestrul deşurubează cu băgare de seamă încuietoarea, desface maxilarele aparatului, apucă gulerul, îl şterge cu grijă cu o batistă din

fular şi-l pune de-o parte. Grija pentru rămăşiţele pământeşti nu-i aparţine. De ele se vor ocupa ajutoarele sale, iar după aceea familia, care aşteaptă în sala de aşteptare sau poate în faţa uşii închisorii. Dar mai înainte ca acestea să se săvârşească cu întreg ritualul, sunt necesare diferite activităţi introductive, ca a desface cămaşa condamnatului, a descheia sau mai bine zis a tăia sau a descoase gulerul cămăşii, a tunde ceafa sau poate doar a ridica şuviţele care alunecă prea jos; iar dacă are barbă, e limpede, mai cu seamă când e vorba de o barbă mai mare, că trebuie ridicată în sus, apucând-o tare cu toată palma; ar putea să încurce de pomană sau chiar să se prindă între mânerul *garrotei* şi pielea de pe gâtul deţinutului. Dar desigur că asemenea elucubraţii şi mişcări de gimnastică nu devin necesare: condamnaţii – după cum se ştie – sunt întotdeauna bărbieriţi dinainte, pentru orice eventualitate. Pentru că ne referim la specificul spaniol, ne vin în minte simbolurile morţii incluse în viaţă, atât de caracteristice pentru imaginaţia spaniolă, prietenă de nedespărţit cu viaţa, cu datinile şi obiceiurile ei – ai zice – cele mai străine morţii, ca de pildă carnavalul. În această privinţă excelează în mod sigur America

Latină, mai ales Mexicul, dar sursa acestor fascinaţii provine neîndoios din vechea Spanie. Locotenentul Kiekeritz continua să stea aplecat peste capcana în care se prinsese o grămadă mare de iarbă putredă, strânsă şi sfârtecată de acel semicerc cu colţi – aceste păpuşi din zahăr sau din marţipan, cu înfăţişare de schelet, care întovărăşeşte petrecerea, acest – dans al morţii îmbinat cu dansul tinereţii, să reprezinte vraja lui *memento mori* – dar oare despre asta o fi fost vorba la începutul începutului, la naşterea acestei mitologii? – probabil că nu. Este altceva, se simte un alt fel de fascinaţie a morţii, a agoniei, a acestui întreg domeniu sepulcral în sensul cel mai larg. Există presupunerea că moartea prin sugrumare se asociază cu senzaţia desfătării, ca la relaţia amoroasă. Nu e exclus, dar cum poate fi confirmată presupunerea cu certitudine? Întrebându-i pe cei dezlegaţi după ce au avut

juvăţul la gât? Dacă ţin minte, dacă n-au lăsat în urma lor ceea ce au simţit pe celălalt tărâm, în pragul unei alte fiinţări în nefiinţă? Dacă ar fi aşa cu adevărat, după cum susţin specialiştii, printre ei oamenii de ştiinţă neurologi şi sexologi, atunci în ochii repede acoperiţi de albeaţă, de apa tulbure a morţii, a persoanei sugrumate de cravata *garrotei* sau de ştreangul spânzurătorii s-ar cuveni să se oglindească cunoscutul spasm al desfătării. Cineva căruia i-ar fi dat să stea pe aproape şi să asiste până la capăt, iar în momentul decesului, apucându-l pe condamnat de umeri, ca să nu lunece pe spate, să se uite în ochii răposatului de aproape, ar reuşi poate să surprindă un asemenea ultim şi involuntar reflex al vieţii, un spasm sau o tresărire, ridicarea genunchilor îndoiţi ca şi cum s-ar aşeza, sau o serie de sughiţuri care să nu fie exclusiv şi numai un simptom banal şi în genere cunoscut al decesului. O senzaţie minunată şi neaşteptată, de nedescris! De-ar fi aşa cu adevărat! O palmă administrată la plecare de către forţele invincibile ale vieţii – morţii şi nimicniciei! *Souvenir* sau *avenir*? O provocare aruncată legilor şi sentinţelor ei, presupuse a fi imuabile?

Locotenentul Kiekeritz se urni din loc şi începu să coboare poteca ducând lateral în jos spre gară. Îşi aminti de o scenă pe care o văzuse nu de mult cu ochii lui. La o recepţie la un club oarecare (era aproape un banchet organizat cu un anumit prilej), intrarea în localul foarte exclusivist şi snob era păzită de un cerber uriaş, un portar angajat de curând, personaj incoruptibil şi morocănos, îmbrăcat cu o livrea purpurie cu brandenburguri aurii şi nasturi de acelaşi fel. De la distanţă putea fi luat drept ambasadorul unui stat exotic, Honduras sau Costa Rica. Iată deci că un *Hofrat*[6] proaspăt numit demnitar, considerat drept arivist şi carierist, care se căţăra pe treptele carierei într-un mod brutal şi prostesc, încă neintrodus în aşa numitele sfere înalte, şi ca atare necunoscut personalului de serviciu al cluburilor exclusiviste, invitat la acest banchet, întârziase, fie reţinut

6 Consilier de Curte (germ.).

la minister, fie ca să le arate celor ce-l invitaseră importanţa sa şi o anume desconsiderare (era în stare!), în sfârşit, toţi îl aşteptau, îl aşteptau nerăbdători, până la urmă, considerând probabil că nu va mai veni, şi că nu avusese posibilitatea să le-o comunice, s-au strâns în jurul mesei lungi din sala de banchete, unde chelnerii deja începură să toarne şampania. În chiar clipa aceea se ivi oaspetele întârziat „antipaticul Ho*jrat ş*i în loc să spună portarului cine e sau să-i arate invitaţia, se răsti mânios, apoi îl împinse cu bastonul având o măciulie de argint pe cerberul care-i tăia drumul, mormăind nu se ştie bine ce şi încercând din toate puterile să intre înăuntru, dar portarul, cu mult mai înalt, îl apucă de reverul hainei şi ajutându-se cu genunchii îl împinse spre ieşire. Tratat astfel, demnitarul se opintea, ţipa, blestema, încercând să scape de mâinile individului, înfipte în el ca nişte cleşti. Târa după el cu picioarele covorul roşu, lunecând şi poticnindu-se, până ce oaspeţii din sala mare, care tocmai ridicau cupeie largi pline de şampanie spumoasă Mumm, îi auziră cârâia Ja ca de cocoş. Însă până să-şi dea seama că în hol se petrecea ceva rău, până să dea fuga jos, slugoiul cu mutră de gorilă, pe deasupra o gorilă dezlănţuită, arătându-şi colţii ca de buldog şi scoţând nişte horcăieli din gâtlej şi bolbororoseli, îl apucase strâns de cravată şi-l sugruma; musafirului îi ieşiseră ochii din cap, devenise stacojiu, o adevărată ga*rrota s*paniolă, nu se ştie însă dacă încercase şi alte senzaţii în afară de panică şi mânie, fireşte, nimeni nu îndrăznise să-l descoasă cu privire la ce simţise, situaţia devenise prea clară şi totodată în fapt primitivă, pentru a se putea ivi o asemenea eventualitate: să resimtă graţia ga*rrotei f*ără sfârşitul fatal. Locotenentul Alfred Kiekeritz, care pe atunci încă nu era ofiţer, ci abia elev al Academiei militare din Wiener Neustadt, văzuse cu ochii lui cum se desfăşurase toată tărăşenia în stadiul ci final. Printre altele reţinuse (şi acum, ajungând aproape pe taluzul de lângă ghereta cantonierului îşi aminti din nou cu toate amănuntele) figura gazdei recepţiei, cum îngrozit îşi acoperea ochii cu amândouă mâinile, cu un gest tragic,

gemând înăbuşit: – Iisuse, Sfântă Fecioară, Iosifel Ce scandal nemaipomenit! – pe când cei doi, încă încleştaţi, cerberul literalmente purtându-l înaintea sa – ca pe un crap dolofan zvâcnind în vârşă – pe demnitarul burduhănos, sugrumat de cravata ga*rrotei (*lucrul se petrecea în unul din vechile palate de pe He*rrengasse),* insul acela brutal, cu adevărat primejdios, dezlănţuit nu glumă, şi nefericitul de Ho*frat,* moale, aproape să leşine, gata să facă o apoplexie – Doamne, Dumnezeule! – până ce bulucindu-se unii peste alţii, în salturi, lunecând pe parchetul ceruit, s-au repezit, l-au eliberat, i-au scuturat hainele, cerându-şi scuze care mai de care, explicându-i nefericitului oaspete neînţelegerea. Iar zdrahonul, ocărit, beştelit, habar n-avea de nimic. Convins de dreptatea sa de lacheu, îşi trăgea cu rece distincţie vesta în dungi, îşi încheia nasturii descheiaţi în timpul încăierării, îşi netezea părul pe frunte, se comporta cu neruşinare, îşi permise chiar, în timp ce-l conduceau cu toţii în grup pe demnitarul îmblânzit spre bufet, ţinându-l sub braţ, să-şi admire figura puternică în oglindă, ba din faţă, ba din spate, să se întoarcă ba într-o parte, ba în cealaltă, mă rog, să se fandosească. Aceste sclifoseli le privea prin uşa întredeschisă Alfred Kiekeritz. Din fericire, puţin timp după aceea, o ceaţă deasă se lăsă pe neaşteptate deasupra Vienei, înecând totul: străzi, case, palate şi oamenii din ele. La fel şi He*rrengasse.* În peisajul fantomatic, greu de aburi, se învârtea fără zgomot uriaşa roată, Ri*esenrad,* din Prater. Cu vagonaşele goale. Într-unul singur şedea careva, greu de identificat în beznă, şi privea prin ferestruică în jos, ca din nacela unui balon, iar jos, pe aleea micuţă năpădită de frunze jilave, o altă figură, înfăşurată într-o pelerină, stătea atât de neclintită incit ai fi putut crede că este una dintre statuile de piatră sau un pomişor exotic delicat, pretinzând o deosebită grijă, înfăşurat peste iarnă în muşchi şi acoperit cu un sac.

Pe urmele acelei întâmplări – petrecută cu câţiva ani în urmă – pe care şi-o amintise chiar atunci (printr-un straniu curs al asociaţiilor inteligibile doar pentru el

însuşi), şi legat de caracterul întâmplător al alăturării unor situaţii, cel puţin în aparenţă, cu totul neesenţiale, ca de pildă imaginea crengilor mişcate de vânt în lungul liniei de cale ferată, a umbrelor vagi pe fondul ceţei dintre trunchiurile fagilor, chiar lângă locul unde locotenentul Kiekeritz dăduse peste capcana braconierului, se ivi şi o melodie, poate legată pentru totdeauna de întâmplarea din palatul de pe *Herrengasse*, o melodie doar pe jumătate spaniolă (şi asta datorită motivului *garrotei*), întrucât era modificată de orchestra care cânta felurite marşuri şi valsuri în foişorul din apropierea promenadei din localitatea Trencin, unde nu de mult locotenentul petrecuse trei săptămâni, tratându-şi reumatismul articular cu care se procopsise pe front, cu doi ani în urmă; motivul spaniol se încărcase pe nesimţite cu tonuri ungaro-ţigăneşti cu un adaos totuşi al ritmurilor decurgând neîndoielnic din Offenbach. Promenada, trotuarul din scânduri, ambele pustii în acest anotimp (era toamna anului o mie nouă sute şaptesprezece), verandele pline de frunze uscate, dar şi de castane în găoacea lor plesnită şi ţepoasă sau eliberate din ea, ca nişte animăluţe cafenii sau pătate; foişorul orchestrei care încă mai cânta în zilele senine, arcurile de cerc ale gazonului ruginiu; câteva infirmiere, câţiva ofiţeri flirtând cu ele, printre aceştia câţiva sprijiniţi în cârje. Mai târziu (şi lucrurile de acest fel rămân întipărite în minte multă vreme) băgase de seamă că unul dintre ei, condus cu grijă de o soră tinerică având pe cap o bonetă cu semnul crucii roşii deasupra frunţii, are încălţăminte rigidă, neagră, probabil din lemn vopsit mat, fixată în şuruburi de două proteze metalice, subţiri ca nişte beţe, desigur provizorii, iar în jurul lor fluturau crăcii goi ai pantalonului de plimbare cu lampasuri roşii. Faianţa băilor avea modele sinilii. Erau două băieşiţe amabile. Una dintre ele, mereu gata de râs, se numea, dacă îşi aminteşte bine, Iorika, cea de-a doua – Marika.

Mergând mai departe prin pădure, chiar pe lângă terasamentul care peste o clipă se preschimbă într-un şanţ cu marginile năpădite de ienupăr şi scoruşi plini de

păsările care se ghiftuiau cu boabele roşcate, privindu-şi cu atenţie picioarele, de teamă să nu dea din nou peste vreo cursă ascunsă în iarbă, locotenentul Kiekeritz observă o mişcare în tufişuri; *la început* presupune că e o vulpe care stă la pândă, cu labele lăsate, una cu pământul, că l-a adulmecat şi încearcă să se ascundă; dar nu-i altceva decât o pasăre mare; speriată, pasărea se înălţă greoi şi, planând la mică înălţime peste pădure, pleacă undeva spre văi. *În schimb*, aici în jur, sunt toate miresmele pe care le poate răspândi toamna şi toate culorile; cel care le ştie, care este de prin partea locului şi deprins cu muntele, acela le deosebeşte numaidecât; ăsta e iz de cimbrişor, iar acolo, frunzele de fag putrezesc în straturi; ei, poate că se mai simte şi mirosul de ciuperci târzii; ba nu, la vremea asta nu mai sunt: deci probabil că iasca duhneşte astfel a umezeală şi putregai, şi pe lângă ea muşchiul şi frunzele, dar şi acele de molid. Peste tot în jur straturile de frunze cuprinse de procesul morţii silvice – prin putrefacţie, mucezire, descompunere. Şi dominantă, biruitoare, aroma de molid. Singurul care nu piere iarna, îşi păstrează acele verzi; se poate vorbi despre un somn verde, dar nicidecum despre moarte. Poate că în acest anotimp printre straturile groase de frunze, ace, resturi de conuri de brad şi de fructe putrede de fag se aţin nişte făpturi micuţe, localnice, jumate suflete, jumate gnomi. Locotenentul Kiekeritz nu s-ar mira din cale afară dacă ar da peste o asemenea făptură, scormonind cu un beţigaş cât un chibrit în aceste comori. Surprinsă asupra faptului, s-ar strecura iute ca un şoricel în muşchiul des, ar dispărea în vreo bortă. Iar locotenentul, după această confruntare, şi-ar vedea de drum.

Culorile sunt de diferite feluri: culorile de toamnă ale fagului cu un farmec specific şi o nobleţe aproape asemeni cu a pomilor ornamentali din parcuri; îi vin în minte aleile care pier în perspectiva ceţii; se aţin acolo, în depărtare, se strevăd statuile de piatră şi băncile de piatră, verzi din cauza mucegaiului; ba nu: fagii creează aici, pe versantul munţilor, o colonadă de trunchiuri, cenuşii şi netede sub

streşini de ramuri; frunzele sunt uneori de un cafeniu deschis sau închis, galbene ca lămâia şi câteodată se întâmplă să fie chiar de un roşu intens. O bogăţie şi o dărnicie uimitoare. Şi blana sălbăticiunilor dispune de o gamă bogată de culori: de la griurile şi negrul urşilor şi al lupilor până la puful pălit al botului de căprioară, sau aripa vreunei păsări privită pe dedesubt ori răsucită de vreo adiere mai puternică de vânt venită din trecători, şi până la pojghiţa albicioasă de pe trunchiurile putrezite cu totul. Mai degrabă peisaje impresioniste decât natură vie.

Atunci, domnul locotenent Kiekeritz, mergând înainte de-a lungul liniilor de cale ferată, pe versantul lunecos din cauza acelor de molid şi înlăturând crengile clin faţa sa cu un fir de trestie, se agaţă pe neaşteptate cu umărul de un ciot noduros şi îşi sparge lentila de la ceas; mai constată că i-au căzut, cu acest prilej, ambele arătătoare, cu excepţia celui mai mititel, de la secundar, care continuă să gonească în cerc, ca înnebunit, jur-împrejurul discului său. Nicio speranţă să regăsească un fleac ca ăsta în straturile de ace de conifere, muşchi şi smocuri de iarbă ruginie. De fapt, locotenentul se opri o clipă şi se trase îndărăt cu câţiva paşi ca să înceapă căutarea, dar imediat făcu un gest de renunţare cu mâna şi, după o scurtă chibzuinţă, porni mai departe. Păcat de timp şi de oboseală. Iar timpul, pierzându-i-se măsura exactă sau doar controlul asupră-i prin dispariţia arătătoarelor ceasului, dura înainte în aceeaşi sferă a trăirilor, cu esenţa sa a neîntreruptei mişcări, a ivirii şi dispariţiei, a trecerii în dăinuire (drept mărturie stătea goana nebună a secundarului, vecină cu panica: să-l ajungă din urmă, să-l prindă, să-l ţină!), şi totuşi ceva se pierduse şi prin asta se schimbase şi caracterul a tot ce era în jur. Cu asemenea gânduri răzleţe în minte, uşor amuzat, cobora în direcţia pârâului, de unde şi ajungeau până la el, când mai de aproape, când mai îndepărtate glasurile prizonierilor ruşi care lucrau la descojirea buştenilor de molid, doborâţi şi stivuiţi acolo. Da, după câte îşi dădu seama în curând, nu erau ocupaţi numai cu acele îndeletniciri la joagăr, sub privegherea

„postului”: unii lucrau în spatele torentului, în cimitirul micuţ unde, din dispoziţia municipalităţii şi a autorităţilor militare, erau duse rămăşiţele pământeşti exhumate, nedepuse în groapă până acum, zăcând prin pădure, sau îngropate pe ori unde, la întâmplare: în livezi, pe ţarină, lângă calea ferată sau în ogrăzile colibelor. Locotenentul se apropie şi privi. Dar peste o clipă fu nevoit să scoată din buzunar batista cu monograma brodată, îmbibată cu miros de colonie şi s-o ducă la nas – duhoarea descompunerii era prea intensă. Rămăşiţele pământeşti anonime, găsite sau exhumate, proveneau din ani diferiţi. Cele mai multe din timpul campaniei din paisprezece spre cincisprezece, denumită şi carpatică. În majoritate erau ruşi. Trupurile lor! gândi locotenentul stând după un trunchi de fag, aplecat înainte ca să vadă mai bine, tot cu batista la nas şi gură – dar mai ales capetele arată de-a dreptul nemaipomenit, parc-ar fi nişte verze înfoiate, cu frunzuliţe desfăcute pe lături, umflate, în diverse culori, de la brun la cărunt cu un pospai albicios. În fapt – o scârboşenie! Fiecare trup, chiar dacă e încă în viaţă, conţine presimţirea, făgăduiala acestei scârboşenii, acestei porcării! Unele cadavre erau totuşi altfel, poate pentru că nu fuseseră deshumate, ci găsite la suprafaţa pământului, gerurile şi viscolele le curăţiseră de carne, în genere de tot ce e trupesc, de părţile moi, lăsând doar scheletul uscat, suportabil la privit, ca un preparat anatomic. Unul mai avea încă pe craniul gol o cască *metalică*. Cureluşa de piele îmbrăţişa maxilarul lăsat. Locotenentului i se păru că acest cap se uită la el cam dintr-o parte, că în găvanele negre se mai aţine ceva care clipeşte către el cu înţeles, iar maxilarele pline cu dinţi sănătoşi îi zâmbesc binevoitor. Prizonierii folosiţi la această treabă jalnică aveau nasul şi gura înfăşurate cu cârpe; în mâini mănuşi groase, cusute la voia întâmplării din pânză de sac. Şi tocmai se lăsase ceaţa. La fel ca atunci la Viena. Straturi întregi, la început subţiri, aşternându-se unele peste altele ca nişte plăpumi din puf sau scame albe străpunse de vârfurile ascuţite ale molizilor tineri. În lipsa unei măsuri exacte a timpului

scurs, stabilită prin convenţia ceasului, nu avea cum să ştie cât a ţinut exact acea feerie albă. Oricum, locotenentului i se părea că e o întreagă veşnicie. Poate şi din cauză că, întotdeauna pe ceaţă avea senzaţia că se sufocă. Simţi un miros de iodoform. Îşi acoperi nu numai nasul şi buzele dar obrazul întreg cu batista strânsă în mână, în timp ce cu cealaltă mină se sprijinise de un trunchi. Se temea că are să-şi piardă echilibrul şi ai-e să cadă. Pipăia cu palma răşina lipicioasă, o întindea cu degetele. Era posibil ca timpul să se fi oprit oricum în loc şi domnul locotenent se pomeni o clipă într-un spaţiu intermediar, ca între un lucru şi altul, între doi pereţi sau între două ziduri. Pentru că acul de pe cadranul secundarului, grăbindu-şi goana, se rupse de pe osie şi zbură, răsucindu-se în văzduh, în zborul său spre pământ ca o elice microscopică; în cădere putea să arate ca picioruşul rupt al unui ţânţar. Locotenentul îl văzu, dar, sprijinit cu spatele de trunchi, nu putu sau nici măcar nu voi să întreprindă nimic. Abia peste o clipă apropie ceasul de ureche: continua să ticăie, dar era un ticăit lipsit de orice constrângere, care nu servea la nimic, o mişcare lăuntrică a organismului care se emancipase de orice dependenţă şi se închisese în sine. Nimic altceva nu se petrecea în jur. Până şi zvonul muncii de pe parchetele de pădure şi de la joagăr, glasurile de la cimitirul militar din spatele pârâului pieriseră, dispăruseră, topite în ceaţă. Totuşi, în scurtă vreme începu să se lumineze, culoarea albă devenea cenuşie, aşa arată trunchiurile fagilor, parcă lăcuite. Şiruri întregi de trunchiuri netede, o grămadă de fagi tineri cu smocuri roşcate din frunzele încă nedesprinse de pe ramuri. Dar poate că într-adevăr s-a vârât în treaba asta şi vulpea, care s-a pitit după trunchiul acoperit cu o barbă de muşchi argintiu; ochişorii ageri îi luceau, urmărind fiecare mişcare a locotenentului, sprijinit în continuare de trunchiul lipicios din cauza răşinii. Din botul animalului atârna limbuţă rozalie, iar saliva îi picura peste muşchi.

Şi în jur (se luminează, ceaţa se răreşte, se

zdrenţuieşte, se trage în lături, se rupe în bucăţi mici, tot mai subţiri, petice atârnate în vârfurile ascuţite ale molizilor, n-au mai rămas decât nişte fire, o pânză de păianjen licărind de picături de rouă, iar cât cuprinzi cu privirea şi chiar cu mult mai departe se întinde dunga împădurită, lanţul muntos) – Carpaţii. Nu, nu mai sunt munţii Besehizi – au rămas de cealaltă parte, apuseană, dincolo de râul San şi de linia de cale ferată Lvov-Samborsiankî – şi încă nu s-a ivit sălbatica frumuseţe de la Gorganow; acele depărtări dincolo de următoarea linie ferată, ba chiar şi de aceea dincolo de ea, învăluite în pâclele zării, cu căciuli din nori înfundate semeţ peste clăile ierboase şi măgurile Popa Ivan, Preoteasa şi Hoverla; aici peisajul e mai modest, aici sunt Carpaţii, părţile superioare ale bazinelor a mai multor fluvii: Nistru şi Strwiaz, şi de asemenea în primul rând al fluviului Strii. O zonă caldă, ţine de Marea Neagră, pe când foarte aproape de aici, chiar alături, curge râul San printre Besehizi, deci aparţinând unei zone reci, baltice, noroase. Aici până şi norii arată mai altfel. Mai cu seamă primăvara, dar uneori şi toamna. Aici se iveşte uneori şi câte o pisică sălbatică precum şi lupul. Urşii (au fost, cum de nu, chiar mulţi, dar războiul i-a făcut să-şi părăsească sălaşele, au fugit spre văile râurilor subcarpatice, a Latorizăi maghiaro-rusă şi a ambelor râuri Cis, Negru şi Alb, domnul brigadier silvic Szwanda ţine minte) au dispărut, aşadar nu mai sunt nici pui de urşi, şi e păcat. În schimb, iar s-au ivit lupii.

Un lup singuratic, căruia i-au împuşcat, lupoaica (poate c-a făcut-o chiar domnul brigadier silvic Alois Szwanda), văduv inconsolabil, rătăceşte cu coama zbârlită şi cu ochii însângeraţi, urlând noaptea către ferestrele luminate ale oamenilor. Au fost văzuţi chiar trei, bântuind peste câmpuri, aproape de aici, în pădurile de la Matkow şi în cele învecinate, de la Iwaszkowce. Conacul de la Matkow e mare, scund, întins spre ambele laturi, părăsit, cu ferestrele bătute în scânduri, saloane întunecoase, mobilele aproape că lipsesc, n-au rămas decât nişte gioarse sparte, de-acum un veac, un bufet fără uşi, nişte

fotolii desfundate fără perne şi altceva nimic. Prin urmare lupul poate să intre prin uşa pe jumătate întredeschisă a pridvorului sau prin cea de la bucătărie, ba chiar să sară înăuntru prin fereastra joasă şi, strâns colac ca un câine, după ce mai înainte a adulmecat prin toate ungherele, culcat cu botul vârât în coada stufoasă, să tragă la aghioase, atunci când afară geruieşte de crapă trunchiurile fagilor şi gem molizii, sau atunci când e un viscol de nu mai vezi nimic înaintea ochilor, munţii par că nici nu mai există, a rămas doar un şes nesfârşit din fulgi de zăpadă învârtejiţi, luna plină xnfioară înălţată deasupra trecătorii, iar bufniţa se întinde desfăcând şi strângând aripile, undeva în pod, sub şindrila ruptă şi neagră de pe acoperişul conacului din Matkow. Toţi îşi închipuiau că lupii n-or să se mai înapoieze la noi niciodată. După campania din Carpaţi au şters-o, strecurându-se printre tranşeele armatelor vrăjmaşe, au plecat până la unul, străbătând vârfurile muntoase şi plaiurile, ascunzându-se în brădet sau printre arinii pitici şi argintii, s-au dus până la capătul lumii, dincolo de vârful Popa Ivan, nu cel din partea noastră, din Galiţia, ci celălalt din partea cealaltă, din Marmora.

Aşadar, după toate astea acum iute la vale pe versantul în pantă, tot mai iute (inima îi bate puternic, dar respiră mai lesne), pe poteca abia vizibilă în parchetul forestier prin grămada de resturi lemnoase, de pe urma ultimei prelucrări, a descojirii trunchiurilor – rumeguş, bucăţi de scoarţă pline de vietăţi care aleargă, se târăsc, fug, se ascund, miriapozi, cărăbuşi, carii, şi furnici – dar iată şi lunca, arinii aliniaţi pe marginea apei şi gara. Din preajma apei, dindărătul ei, răzbate cântul înalt al circularului, al pânzei în formă de disc, care se preschimbă într-un ţipăt înfiorător, un scrâşnet sau un geamăt de durere, un tânguit de-a dreptul insuportabil; nu oricare o resimte astfel, dar locotenentul Kiekeritz se opreşte o clipă, îşi astupă urechile cu amândouă mâinile în mănuşi de culoarea castanei. Le-a cumpărat la Graben, la Viena, cu prilejul ultimului concediu. Ultimul? Din cursul acestui

război sau în genere? Ce anume este ultim? Din moment ce din mine are să răsară arborele vieţii? Şi-apoi când are să fie, când are să se ivească, să apară acest ultim? Or poate că mă şi aflu acum în el, în interiorul lui, doar arătătoarele s-au pierdut, deci n-am prins de veste sau nu-mi dau seama? Concediu-neconcediu, ce atunci? Dar nu mai are importanţă acum. Când iei mâinile de la urechi, glasurile te ajung venind din mai multe direcţii deodată – deosebit de limpezi, cuceritor de plastice: cele de la joagăr, cele ale prizonierilor care se cheamă şi fredonează lângă pârâu, şi zgomotul mărfarului care tocmai a pornit din staţie; numai cisterne, să fie vreo şaizeci, având pe ele dâre de păcură crăpate, groase, negre, stropi alcătuind forme bizare, unele amintesc de păsări răstignite pe rastel. Iar pe vagoane inscripţia: *„Fur k. und k Kriegsviarine. Hafen Polu”*.[7]

La Miskolc era o baie frecventată de ofiţerii garnizoanei de acolo, numeroasele cadre de rezervă din perioada războiului. Era plin şi de convalescenţi. Baie cu „săpun vviu”. Locotenentul Kiekeritz aflase de abia acolo ce înseamnă acest lucru şi zfmbise chiar. În marea lor majoritate erau fete tinere slovace, dar printre ele se aflau şi câteva unguroaice şi o ovreicuţă zglobie. Îşi aşteptau clienţii pe băncuţa fără spătar, aşezată în vestiarul plin de aburi al băii, cu miros de prosoape şi cearşafuri ude, săpun de calitate proastă şi dezinfectante. Asta se petrecea în o mie nouă sute şaisprezece. Acum doi ani. Aşteptând şi plictisindu-se, domnişoarele îşi bălăngăneau picioarele, îşi frecau tălpile de pardoseala din piatră plină de băltoace. Văzându-i pe ofiţerii care intrau pe uşă, unele încremeneau şi, aplecate înainte, ţinându-se de marginea băncii, încetau să-şi mai clatine picioarele, altele chicoteau şi-şi dădeau coate. Băieşiţa întindea fiecăruia dintre musafiri câte două prosoape şi o bucată de săpun galben, dimpreună cu un tichet cu numărul cabinei, iar după aceea arăta spre domnişoarele aşezate pe banca de lângă perete.

— Domnule căpitan, doriţi săpun suplimentar? – dar

7 Pentru mai’ina de război chezaro-crăiască. Portul PoJa (germ.).

nu fiecare se decidea. Cea aleasă se scula de la locul ei şi se apropia de ofiţerul care binevoise s-o aleagă. Mulţumea că fusese remarcată. Unele încercau să sărute mina clientului, mai ales atunci când avea un rang mai înalt. Erau domnişoare angajate permanent, cele venite întâmplător nu erau admise: medicul le consulta în fiecare sâmbătă, riscul era aşadar minimal. Unele se pare că aveau şi douăzeci de clienţi pe zi. Erau, ceea ce se cheamă spălate, îmbăiate, aproape ameliorate în curăţenia lor, îmbăindu-se de atâtea ori în calitate de „săpun viu”; săpuneau şi spălau, dar la rândul lor erau permanent săpunite şi spălate cu o perie de orez, efectul creat putea fi definit drept o subţiere a pielii, la fel cu ceea ce se întâmplă – de pildă – cu mâinile spălătoreselor: pielea devenea foarte albă sau foarte roz dar şi delicată, uşor încreţită parcă. Când oaspeţii plecau, restituind băieşiţei prosoapele şi cearşafurile, aceasta îi întreba dacă sunt mulţumiţi. Da, cum nu, chiar foarte mulţumiţi. Marica a fost foarte drăguţă şi cuminte. Atunci băieşiţa, pe care o chema Fabiola, o mângâia pe cap şi „săpunul viu” se înapoia la locul său, pe bancă. Şi aşa întruna. De altminteri nu era un joc scump, şi pe deasupra, în concepţia unora, avea şi un caracter patriotic. Femeile şi luptătorii, femeile şi victimele războiului, consolare şi înţelegere reciprocă în acest al treilea sau al patrulea an de război. Mai ales invalizii de diverse categorii. Una dintre domnişoare după ce-l servise pe căpitanul cu ambele picioare amputate – adus la acel stabiliment de doi colegi – când acesta o lăudase, făcuse nostim, copilăreşte, o reverenţă. Atunci avusese prilejul locotenentul Kiekeritz, care aştepta la casă eliberarea unei cabine, să-l cerceteze îndeaproape pe invalidul atât de satisfăcut de serviciu. Se ivise în uşa cabinei sprijinit de braţe de două domnişoare, gol puşcă, burtos şi roz, lucios de sudoare şi de apa neştearsă. În loc de picioare avea două cioturi retezate cam la jumătatea coapsei. Le mângâia râzând şi lovindu-le cu palmele lui mari, năpădite de păr roşu. Locotenentul Kiekeritz *îşi* confirmă atunci un lucru ştiut de mult, dar nu atât de

concret: sila faţă de femei. Se uita pe sub pleoapele lăsate la domnişoarele de pe bancă şi simţea că orice atingere din partea lor ar putea fi pentru el un adevărat chin. Aburul înecăcios de la baia din Miskolc şi ceaţa de acum, din fericire aproape risipită şi totuşi încă sensibilă, îi resimţea atingerea jilavă, aveau un numitor comun. Totuşi era greu de stabilit, aşa, pe loc, în ce constă, nu atât în ce priveşte impresia fizică (atingere, miros etc.), ci psihic (o silă până la îngreţoşare). Nu era vorba doar de o analogie simplistă abur-ceaţă. Brusc începu să tuşească. Se înecă şi cucurigi jalnic, îi răspunse de departe şuieratul fierăstrăului circular de la joagărul de lângă pârâu. Şi atunci, la baia ungurească, îl apucase un atac de tuse care se potolise abia după ce ieşise în stradă. Acum locotenentul se clătină, îşi pierdu echilibrul, aşa încât fu nevoit, după câţiva paşi nesiguri cu picioarele larg desfăcute să se apuce cu amândouă mâinile de un pom, iar după aceea chiar să se aşeze pe un trunchi, fără să mai ia în seamă faptul că şi-ar putea murdări pantalonii cu răşină. Tuşea nu-l slăbea, ascuţită, uscată, dureroasă: o usturime pe trahee şi în laringe ca de foc, apoi o durere fulgerătoare în plămâni. Şi brusc – o uşurare! De parcă s-ar fi destupat un ventil înfundat. O grămadă de flegmă fierbinte: gura plină şi, imediat după aceea, gustul binecunoscut, dulceag, de sânge. *Pfuj*, *Teufel*! Scuipă cât mai departe, spre tufişul de muri sau de iarbă-neagră ca să nu vadă. Apoi îşi trecu vârful degetelor peste buze. Le avea arse şi tumefiate ca după un sărut violent. Şi-i trecu prin minte: buze de femeie. *Pfuj*! Pe mănuşă o urmă abia vizibilă, aproape neagră, lipicioasă, încă umedă. Îşi scoase aşadar mănuşa de pe mâna dreaptă şi-o zvârli. Gâfâi, apăsându-şi pieptul, fără să se mai constrângă, cu totul demontat, neajutorat ca un copil; nu-l vedea nimeni, nu-l auzea nimeni, nimeni nu-l putea compătimi sau ajuta în suferinţa lui. Doar o pasăre micuţă se aşează pe aproape pe un ienupăr şi, învârtindu-se şi clătinându-se pe creanga plină de boabe negre şi zbârcite, cu capul întors îl privea. Ochiul acela mic şi negru ca o mărgică îl observa cu vădit interes. Omule,

dacă ai să mori aici şi ai să zaci întins cu faţa-n sus pe muşchiul verde, şi are să crească din tine arborele vieţii, ca o tufă înaltă şi plăpândă de ferigă, pe ea are să se aşeze pasărea paradisului. N-o fi chiar asta? O ieruncă? Sau poate un sturz? A, nu, probabil că pasărea aceea va fi alta, mai mare, mai acătării. Ca un vultur sau măcar ca un erete. Şi-apoi mai e timp până să vină de undeva. Dintr-o rezervaţie sau dintr-o împărăţie a păsărilor. De altminteri se prea poate să nu fie decât un porc negru cu un rât lung şi păros, scurmând în căutare de trufe. Cine poate să ştie! Locotenentul (stând tot pe acelaşi trunchi) îşi spune: un sturz. Sturzul se consumă, se serveşte cu pâine prăjită. Are un gust excelent! Iată un meniu oarecare din multe: vacă rasol cu sos *bechamel* (à la împăratulse ştie că răposatul, bătrânul împărat nu concepea un prânz fără tradiţionalul rasol), apoi, de pildă, prepeliţe à la Sacher (se ştie de asemenea că la Sacher se servesc prepeliţe cel mai gustos preparate, cu vin de Málaga), apoi sturzi cu pâine prăjită sau hecaţe ori sitari cu sos vânătoresc (imediat îţi răsar în minte luncile aşezate la vale sau poienile jilave din mijlocul pădurii, ceaţa uşoară dinaintea zorilor, dar şi amurgul roşietic tot mai intens după apusul soarelui şi pâlcurile de arin şi alunişurile – săgetate de zborul păsărilor greoaie cu ciocuri lungi) şi un ştrudel vienez ca desert – ei, da – şi un păhăruţ de Altvater (pe etichetă e un tip cu barbă, într-un costum din Stiria sau tirolez, şi înalţă un pahar), da, da. Un păhăruţ cu şnaps la început de tot – era gata să uite. Iar acum e timpul să execute acel gest de resemnare şi supunere cu care se apleacă tânărul la cimitirul Montparnasse cu o arcuire a genunchilor ca o mişcare de balet şi totodată înmânând cuiva care lipseşte (lipseşte deocamdată, dar are să vină numaidecât, la fel cu motanul ivit din beznă), un buchet întors cu corola florilor în jos. *Souvenir*? *Avenir*.

Rien du tout. Une sale et cruelle blague.1

Şi din toate direcţiile vine mereu, sporeşte, face cale întoarsă şi revine ca un refren muzical, mireasma cetinii. Este fundal şi totodată conţinut, şi necontenită aşteptare,

dar şi speranţă, vestirea continuităţii şi a nopţii care se apropie.

În micuţul hotel evreiesc al lui Wasserzug, în orăşelul districtual Turka, unicul hotel în acest târg subcarpatic, unde se petrece totul (cel puţin deocamdată), în odăiţa de la etajul întâi, din capul scării, domnul locotenent Kiekeritz stă întins pe spate pe patul lat acoperit de o cuvertură cu modele turceşti sau poate persane. Ţine braţele întinse de-a lungul trupului, ochii deschişi pironiţi în tavanul întunecos, la ora asta aproape negru şi foarte, foarte, înalt. La acea înălţime atât de mare, aproape că încetează să existe. Parc-ar fi capacul ridicat al unei lăzi pe fundul căreia se odihneşte domnul locotenent. Lângă pat, pe noptieră, se află, o sticlă destupată de sirop cu goiacol, precum şi – exact cât să întindă braţul şi să apuce – o reproducere a tabloului lui Felicien Rops[89].

Iubita lui Christos şi alături tot o reproducere, o cromolitografie după *Salomea* lui Gustave Moreau.[10] Deosebit de preţioase (nu prin valoarea reală redusă a acestor cromolitografii fabricate în serie, undeva în Germania, nu ea este importantă acum, ci e vorba de chestiuni de un ordin mai înalt, pur emoţionale şi doar acestea se pun la socoteală şi sunt cu mult mai reale decât cele materiale, aşadar reale doar în aparenţă), fiecare dintre ele în felul său. Ambele sunt simboluri sau doar confirmarea lor plastică, dar totodată izvoare continui ale unei iniţieri repetate cu acelaşi rezultat, pozitiv. Dar în clipa asta este atât de întuneric, tot mai întuneric (dacă e posibilă asemenea învârtoşare, sporire sau saturare cu

8 Amintire ? Viitor. Nimic. O glumă murdară şi crudă (fr.).

9 Fălicien Rops (1845—1898), belgian de origine, stabilit la Paris. înzestrat cu o imaginaţie debordantă şi o admirabilă ştiinţă a desenului pentru care dificultăţile tehnice par inexistente, Rops a creat serii de gravuri cu teme fantas- tico-erotice intitulate „Diaboliques", „Sataniques“, „Amusements des dames de Bruxelles" etc.

10 Gustave Moreau (1820—1898), pictor francez. Fascinat de tema Salomeii, îi consacră o serie de lucrări, tratate într-o manieră decorativă luxuriantă. A jucat un rol de seamă în formarea unor reprezentanţi ai fovismului şi ai expresionismului francez.

întunecime), încât poate fi doar resimţită prezenţa lor vie (atât a Mariei Magdalena cât şi a Salomeii), aproape gâfâitoare, chiar aici lângă el, răsufletul lor fierbinte.

În jur, la o depărtare de cel puţin câteva sute de paşi nu e nimeni. Felinarele cu carbid luminează slab pe peronul gării, iar în faţa hotelului lui Wasserzug e aprins doar unul, în schimb electric. Din când în când, se aud sunetele înăbuşite ale unui gramofon: ascultă ultimele şlagăre vieneze (de acum câţiva ani!), în odăiţa atribuită punctului sanitar, Irina Parafinczuk, soră de Crucea Roşie. S-ar putea ca în clipa asta să fie la ea în vizită comandantul militar al gării Turka, locotenentul în rezervă Oldrich Valasek. Amândoi se plictisesc în aceste seri de toamnă, când în gară nu-i nicio mişcare, iar la vremea asta nu trece pe aici niciun tren. Afară doar de unul neprevăzut în mersul trenurilor, se mai întâmplă câteodată, dar în ultimul timp rar de tot, şi apoi i-ar înştiinţa de la Sianki, de la Vechiul Sambor sau de la Rozlucz. Deci n-au la ce să se aştepte, cu excepţia mărfarului, care va trece prin gară fără să se oprească la ora şase şi câteva minute, dacă n-o avea întârziere. O plictiseală care învăluie pe toată lumea.

Se ştie doar că locomotivele când se apropie de o gară, când trec pe lângă un viaduct, peste un pod mai mare sau printr-un tunel scot un fluierat cu intensităţi şi tonuri diferite, un soi de apel, de semnal sau de lozincă. L-ai putea socoti un cifru, de n-ar fi atât de cunoscut şi unanim descifrat. Locomotivele cu aburi care trăgeau după ele trenuri pline cu prizonieri (în ultima vreme erau mai puţine, dar acum doi ani sau chiar un an), după ofensiva de primăvară din Volînia, şuierau triumfal, vestind victoria. Jar atunci când se târau anevoie, încetinind la macazuri, când străbăteau peroanele vagoane prevăzute cu semnul Crucii Roşii, răspândind în jur miros de dezinfectante, atunci şuieratul devenea un geamăt, un apel la salvare sau doar la milă, un ţipăt de durere şi disperare. Unul, două, uneori trei semnale scurte, la rând, pătrunzătoare. Vagoane închise, doar ici, colo, licărea printr-o fereastră obrazul unui sanitar, chipul palid al unei infirmiere,

îngândurată, cu nasul lipit de geam. Şi în urma acestui semnal care te împunge în inimă, a acestui şuierat, o tăcere desăvârşită. Trenul-fantomă. Fără oprire, încetinind numai, trece cu un uruit surd al roţilor vagon după vagon. Locotenentul Valasek stă drepţi, salutând, asistă la trecerea convoiului tăcut, iar lângă el stă infirmiera, lată în şolduri şi cu spatele mare, cu bretonul blond până la sprâncene, Irina Parafinezuk. Iar atunci când transportă muniţii, şi anume tunuri instalate pe platforme, lăzi sau bucătării de câmp fumegânde, cu ciorba aburindă, lângă ele stând zâmbitori bucătarii încinşi cu şorţuri peste uniformele militare, făcând semn cu polonicele, băieţi de treabă de la furaje şi aprovizionare – atunci răsună o gamă de semnale care se îmbină ca într-un refren de marş sau de cântec popular ostăşesc. Aminteşte până la identitate anul 1914, când totul mai părea asemeni unor manevre ţariste sau unei ieşiri la iarbă verde de armindeni. *O*, *mein lieber Augustin*!

no

Iluzia că atacui n-are să se mai repete, cel puţin azi, înainte de lăsatul nopţii. Când aţipea şi se trezea, când aştepta, în semitrezie sau în halucinaţiile datorate febrei, în întoarcerile la copilărie, în culoarea boabelor de zmeură sau de coacăze, mărgeluşe risipite pe blatul mesei, lunecând cu un clinchet ca de sticlă, gustul dulceag pe limbă, pe gingii, pe dinţi, apoi dinţii lucioşi şi roşii în oglindă. Cumplit. Sila faţă de propriul lui trup acoperit cu o sudoare rece, cleioasă şi cu miros tot dulceag şi totodată cu iz de unt rânced sau de hribi uscaţi. Prin urmare e nevoit acum să se dea jos de pe aşternutul încins, să-şi scoată, trăgând-o peste cap cămaşa udă şi să se fricţioneze cu apă de colonie. Bluzonul de ulan, militar, e *feldgrau*, dar croiul e acelaşi ca la cele vechi, albastre; s-au păstrat până şi ciucurii din spate, la brâu, precum şi cusătura roşie de-a curmezişul spatelui şi în lungul mânecilor. Atârnat pe marginea scaunului, bluzonul se desenează pe fondul ferestrei deschise ca o siluetă neagră şi angulară ca un manechin; o siluetă decapitată, dar aparent mereu

autentic vie, şi în această prezenţă vie a ei, în această necontenită asistenţă, de-a dreptul înspăimântătoare. Locotenentul Kiekeritz vede această imagine dezgustătoare, această maimuţăreală, această zeflemea pe seama aparenţelor vieţii, dar n-are putere nici să-şi desprindă privirile, nici să execute toate celelalte acţiuni indispensabile. Pentru asta ar trebui să se scoale, să se mişte, să-şi ridice braţele aşezate atât de comod, fără vlagă de-a lungul şoldurilor şi a coapselor, tot trupul lipsit de iniţiativă, străin, fără *simţire*. *Şi totuşi* ar *trebui* măcar să întindă mâna şi să ia vata sau lignina sau batista mototolită în palma uscată, în degetele uscate şi strânse. Cuvertura de pe pat, cu marginea ridicată şi aruncată peste picioarele lui îngheţate în şosete de mătase răspândeşte un miros închis de praf şi de mucegai precum şi de insecticid. În ultima vreme are o sensibilitate deosebită faţă de diferite mirosuri, care odinioară îl lăsau nepăsător, are faţă de ele o atitudine schimbată: unele, pe care altă dată le suporta fără să-i facă nicio impresie sau chiar îi plăceau, ca de pildă cel de flori ofilite, acum îl irită, în schimb altele au dobândit un statut privilegiat, parcă o avansare, e vorba de diferite componente olfactive legate de calea ferată, mai ales de locomotive, aşadar, unsori, uleiuri, apoi gudron, chiar şi praf de cărbune şi fum precum şi funingine din coşuri. Când locotenentul se plimbă de-a lungul taluzului în direcţia Rozlucz şi Jawor, până dincolo de ghereta cantonierului însemnată cu litere mari, albe, TU şi cu cifra 2, până acolo, şi îndărăt (mai cu seamă după ploaie, când e noroi peste tot, bălţoace, şi totuşi e cel mai bun traseu pentru o plimbare), printre miresmele de ierburi, de plante veştede, de frunze putrede – simte limpede gama trufandalelor feroviare: în primul rând traversele impregnate ca să nu putrezească cu un lichid care aminteşte prin culoare iodul şi prin miros smoala, dar şi stropii de ulei şi ţiţei picuraţi din trenuri peste pietricelele terasamentului şi mai ales din vagoane cisternă. Locotenentul Kiekeritz se opreşte, se apleacă, ba chiar se cincheşte, adulmecă; loveşte cu vârful ghetei

smocurile de iarbă aproape neagră şi lipicioasă, stropită de ulei şi atinge cu degetele frunzele înguste ale vreunei plante, strivite, răsucite ca nişte festoane.

În odăiţa de la etaj, chiar în capul scării, având pe uşă o tăbliţă emailată cu cifra albastră „1”, cea mai de soi cameră din tot hotelul domnului Wasserzug, din nefericire s-au ivit ploşniţe. Şi-l asiguraseră (bătându-se în piept) că nu sunt deloc, niciuna măcar, de unde să fie, toate au fost stârpite dacă nu cumva vreodată (au fost? cine zice că au fost? au fost?!) Şi asta ce-i? – întreabă domnul locotenent arătându-i slujnicei cu degetul înmănuşat cum se strecoară una iute chiar lângă uşă, după firul electric.

— O fi o gărgăriţă?

— Fata nu ştie nemţeşte, dar nu-i vine greu să priceapă despre ce e vorba, aşadar încearcă repede mai întâi cu policarul, apoi cu arătătorul, la urmă cu palma să-l sugrume pe fugarul care o şterge cât îl ţin picioarele. Domnul locotenent îi vorbeşte despre *acest lucru pe un ton iritat* proprietarului, domnului Wasserzug, căruia mai familiar i se spune Şloim. Este în mod evident indignat. Şloim Wasserzug este un excelent cetăţean al oraşului, nu mai e tânăr, dar e încă vânjos, sprinten şi – după cum *susţin femeile* – un bărbat vrednic. În nouă sute paisprezece, un ofiţer rus l-a lovit peste obraz cu biciuşca fără vreun motiv anume, tăindu-i pleoapa stingă; de atunci, domnul Şloim Wasserzug are o pleoapă cam diformă, mai groasă şi roşie – ceea ce îi dă un aer mereu mirat şi totodată îngrijorat. Acum, ascultând cuvintele oaspetelui său cel mai ales, pare deosebit de mâhnit şi mirat, făgăduieşte să controleze numaidecât (pentru că orişicât nu crede, nu poate să creadă) şi să ia măsuri, imediat, pe loc, fără nicio clipă de zăbavă!

— Nici nu mai sunt, ca şi cum n-ar mai fi! – strigă în idiş la slujitoarea care tocmai coboară de la etaj. Ea îi răspunde tot în idiş. El adresându-se ei: – Până diseară să nu mai fie niciuna! – şi cu o şoaptă teatrală, aproape tragică: – Dar oare a fost într-adevăr „această insectă14? – în aşa fel încât locotenentul să-l audă. Acesta e însă sigur.

Fata îşi şterge palma de fustă, apoi o miroase. Dă din cap, că da. Pare-se că da.

— Poate că, se mai iluzionează hotelierul, pe un ton tot mai tragic, agăţându-se de o ultimă speranţă – poate c-a fost altă insectă. Că doar există atâtea gângănii felurite, domnul *Oberleutnant* probabil că le ştie, nu-i aşa?

— Dar locotenentul Kiekeritz a şi pornit-o pe scări în jos, sunându-şi pintenii. Iese în stradă. Aerul de seară este tare şi răcoros. Mai cu seamă prin aceste locuri, nopţile sunt atât de pătrunzător înmiresmate, simţi răsuflarea vie a muşchilor, chiar şi aici, lângă gară, în pieţişoara din faţa hotelului. Miroase a cetină, a pădure şi a noapte.

Acum (mai exact cel mult acum un minut) domnul locotenent Alfred Kiekeritz, după ce şi-a încheiat bumbii de la scurta de ulan, răsucind în jurul gulerului de blană şnurul împletit bicolor, galben şi negru, trecând prin petliţă micuţul disc de lemn, a ieşit în stradă, în faţa hotelului domnului Solomon Wasserzug. În afara lui, la hotel mai stă un singur călător, un negustor de lemne din Vechiul Sambor în trecere prin partea locului. Încolo hotelul e pustiu. E toamnă şi război. Trecând prin faţa cuştii portarului, îl salută în treacăt pe Izaak Roth, care, fiind neam cu proprietarul hotelului, când adevăratul portar a fost luat în armată, i-a preluat temporar funcţia. Ori de câte ori se iveşte locotenentul, Roth sare de pe scăunelul pe care stă de pază, şi-l salută adânc rostind totodată foarte tare şi răspicat: – *Hăbe die Ehre*, *Herr Oberleutnant*! – ba s-a întâmplat chiar uneori să-şi lovească şi călcâiele cu zgomot, foarte milităreşte. Locotenentul păşea ca de obicei destul de ţeapăn, enigmatic, mândru, fără îndoială cufundat în gândurile lui foarte importante, te pomeneşti secrete militare ale statului major şi nu observa galanteria slugarnică a bătrânului evreu, care poate realmente îl considera pe sublocotenent drept un reprezentant al *Armee-Oberkommando*, trimisul comandamentului suprem: dar nu e exclus că doar considera că se cuvine să şi-l reprezinte astfel. Asta îl ridica în proprii lui ochi: un oaspete atât de

important la hotelul nostru, măi, măi, măi!

— Domnul locotenent însă doar din când în când, la trei saluturi ale lui Izaak Roth, ridica cu nonşalanţă mâna înmănuşată spre chipiul militar cu steluţa chezaro-crăiască.

Cu totul în alt fel îl saluta Izaak Roth pe bătrânul negustor de lemne din Vechiul Sambor, un anume Trau, pe care îl ştia încă dinaintea războiului, când acela, cumpărând lemne din pădurile din preajmă, venea deseori pe acolo. Nu făcea efortul să simuleze că se saltă nici măcar cu un centimetru de pe scăunelul său. Cel mult ţuţuia din buze, îşi netezea barba căruntă şi rostea cu un ton care nu era nici întrebare nici formulă convenţională de politeţe, ca între vechi cunoscuţi: – *Nu*, *ivie gehts*? *Was neues im Lemberg 71* că adică el ştie că celălalt umblă pe la Lvov cu treburi, la, care acela uneori răspundea: – *Schlecht*, *sehr*, *sehr*, *schlecht*![11] – şi adăuga în polonă: Cum poate fi altfel? – şi amândoi îşi clătinau creştetele în tăcere. Cum să meargă afacerile în al cincilea an de război? Când Trau avea timp, se oprea lângă Roth să mai schimbe o vorbă, mai întâi în polonă, iar după aceea o dădea pe idiş. De pildă, despre faptul că sunt din ce în ce mai greu de găsit tăietori de lemne, pentru că, pe aproape toţi bărbaţii care n-au fost încă mobilizaţi i-a angajat domnul brigadier silvic Szwanda din Smorze: – Uite, se aude până aici cum taie şi cum ţiuie circularul. Bzz... şi o pauză. Iar: bzz... Şi aşa o ţin din zori şi până-n noapte. Iar preţul lemnelor s-a urcat. Asta-i drept. Zgomotul ăsta te face să-ţi ieşi din minţi. La mine e linişte. Lemnele zac până acum pe parchetul de tăiere şi n-are cine să le care în jos. Poţi să înnebuneşti!

— Păi atunci, ai să scoţi bani buni, nu-i aşa, domnule Trau? Iar acela scuipă, sărind în picioare de la locul lui, pentru că s-a aşezat pentru o clipă lângă bătrânul Roth: – Scuipă când spui acest cuvânt! Bate-n lemn! Ce înseamnă c-am să câştig? Ce fel de câştig? Sunt în pierdere, numa-n pierdere! Pe cuvântul meu!

11 Ei, ce mai faci ? Ce mai e nou prin Lemberg ? (germ.).

— Izaak Roth nu-l crede, şi Trau o ştie prea bine, amândoi ştiu ce să creadă despre toate astea, dar în niciun caz nu trebuie să-l stârneşti pe necuratu cu lăudăroşenia şi presupunerile despre câştig. Prin urmare, amândoi lovesc în acelaşi timp în lemn negeluit. În acest scop există, de ani de zile, un loc anume pe canat unde a fost râcâit lustrul ba chiar au tăiat cu briceagul o bucată din tocul uşii, pentru a se da de lemnul nelucrat şi, ca să nu încapă nicio îndoială, din timp în timp iar mai taie din lemn. Acolo la nevoie, poţi să baţi cu conştiinţa împăcată. E negeluit? Este! Cine ar îndrăzni să se îndoiască? Nimeni nu îndrăzneşte. Cine mai câştigă azi, spune şi dumneata! Baronul Liebig câştigă. Baronul Groedel câştigă! Acuma ştii, aşa-i?

Doar la auzul unor nume ca acelea: ale baronului Liebig şi, cu atât mai vârtos, a regelui acelor meleaguri, *a* întinderii Carpaţilor în totalitatea sa, baronul Groedel din Skole, privirile amândurora, ale bătrânului Roth şi ale lui Trau, care face negoţ cu lemne, devin ca azurul de afecţiune, veneraţie şi duioşie. Amândoi ţâţâie. De data asta nici nu mai bat în lemn, într-un lemn negeluit, la ce-ar face-o? Un „punct” mare ca baronul Liebig, lui orişicum n-are ce să-i strice.

— Păi, nu, zi şi dumneata, de nu-i aşa? Ba e, cum să nu!

— Şi rămân amândoi duşi pe gânduri.

— Unuia ca baronul nostru chiar autorităţile îi vin în ajutor, armata îi repartizează prizonieri pentru joagăr, îi pune la dispoziţie vagoane, pe o linie laterală şi aici, la Turka, şi la Jaworze şi la Rozlucz, probabil că ştii!

Iar domnul locotenent între timp a ajuns departe, dincolo de gară, pe Calea Neagră, numită astfel pentru că încă din primul an de război, imediat după mobilizare, au acoperit-o cu praf de cărbune şi zgură. Acolo cresc nişte salcâmi firavi şi cam jumuliţi şi un tufiş de liliac sălbatic. Nişte hăţişuri, pe care îşi fac cuibul cu plăcere cârduri întregi de păsări, în special vrăbii, iar la fiecare alarmă îşi iau zborul cu un freamăt de aripi. Uneori cineva întinde pe

crengi o zdreanţă udă sau varsă pe jos gunoiul dintr-o căldăruşă. În acel loc găinile ciugulesc, scormonesc, zgârie pământul, cotcodăcesc. Cotcodăcitul lor se aude până departe, până dincolo de semafor, în direcţia localităţii Sianki unde lucesc băltoacele pe drumul cu hârtoape care duce la Sokoliki şi Tarnawa. Munţii acum nu se văd, ceţurile i-au acoperit aşternându-se peste ei în straturi, de fapt sunt nori joşi, care arată ca nişte pături groase de campanie puse una peste alta sau ca nişte prosoape. Pe drumul denivelat stau înfipte pietre, tocite şi lustruite de cercurile roţilor, copitele cailor şi ghetele ţintuite. Când se usucă, se roteşte peste el în vârtejuri praful galben. Prin culoare şi prin izul de ţărână uscată îi aminteşte locotenentului o altă pulbere, într-o altă ţară şi într-un peisaj schimbat, pe care l-a privit abia cu câteva luni în urmă, primăvara şi vara. Era sufocant din cauza grâielor şi a ierburilor înflorite, a prafului stârnit de copitele a sute de cai, care mergeau în şir întins, în linie de trăgători, pe aleea de tei, între copaci, în zumzet de albine. În escadronu *1* repartizat cu misiuni speciale în Podolia şi Ucraina.

O imagine privită de aproape, restituită memoriei ca un clişeu developat; fiecare amănunt e autentic, dar numai în aparenţă: după un timp, când se repetă, suferă o deformare sau mai bine zis o alterare a formei iniţiale, perspectiva se strâmbă; revine ca un decor artificial şi totuşi încă real; o atare formă compusă o suplineşte pe cea reală şi se întâmplă să fie mai convingătoare decât aceea, care a început să pălească. Te poţi convinge lesne despre asta: şi gustul şi mirosul şi perspectiva în spaţiu – sunt să spunem identice – aproape identice.

În consecinţă: era real şi totodată ireal palatul imens, larg desfăşurat al unui magnat, al cărui blazon de familie se vedea cioplit în piatră, deasupra intrării, repetat apoi şi reprodus pe ramele portretelor şi la colţurile lor, pe fondul şi canaturile sălilor mari: a sufrageriei şi a sălii de bal, ornând serviciile de porţelan, probabil comenzi speciale.

Umblase agale de-a curmezişul peluzelor, trecând în

drum pe lângă nişte perspective, deschizându-se brusc, apoi iar tăinuite, închizându-se în urma unei alei cotite, a unui parc, a unor ronduri şi gazoane. Răzoare de flori. În fund, fragmente ale unor peisaje surprinzătoare, de-a dreptul ireale, albăstrite. Un iaz, aproape un lac. Băncuţe în umbra copacilor uriaşi. Statui şi gloriete. Fără a schimba ceva, totul putea fi încadrat într-o ramă subţire, poleită şi atârnat pe perete ca o acuarelă: ar fi fost un frumos şi uşor nostalgic tablou de epocă. Îşi continuase drumul peste scările largi, aşternute cu paie şi hârtii rupte, până la colonada peronului şi mai departe spre interiorul vestibulului care putea fi denumit şi hol. De aici încolo se înşirau odăile în dreapta şi în stânga, prădate cu o oră, două în urmă de hoţi. Dezertori provenind din fosta armată ţaristă care se descompunea sau ţărani dedaţi banditismului şi poate încă alţii, vreun grup înarmat, cine ar fi mărturisit-o. Câţiva, surprinşi asupra faptului, fuseseră spânzuraţi pe alee şi se mai legănau încă în ştreang la adierea uşoară a vântului dinspre fac, puteai să-i numeri; pe alţi câţiva ulanii îi împuşcaseră în hambar. Maiorul le poruncise ţăranilor să le rânduiască rămăşiţele pământeşti lângă gard. Zăceau cu faţa în sus. Întregul parter se păstrase în ciuda distrugerilor şi dădea o idee despre cum arătase mai înainte aici. Locotenentul începu să urce treptele spre etaj, vrând să vadă cu ochii lui ce se găsea acolo, dar se dovedi cu neputinţă. Balustradele erau rupte şi atârnau în fragmente menţinute ca prin minune de anumite piese metalice, la o cotitură, un faun de ghips răsturnat, un alt animal pe jumătate sfărâmat, greu de recunoscut. Un leu? Un câine? O maimuţă? Locotenentul Kiekeritz renunţă să se mai caţere şi porni să hoinărească *de unul* singur prin odăile de la parter. Cu vârful piciorului împinse un volumaş legat în piele cu motive aurite şi un *ex libris*, având pe el acelaşi blazon ca deasupra uşii de la intrare. Se aplecă, ridică volumul, îl frunzări cu degetele în mănuşi subţiri de antilopă. De abia descifră titlul sub noroiul de pe încălţările cui.va La Fontaine – *Fabule*. O ediţie veche, pariziană, cu ilustraţii, probabil în *aqua forte*.

Depuse volumul pe rama joasă a ferestrei, îşi scutură mâinile de praf. Lângă perete, pendula cu greutăţile având forma unor conuri de brad rupte şi alături o gravură colorată franţuzească, din secolul al optsprezecelea, străpunsă de un băţ sau poate de o baionetă, cu sticla spartă şi resturile unei rame de mahon. Se strădui, stând aplecat, să descifreze inscripţia din josul ilustraţiei, să-i ghicească sensul. *Răpirea Sabinelor*? *Horaţii şi Curiaţii*? *Iosua la porţile Jerihonului*? Gravura era nu numai călcată în picioare, mânjită cu noroi, dar şi ferfeniţită, imposibil să citească şi să afle ce reprezenta. Vântul prin geamurile sparte purta foile smulse dintr-un album pe care ba îl închidea, ba îl desfăcea şi-l frunzărea. Un bondar sau poate un tăun mare se zbătea undeva chiar sus în tavan, se aşeza pe ornamentele din ghips care încadrau nişte scene mitologice. Culorile mai erau încă foarte vii. Bachus şi nimfele. O urmă micuţă de umezeală chiar în colţ, deasupra sobei rotunde din plăci de teracotă. Secolul optsprezece sau poate primele decenii ale celui care a trecut, al nouăsprezecelea. Rămase astfel, cu capul dat pe spate, încercând să ghicească. În odaia de alături (sufragerie poate?), o masă răsturnată şi într-un colţ tablouri aruncate stivă. Şi o farfurie, din păcate crăpată în două. Purta data vizibil: 1812. Doamne Sfinte! Ce an! Dar nu meritase efortul: cum a atins-o, farfuria s-a şi desfăcut în mai multe bucăţi. Se mai ţinuse până atunci ca printr-o minune. În jur, peste tot, geamuri sparte şi în ciuda curentului un pregnant miros de ars. Fuseseră mistuite de flăcări o bună parte din acoperiş şi din primul etaj împreună cu turnuleţul. Acareturile învecinate încă mai ardeau mocnit: grajdurile, şopronul, oranjeria şi crama cu etaj. Hambarul, staulul şi câteva şuri se stingeau. Se ţesea între copaci şi jos, deasupra gazonului, un fum albicios, sufocant, lipicios. Încă de pe atunci, membrii expediţiilor de pedeapsă care cutreierau Ucraina şi Podolia, între Nipru, Bug, Teterev şi Şmotrâci, învăţaseră să deosebească diversele soiuri de arderi, în alt fel miroseau depozitele pline de uniforme militare, de mantale legate cu

sârmă în baloturi mari, de pături şi lenjerie, atunci când ardeau, în alt fel depozitele cu alimente şi se cuveneau deosebite de pildă când ardeau făina şi casa de produsele zaharoase; în alt fel prăvălioarele evreieşti cu toată gama lor de mărfuri; altul este fumul paielor şi al finului ars; şi doar avuseseră prilejul de a asista la incendierea fabricilor de bere, a distilăriilor şi a rafinăriilor de spirt. Flacăra luminoasă, argintie, transparentă, înălţându-se spre cer a spirtului, care aproape că nu scoate pic de fum şi pojarul smolit, negru, depunându-se peste toate cu straturi de funingine al cisternelor cu păcură, undeva pe o linie laterală dincolo de Zmerynka. Păturile militare umede, mucezite, legate strâns cu sârmă, atunci când luau foc, ardeau mocnit ore întregi, răspândind în jur o fumegare grea, înţepătoare, acră. Şi în alt fel hoiturile de cai, dar şi vacile care ardeau de vii, mugind în staulele închise. Ca o carne afumată.

Aşa se petrecuse şi aici, la acest palat. Când se apropiau la trap, alarmaţi în zori de către cineva, simţiseră de departe, iar după aceea văzuseră fumul peste crengile copacilor, aşadar aplecaţi în şa, împungând caii cu pintenii, goniseră cu tropot pe şleaul larg, şi prin aceste locuri erau multe asemenea, luând-o apoi printre şirurile rare de plopi italieni. Fără nicio îndoială ardea mobila şi nu orice fel de mobilă, una din lemn de mahon, palisandru, nuc caucazian, mesteacăn, poate şi de abanos. Se topea străvechiul lustru, cel din secolul optsprezece, se topeau bronzurile, ardeau mocnit tapetele, covoarele, gobelinurile şi macaturile. Tabla trebuie să se fi încins până la roşu, din moment ce vântul stârnit de incendiu aducea mirosul acela specific, de care-şi amintea din copilărie, când înfierbântau fierul pentru coafat al mamei sau al surorii, ori dădea în foc laptele, sfârâind şi înnegrindu-se pe plită. Când sosiseră în galop, strunind caii abia pe suprafaţa întinsă acoperită cu gazon din faţa palatului, când primul pluton din escadronul având drept comandant pe căpitanul Urbanek îşi îndreptă mitralierele în direcţia rotocoalelor de fum care ieşeau prin ferestrele de la parter, când răsună ţăcănitul primelor

gloanţe, iar ulanii, sărind jos de pe cai, îşi smulgeau în grabă de pe umăr puştile cu ţeavă scurtă, Mannlicher, de cavalerist, pocnind din zăvoare şi slobozind noi serii de gloanţe – locotenentul Alfred Kiekeritz, descriind cu iapa sa în faţa peronului un cerc larg, ca la paradă, fără să coboare din şa, înălţându-se doar în scări, încât aproape că stătea în picioare, avu prilejul să vadă diferitele faze ale lichidării resturilor bandei, care atacase cu o zi în urmă şi prădase în cursul nopţii atât satul cât şi palatul, iar acum se retrăgea spre pădure, trăgând întruna. Calul juca neliniştit sub strânsoarea locotenentului, lovindu-şi potcoavele de pietrele drumului. Adierea care venea din direcţia focului îi flutura coama. Suflarea fierbinte era amestecată cu fum. Asta s-a întâmplat în apropiere de Fastow, în Ucraina, şi era începutul verii. Din direcţia incendiului bătea dogoarea, iar fluturii înspăimântaţi zburau atât de aproape de obrazul locotenentului incit, de mai multe ori fusese nevoit să-i alunge cu mina de pe obraji şi de pe pleoape. Un fluture amiral tot încercase să i se aşeze pe frunte, un fluture lămâiţă i se învârtejea în jurul genunchilor, iar pajul reginei i se aşeza pe bombeul cizmei. Şi locotenentul Alfred Kiekeritz, aplecându-se în şa, fără să-şi mişte piciorul ca să nu-l sperie, îl observă mai multă vreme.

Atunci chiar ulanii conduceau spre fundul parcului vreo paisprezece, cincisprezece oameni pe care-i capturaseră. Erau îmbrăcaţi diferit, unii în cămăşi de pânză, ca ţăranii din partea locului, alţii în uniforme ruseşti fără însemne, câţiva aveau pe ei, în ciuda căldurii, haine groase şi rupte şi căciuli turtite din imitaţie de miel, cum purtau iarna infanteriştii.

Căpitanul Urbanek poruncise să fie împuşcaţi cu toţii, fără judecată, spre a-i învăţa minte pe sătenii care veniseră fuga şi acum stăteau adunaţi grămadă, prin urmare, tot urcat în spinarea iepei sale murgi, Toska, observând ce se întâmplă şi totodată apărându-se de fluturii care zburau înnebuniţi în jurul obrazului său, locotenentul auzi la un moment dat răsunând o salvă de

gloanţe şi peste un minut a doua. Lucrurile se petreceau în livadă, la marginea parcului. De acolo se înapoie peste o clipă, pe jos, şeful plutonului de execuţie. *Zugs*führer *Matuszek*. Pe drum, dădea şi el din mâini apărându-se de tăunii înnebuniţi şi de albine. Se vede că şi pe el îl năpădiseră insectele care, în acea dimineaţă, nici vorbă că-şi ieşiseră din minţi. Se opri în faţa locotenentului călare şi-şi aprinse o ţigară. Iar locotenentul Kiekeritz se uită la el de sus, din şa. Toska dădea întruna din cap, avea şi ea de lucru cu fluturii.

Şi după aceea a tot fost aşa mereu, în fiecare împrejurare, şi atari împrejurări au fost multe în acea splendidă vară atât în Podolia cât şi în Ucraina. Două divizioane de cavalerie austriacă, de pedepsire, operau în triunghiul închipuit prin localităţile: Bar, Biała Cerkiew şi Iluman. Punctul de etapă a fost o vreme gara din Fastow, mai târziu, când l-a preluat armata germană, a fost mutat la Zmerynka. Nimeni nu era de ajuns de orientat în privinţa caracterului, culorii politice (dacă în genere se putea vorbi despre ea) şi nici a importanţei şi semnificaţiei grupărilor cu care aveau de-a face. Adepţii hatmanului, ai lui Mazepa, roşii – cine s-ar fi putut descurca. De altminteri, nimeni nu-şi bătea capul în mod inutil cu aceste lucruri şi nici nu şi le punea la inimă. Mai încolo – către miazănoapte şi apus – se întindea zona unde acţionau forţele armatei germane aliate, cutreierată de unităţile de pedepsire ale acesteia. De asemenea, ba ici, ba colo, se iveau formaţiunile hatmanului Skoropatski. Şi de fiecare dată, *lucrurile se* încheiau cu o execuţie. Atunci când erau capturate grupuri mai numeroase (alcătuite în cea mai mare măsură din ţărani care-şi băuseră minţile sau din dezertori care colindau toată ţara), erau utilizate mitraliere sau grenade de mină. Semănau cu nişte portocale crestate sau cu nişte ouă negre, metalice şi proveneau în majoritatea lor din foste depozite ruseşti. De provenienţă rusă erau şi hărţile marelui stat-major, folosite în mod curent. Se vedeau pe ele cercuri desenate cu cretă colorată, linii şi săgeţi directoare.

Timp de câteva zile, escadronul ulanilor austrieci ai căpitanului Urbanek a acţionat mână în mână cu husarii prusaci staţionaţi la Nowofastow şi Skwir. După aceea s-au despărţit şi au operat independent, dar în paralel, aproximativ de-a lungul căii ferate ducând la Kiev. La câteva zile sosea de la Kiev la Fastow un tren blindat german şi pe drum mitralia câmpurile prin care trecea, lanurile de grâu dat în pârg, livezile şi grădinile. Trăgeau imediat ce ţintaşii din turelele blindate dădeau de ştire c-au surprins o mişcare suspectă. Uneori nu era decât o pasăre, dar alteori era un om. De fapt doar bunul Dumnezeu putea să ştie cine era. Trenul nu se oprea. Soldaţi cu căşti germane, comandaţi de un căpitan purtând ochelari contra soarelui, aplecaţi peste scuturile de apărare ale tunurilor, le încărcau la fel ca la manevre, cu precizie şi calm; la fel de calm suna şi ordinul din turnul comandantului: – *Fener*! – şi atunci bubuiau loviturile. Ţinteau în colibele pe lângă care treceau. Ba ici, ba colo, izbucneau incendii. Trenul înainta ca printr-o galerie de fum. Apoi se trăgea îndărăt, în direcţia Kievului. Cineva se pitea în ogor, un altul fugea pe potecă sau pe hat, între tulpinile înalte de grâu şi cădea pe spate. Iar geniştii, după ce îi se distribuia ciorba, o mâncau din gamele, cu picioarele lăsate în jos, încălţaţi cu cizme cu carâmbul scurt.

În felul acesta, locotenentul Kiekeritz nu numai că apucase să se deprindă, dar, ceea ce era mai important, se şi blazase cumva, din cauza – aşa s-ar fi zis la început – unui exces de impresii fascinante. Incendiile şi urmăririle, executarea neîndurătoare a tuturor celor bănuiţi că au participat la atacuri şi prădăciuni ale unor conace, depozite sau târguri, sau de agitaţie subversivă, de atitudine favorabilă bolşevicilor, sau de orice altceva – şi toate acestea, întreaga acţiune desfăşurată pe fundalul unei veri luxuriante, în dogoarea vremii permanent însorite, în parfum de nalbă şi tei înfloriţi, proiectat pe romanticul, fascinantul plan al pojarurilor, al trâmbelor de fum şi al fluturilor, albinelor şi tăunilor rotindu-se în fum,

întregul cocteil de miresme, dar şi de melodii împletite şi asociate ca: fâşâitul flăcărilor, plescăitul limbilor de foc, asemeni cu mii de aripi îndrăcite, un vifor stârnit şi întreţinut de *incendii*, *la* rândul său purtat către acoperişurile de tablă şi cele de paie, căpiţele şi clăile vecine, ba până şi către stupi, căci şi ei ardeau în vârtejurile şi răsucirile dansante ale roiurilor de albine înnebunite, câte un suflu sălbatic doborând la *orizontală stâlpii înalţi de* fum, zdrenţuindu-i în cele mai diverse forme – toate la un loc păreau iniţial minunate, nemaipomenite, încântătoare, dar după un timp deveneau banale, încetau să mai fascineze, începeau să obosească. Uneori semănau cu o scenă foarte atent regizată dintr-un oarecare balet dement, modernist. Existau solişti, dar erau şi coruri. Însăşi natura incendiului crea situaţii scenice care jucau totodată rolul de instrumente şi decoruri. Salvele de tun răsunau uneori ca talgerele într-o orchestră, iar alteori ca strigătele de bravo după spectacol, deveneau punctele despărţitoare ale unor fraze muzicale, sau poate actele şi scenele – unei imense piese de teatru.

Încercase un sentiment aproape de jenă (îi trecu prin minte locotenentului Kiekeritz, odată, la un popas care s-a întâmplat să fie în ograda unei vechi biserici, în curtea ei umbroasă, înconjurată de un zid, şi era noapte, iar din cer picau stele de august, da – era deja august!) că participă (deocamdată ce-i drept cu un rol pasiv, dar totuşi) la toate astea. Iar această jenă i-a stârnit totodată în adâncul fiinţei o bucurie tainică, ascunsă deocamdată sub aparenţele întâmplării sau ale neînţelegerii. Înjosire prin pasivitate într-o situaţie ambiguă sau univoc vrednică de blamare şi dispreţ? Tot ce se poate! O bucurie a simţurilor ruşinoasă, aceeaşi pe care trebuie s-o fi resimţit şi o anumită călugăriţă, foarte tânără, pe care a avut prilejul s-o vadă în vară, cu puţin înainte de Sarajevo, în timpul unei călătorii în Italia. Era sus în munţii Abruzzi. Şi mai trebuie adăugat că aceste reflecţii şi comparaţii i s-au ivit în minte după ce băuse o cantitate apreciabilă de coniac, precum şi, din păcate, vin de Tokaj, care-i plăcea maiorului Beroun, venit

să-i inspecteze escadronul şi găzduit cu acest prilej de întregul corp ofiţeresc într-o parohie pravoslavnică, părăsită, dar rămasă intactă, de lângă biserică. Ei, şi băutura asta grea, care ţi se urcă la cap şi, mai ales, lipsa somnului (de aproape o săptămână goneau zi şi noapte în urmărirea unei bande numeroase călare, şi – până una alta, fără folos, banda izbutea mereu să le scape, sprijinită de populaţia locală, în ciuda represiunilor), în general un mod de viaţă care pretindea şi sănătate şi nervi tari, un bărbat de tipul vânătorilor şi al sportivilor, iar locotenentul Kiekeritz, în ciuda aparenţelor, nu era nici atât de robust şi nici atât de rezistent la eforturi cum părea să fie. De aici, pe lângă oboseală, o stare nervoasă nu din cele mai bune. O stare de iritare. O somnolenţă aparentă doar, dar, chinuitoare, în timpul acţiunilor şi a călăritului, iar după aceea drept consecinţă insomnia. În asemenea împrejurări, după cum se ştie, din păcate, pot interveni forţe impure. Are loc, după cât se pare, ceva ca o intervenţie sau o năvală în interior printr-o uşă *întredeschisă sau printr-un ochi de* geam. Prin urmare, e posibil ca datorită lor, acestor forţe impure (fireşte, nedându-şi seama ce ajutor primea), să fi avut revelaţia înapoierii în timp, şi legat de asta posibilitatea de a revedea nişte lucruri şi fenomene văzute şi resimţite demult, cu observaţia totuşi, că o cunoaştere repetată este de regulă cu mult mai intensă, cu toate că este secundară şi niţeluş deplasată, la fel cu o culoare greşit suprapusă în tehnica tiparului colorat.

Era în o mie nouă sute paisprezece, la sfârşitul lui mai, după cât îşi amintea, de sărbătoarea Logodna Mistică. Şi el, pe atunci sublocotenent încă în civil, admis ca oaspete împreună cu alţii prin protecţia cuiva, prieten cu stareţa mănăstirii, fusese de faţă şi ţinea minte. Stătuse atunci pe coridorul care unea capela, accesibilă mirenilor, cu mănăstirea de femei propriu-zisă: închisă cu o împrejmuire riguroasă. Oaspeţii, şi printre ei Aifred Kiekeritz, participant ia excursie, aşteptau să treacă novicele ordinului: în majoritatea lor cei de faţă erau rudele acestora, oameni din partea locului.

Stând şi aşteptând îşi spunea că noţiunile a uni şi a despărţi nu sunt nici uşor de definit şi nici de catalogat: ceea ce uneşte poate totodată să separe în mod eficient, ca hai să zicem acest coridor boltit de mănăstire. Şi nu numai, pentru că, în vreme ce separarea ar trebui atribuită fenomenelor oarecum rele, ca fiind nefavorabile, pentru că diminuează – unirea ar trebui atribuită celor bune, care sporesc (dar aici se pune întrebarea ce anume? bucuria sau tristeţea? durerea sau vreo fericire oarecare?), iar în cazul acesta şi nişte noţiuni în aparenţă clare şi precise, ca Binele şi Răul, ar fi interşanjabile şi amestecându-se – univoce sau aproape univoce, ar deveni ambigue sau ar dobândi mai multe înţelesuri – şi numai în baza unor maşinaţii şi considerente scolastice, deci artificiale şi anacronice, ar putea fi despărţite. Asta numai aşa, pe marginea observaţiilor pe care le făcuse atunci.

Călugăriţele tinere, precedate de capelanul care păşea în frunte îmbrăcat cu o rasă cafenie şi ţinând o cruce mare, precum şi maica stareţă şi grupul călugăriţelor mai vârstnice, înaintau două câte două pe coridorul destul de îngust, pentru a face în capela din care se şi auzeau răsunând tonurile orgii şi se simţea venind mirosul lumânărilor aprinse în sfeşnice înalte, vechi, din lemn argintat – în faţa altarului legământul solemn de supunere pe viaţă faţă de legile ordinului şi de umilinţă, lepădându-se de satana şi de slugile sale, de tot răul pe acest pământ, chiar şi sub înfăţişarea lui cea mai minunată ca tânăr înaripat, arhanghel sau heruvim ou un crin în mină, ca îngerul care li s-a arătat în vis, pe când dormeau în chiliile lor de piatră văruite ba şi aievea, iată în această capelă chiar, la denii sau vecernie, sau în *timpul nopţilor* de veghe, petrecute în rugăciuni, în lumina răsfrântă de vitralii, sub raza zăbovind pe aripa arhanghelului Gavril binevestind Mariei vestea minunată a concepţiunii, poate chiar şi în sunetele corurilor gregoriene, pline de taine sumbre, care le strecurau fiori în spinare sau în hohotul de jale şi de dor al viorilor, Ave *Maria*, *graţias plena*, diavolul e prezent pretutindeni – deci să ne lepădăm cu blestem şi

să alungăm răul cel ce stăruie în toate şi pe odraslele sale, cumplitele arătări ale somnului, cufundându-ne în rugăciune pentru a dobândi Binele precum şi Liniştea şi deplina Singurătate până la ceasul din urmă. Era un ordin contemplativ, separat prin bariera unor prescripţii extrem de rigide şi regulamente făurite cu multe secole în urmă de ispitele acestei lumi.

Dar nu la asta se gândeau atunci tinerele novice, provenite în majoritatea lor din satele învecinate, de munte, şi din târguşoarele clădite pe pietre, pline de praf, de arşiţa verii, de capre şi de măgăruşi cărând coşuri cu legume şi struguri şi de porumbei rotindu-se pe deasupra acoperişurilor. În ochii uneia dintre ele, a cărei privire desprinsă de tot ce era lumesc trecu nepăsătoare peste chipul martorului, turistul din îndepărtatul Graz, acesta desluşi o neţărmurită fervoare vecină cu o fanatică uitare de sine, o frenezie cu caracter fizic, foarte apropiată probabil de o trăire cu totul senzuală. Era fără nicio îndoială aşteptarea contopirii cu divinitatea, aşa cum aştepţi îmbrăţişarea unui iubit pământean. A avut dreptate Felicien Rops, gândise atunci Kiekeritz, când, pictând-o pe Maria Magdalena, a dat faimoasei sale pânze numele cam deşucheat de *Iubita lui Cristos*, în care viitoarea sfântă, îmbrăcată sumar, îmbrăţişează trupul celui martirizat din care ţâşneşte sângele proaspăt. Privirea ei exprimă un extaz cu totul pământesc, care nu trezeşte niciun fel de îndoieli sau iluzii cu privire la caracterul său. Oare ce vedea, cuprinsă de beatitudine, tânăra novice a acelui ordin, trecând prin faţa oaspeţilor mireni, cu ochii ţintă la nişte tărâmuri mistice? O altă realitate, cu totul imaginară, dimensiunea şi chipul ei diferit care urma să-i înlocuiască toate bucuriile pământeşti de care se lepădase public şi solemn? Oare diavolul, figură vicleană, se travestise îmbrăcând straiele sfântului ei confesor şi sfetnic întru pocăinţă şi în rugăciunile ei singuratice, frenetice până la nebunie?

Pe o stampă călcată în picioare, undeva într-un palat pustiit din Ucraina, Kiekeritz recunoscuse scena morţii

Cleopatrei. Doar un fragment, rămas dintr-un *întreg* murdărit cu găinaţ, azvârlit cu un vraf de alte hârtii într-un colţ al bibliotecii prădate. Capul reginei cu ochii lăsaţi, dar larg deschişi, exprimând parcă uimire şi fascinaţie în faţa capului viperei sau a cobrei care-i atingea cu botul deschis sânul dezvelit. În botul reptilei, pe laturile lui, se vedeau colţii albi, iar în ochi mânia. Îţi dădeai seama că unealta morţii prin sinucidere, aleasă anume sub această formă, şuieră de furie, fiind ţinută strâns cu degetele de gât şi că, îndată ce regina îşi va slăbi strânsoarea, imediat şarpele îşi va înfige colţii în trupul alb, injectându-i totodată veninul. Locotenentul Kiekeritz aruncase pe jos fragmentul de gravură şi îşi scuturase degetele, apoi şi le mai ştersese odată cu batista parfumată cu apă de colonie.

Mai târziu i se păru a fi surprins, a fi desluşit intuitiv în ochii plecaţi ai Cleopatrei, în ezitarea ei, în jocul ei cu moartea pe care şi-o hăi azise dar încă n-o îndeplinise nici măcar în ceremonialul ei preliminar, reflexul celorlalţi ochi, orbi faţă de tot ce era real, ochii tinerei călugăriţe, ai novicei, Se mai cuvine spus că, deşi păşea laolaltă cu celelalte, novicea înainta separat, în oprobriul pedepsei şi al ruşinii, sancţionată pentru o vină anume de severul duhovnic care păşea acum cu crucea în braţele înălţate, înainta fluturându-şi mânecile largi ale rasei care-i alunecaseră până la coate închipuind un soi de aripi şi cânta cu glas înalt un imn poate de triumf al credinţei asupra forţelor întunericului. Mai târziu, locotenentul aflase de la localnici că novicea fusese sancţionată pentru ceva ce mărturisise la spovedanie şi ceea ce atrăsese asupră-i pedeapsa cu amânarea datei călugăririi până după această penitenţă publică. Călugărul căruia i se spovedise îi stabilise o pedeapsă suplimentară, subliniindu-i înjosirea: vrând s-o umilească şi s-o ruşineze atât în faţa călugăriţelor cât şi a oaspeţilor, îi poruncise să-şi dezgolească capul ras până la piele, lipsind-o. pe toată perioada penitenţei de scufia şi boneta de călugăriţă şi să înainteze astfel, cu câţiva paşi în urma şirului celor admise la graţia sfinţirii chiar în ziua aceea, singură şi stingheră,

pe deasupra să păşească desculţă pe dalele reci ale coridorului. Pedeapsa ce-i fusese aplicată urma să fie nu numai o pocăinţă, ci avea pare-se şi rostul unui soi de încercări, şi anume de a respinge prin umilinţă şi supunere, fericirea păcătoasă, simţământ ameninţând să se manifeste într-un asemenea caz, când suferinţa depăşeşte un anume prag, sau trece peste punctul culminant şi se preschimbă într-o voluptate nefastă. Tocmai de asta urma să fie lipsită în faţa lui Dumnezeu. Se întâmplă uneori ca o suferinţă insuportabilă fizică sau psihică, sentimentul de a fi expus ruşinii şi oprobriului public să devină un scop atât de râvnit, încât să fie aşteptat cu nerăbdare, ceea ce constituie un păcat împotriva *Duhului* Sfânt, Cel puţin aşa susţinea călugăriţa nemţoaică din acea mănăstire, care le servea drept ghid excursioniştilor austrieci în acea zi festivă de sfinţire a călugăriţelor novice. Despre călugăriţa sancţionată se exprima cu înverşunare făţişă, chiar cu atrocitate, ca despre o răzvrătită incorigibilă. Ascultându-i comentariile, Kiekeritz îşi aminti că acea fată, care păşea cu braţele lăsate de-a lungul trupului, ţinea într-o mână, răsucit pe degete, un şirag de mătănii, pe când cealaltă mină o avea strânsă pumn, a răzbunare. Din pumnul ei micuţ, ca de copil, ieşea în afară policarul ceea ce-şi asta aflase ulterior – era un gest menit să alunge duhul rău, care îi dădea necontenit târcoale. Tot abia acum începu parcă să desluşească în expresia aparent spiritualizată a ochilor ei posomorâţi scăpărând fulgere, nu doar îndărătnicia ei ci şi o desfătare cu adevărat diavolească. Ba la un moment dat i se păru că aude un chicot înăbuşit. Mai târziu, la capătul acestei ceremonii care durase ore întregi, Kiekeritz mai aflase că după ce-o spovedise în zori, capelanul îi poruncise tinerei novice pedepsite să îngenuncheze în faţa crucii uriaşe de lemn, ajungând până la tavan, să-şi scoată sandalele de călugăriţă, iar după aceea o biciuise aşa cum sta în genunchi peste tălpile goale cu un mănunchi de sfori groase. După câte se părea, novicea răbdase pedeapsa cu bucurie, toată numai zâmbete de fericire, de parc-ar fi

zărit cerul deschizându-se deasupra capului ei. După ce-i fusese administrată pedeapsa, se sculase în picioare pentru a săruta – drept mulţumire – dreapta capelanului precum şi mănunchiul de sfori ce-i fusese ridicat la gură şi şiragul de mătănii pe care capelanul îl purta la brâu. Atunci locotenentul Kiekeritz îşi dăduse seama că modul acela de a păşi atent şi excesiv de delicat al tinerei novice, pe care la început îl atribuise unei stări de spiritualitate, ca o înălţare la cer, nu era decât urmarea biciuirii extrem de dureroase pe care severul duhovnic i-o aplicase în faptul zilei.

Şezând sub teiul mare în ograda pustie a bisericii, locotenentul mângâiase delicat cu vârful degetelor copia miniaturală a Dianei din Efes, pe care o găsise la unul din conacele vecine prădate. După câte se părea, era unul din obiectele cele mai preţioase pe care le găsise atunci locotenentul, deşi – din nou, nu pentru prima dată – se referea doar la valoarea materială relativă a acelei copii. Descheindu-şi gulerul, ştergându-şi gâtul cu batista, se sprijini de trunchiul aspru al teiului, simţind cu spinarea toate iregularităţile acelei suprafeţe rugoase şi acoperită cu o colonie de licheni galbeni şi cenuşii, sau numai muşchi. Crengile răsfirate la o mare înălţime deasupra lui scoteau un susur adormitor, alinându-i nervii. Locotenentul, care nu închisese ochii cu o noapte în urmă (de altfel dormea foarte prost în acea vară stranie) ar fi aţipit, dar nu i-o îngăduia comoara înfăşurată într-o bucată de faşă, Diana legată ca o mumie, ispitindu-l necontenit s-o desfacă şi s-o privească încă o dată, mai înainte ca trofeul să ajungă în sacul de piele prins de şa.

Faimoasa Diana din Efes, cea mai frumoasă pentru că şi cea mai enigmatică şi de aceea neobişnuită Artemisă dintre toate cele imaginate de arta omenească, capul şi bustul pe un suport de alabastru. Pe cap zeiţa avea o cosiţă împletită şi răsucită de mai multe ori, semănând cu un coif foarte aderent. Pe buze îi flutura un zâmbet ambiguu, nici dulce nici batjocoritor. Sau poate că era semnul iniţierii în misterele dionisiace, semnul alianţei cu forţele

subpământene. Vârful ciobit al nasului îi turtise, îi tocise, îi schimbase forma anterioară neştiută, făurită de neasemuitul maestru din Efes, autorul acelei incontestabile minuni de frumuseţe. Cel mult îi puteai presupune forma iniţială, astăzi inexistentă, comparând-o cu nasul zeiţei din alte, nenumărate înfăţişări ale ei, iar astea nu lipseau, dar la ce bun? Oricum ar fi fost, putea să fie minunat, clasic, fără cusur – dar niciodată nu s-ar fi putut măsura cu acesta, aşa spart, deformat, unic în lume. Aşa cum e şi cum îl vedem acum, cu acel mic defect, este unic şi irepetabil. Putem doar să facem presupuneri, în ce împrejurări şi-a pierdut zeiţa vârful nasului ei divin: poate c-a fost lovit de cizma unui barbar care, vrăjit de chipul ei, a vrut să i-l distrugă de teamă să nu-l deoache şi să nu-l ducă în ispită? Sau poate c-a fost o piatră zvârlită de departe şi hărăzită altcuiva, sau ciocanul unui nebun care, văzând ochii zeiţei privindu-l de sus şi neputând să le rabde expresia, i-a aplicat lovitura într-un moment de exaltare care duce chiar şi la crimă?

Când a găsit copia Dianei pe care o ştiuse până atunci doar din reproduceri, Kiekeritz a fost fascinat. Ţinând-o în mână, a gonit călare cât mai departe de incendiul care mistuia şuierând acoperişul şi zidurile acelei case. În crengile teiului cutreierau păsări sau poate că erau demoni chemaţi într-ajutor de zeiţa mutilată. Pe sub pleoapele lăsate, locotenentul vedea dincolo de trăsăturile Dianei, de expresia buzelor şi a ochilor ei, ochii tinerei călugăriţe care trecuse pe lângă el pe coridorul mănăstirii din Abruzzi. Vedea rătăcindu-i pe buze zâmbetul enigmatic care nu-i era hărăzit lui, ci fusese ivităeungând al cărui conţinut de-aiba de-l putea presupune. Să fi fost puterile răului cele care-i dădeau forţa să suporte cu o bucurie evidentă oprobriul public şi care preschimbaseră ruşinea şi durerea biciuirii matinale în voluptate trufaşă? Există un tablou al lui Sartorio[12]

12 Aristide sau Giulio Aristide Sartorio (1860— 1932), pictor, gravor, sculptor, arhitect şi scriitor. Aparţine pictorilor italieni moderni de prim rang, medaliaţi cu aur la diferite expoziţii de la Paris, Miinchen şi Berlin.

Intitulat *Diana d'Efeso e gli schiavi – Diana şi sclavii* care odinioară îl încântase şi-l uimise astfel. Noţiunea supunerii fără murmur faţă de voinţa altcuiva, a robiei consimţite, constituise întotdeauna pentru ei o problemă asupra căreia merită să meditezi. Şi tocmai aceasta, cea mai uimitoare Diană, cu zâmbetul ei enigmatic şi cu diavolii jucându-i în preajmă, i se părea anume creată pentru atari experienţe. Îşi închipuia pe cineva (iar în acest personaj, ca îndărătul unui pseudonim pentru a nu fi recunoscut, se afla întruchipat fără nicio îndoială, chiar el, cu dorinţa lui cea mai tainică), răstignit pe ceva ce-ar fi amintit de un cuier din lemn sau chiar de prototipul primitiv al crucii şi faţă în faţă cu acest dispozitiv – ochii, nişte ochi mari, imenşi, ai zeiţei, urmărind imobili etapele succesive ale martirajului până la spasmul morţii. Şi peste imaginea Dianei din Efes, dar şi a călugăriţei penitente care păşea încetişor, neauzit, în vârful picioarelor, pe dalele pardoselii mănăstireşti, în acea stare ambiguă de graţie a împlinirii şi aşteptării, se suprapuse o alta, perfect reală, pe care o zărise cu o zi în urmă: trupul cald încă, scuturat de spasmele morţii, al unei tinere evreice, pe care după ce o siluiseră nişte derbedei dintr-o bandă de haidamaci care cutreierau ţara, o uciseseră într-un colţ al cocinii, unde, lângă trupul ei prăbuşit, scurmau porcii. Ochii muribundei priveau larg deschişi, cu o expresie de uimire, deşi nu mai puteau vedea nimic, căci le acoperise apa morţii. Avea buza tăiată adânc cu un ciob de sticlă spartă, de rachiu, care zăcea alături în gunoi. Kiekeritz rămase un timp destul de lung în uşa cocinii, să privească, iar unul dintre colegii lui chiar făcu nişte fotografii documentare, ca amintire, folosind bliţul pentru că interiorul era destul de întunecat.

Odată (de fapt nu prea demult, chiar în toamna trecută, care înainta spre iarnă, aici, în munţii Alpi, dincolo de Miirzzuschlag, pe traseul căii ferate Siidbahn) călătorea de la Viena la Graz, la mama lui, iar amintirea acelei călătorii, efectuată în condiţii de război, nu prea comod

---

Tabloul său Diana din Efes şi sclavii se află la muzeul din Roma.

deci şi pe deasupra în momentul uneia dintre succesivele lui bronşite, i se întipărise în memorie într-un mod deosebit, deşi cam confuz, aşa cum se întâmplă adesea cu memoria. Zgâlţâitul vagonului, culoarul plin de fum şi priveliştea, văzută prin fereastră: zăpada de noiembrie topită, cârduri de păsări negre zburătăcind în stoluri – mişcând greu din aripi – de pe câmpuri, crengi şi din tufişurile de la marginea drumului. Revede totul acum, de parcă situaţia aceea s-ar fi fixat în timp, ar fi încremenit şi astfel, nepierzând niciun amănunt, s-ar fi aşezat de-a curmezişul ca o ciudată barieră, cum vedem uneori într-un vis absurd. Toate în aceleaşi decoruri. Podeaua vagonului în această lungă şi exteâiuantă călătorie (plecase în concediu de undeva de lângă Rovno din Volînia) era aşternută cu mormane de mucuri şi cotoare, gunoaie pare-se nernăturate de când lumea, baletul lor în ritmul goanei trenului care azvârlea vagoanele mai ales la cotul serpentinelor, dansul acesta şi tabloul alb fugind îndărăt, tăiat când mai sus când mai jos de sârmele telegrafului – s-ar fi putut spune: un peisaj splendid. Iar pe banca de lemn, în vagonul de clasa a treia, o geantă de conductor, aproape nouă, emanând un miros aţâţător de iuft proaspăt, doar pe jumătate de feroviar deşi, ce-i drept, în acest moment sigur de cale ferată, dar totodată, la fel cu tot ce e în jur, militară, de război şi ca atare aţâţătoare în mod deosebit. Aşa duhnesc. (sau poate dimpotrivă: miros frumos?) cizmele militare şi centiroanele, dar şi curelele porte-epee-urilor ofiţereşti, mirosul într-adevăr cel mai masculin, alături de acela de sudoare şi săpun de ras, este mirosul pe care-l exală tocul revolverului sau teaca binoclului de câmp sau mapa în care se ţin hărţile precum şi – pielea tinerilor recruţi la baia regimentului – un întreg ansamblu, o gamă largă de posibilităţi şi situaţii însoţind neapărat ritualurile războiului. De pildă sesiunea comisiei de recrutare undeva, în Galiţia, sau încă mai departe, poate în Bucovina, la graniţa de răsărit a monarhiei, iar el, locotenentul Kiekeritz, în calitate de membru al comisiei, reprezentant al comandamentului de etapa. Lângă el *Feldfebelul* sanitar,

furierul garnizoanei şi un medic tânăr în uniformă. Recruţii, probabil argaţi, toţi în pielea goală, intrau din sala de aşteptare a unei şcoli, locul unde avea loc examinarea, câte cinci sau şase şi se înşirau cu faţa la lumină şi la comisie. Locotenentul Alfred Kiekeritz stătea la geam, cu spatele sprijinit de canat şi-i observa cu interes pe flăcăi. Unii dintre ei, poate sub influenţa privirii lui, încercau ruşinaţi să-şi acopere cu palmele părţile genitale, dar medicul le dădea în lături cu capătul unui băţ: – *Achtung*! Mâinile jos! – prin urmare îşi îndreptau spinarea în mod disciplinat, strângând tălpile goale prost spălate, clipind din genele plăvii. Zâmbeau nătâng, dându-şi coate după care, sub privirea severă a *Feldfebelului* amuţeau, devenind serioşi. Exalau un miros dulceag de sudoare tânără. Locotenentul zărea broboanele de sudoare de pe pieptul şi abdomenul lor tânăr. Aveau pielea albă, neatinsă de soare, doar picioarele până la jumătatea gambei şi braţele goale până la coate le aveau brune, arse de soare încă din vremea cositului şi a secerişului. Cei doi domni ofiţeri, Kiekeritz şi tânărul medic, schimbau pe seama lor observaţii în limba germană. „Laolaltă ne-om înfăţişa înaintea tronului dumnezeiesc…” – cuvintele unui imn pe care-l intonau cândva, cu ani în urmă, în corul şcolii. Sfinţii în *stil baroc* auriţi, bucălaţi, îngeraşi cu picioruşe dolofane şi aripioare prea scurte, cu ajutorul cărora ar fi fost greu să zboare mai departe decât lungimea unui braţ. Dar erau frumoşi şi emoţionanţi în frumuseţea lor ca de fluturi şi ca de pasăre totodată. Cântând *laolaltă cu colegii* săi din cor, în tot timpul slujbei vedea în faţa sa şi deasupra sa tocmai asemenea încercări de zbor nereuşite când spre cornişe, când spre capitelurile altarelor. Încă de pe atunci, după câte se pare, era vorba de chestiuni neobişnuite asupra cărora merita să reflectezi. Meditând la aceste probleme care se îngrămădeau, sporeau din zi în zi, din an în an, trecea în gând la limba franceză; i se părea mai puţin familiară, fără o utilitate cotidiană: în limba germană te adresai servitorilor, în magazine şi apoi era limba folosită de plebe,

de *minorum gentium*.

Acea geantă de conductor de tren, abandonată pe banca unui vagon de clasa a treia – pe când trecea astfel pe culoar în căutarea (fără succes de altfel) a vagonului restaurant, care pasămite se afla undeva la capătul trenului – zărită în treacăt şi cureaua genţii, legănându-se ritmic chiar lângă podeaua compartimentului, lovind cu catarama metalică de marginea băncii: încoace şi încolo, încoace şi încolo. Să înnebuneşti, nu alta! îşi spuse locotenentul oprindu-se în uşa compartimentului. Pe banchetă, în faţa genţii singuratice, la fel de singuratică era culcată şi dormea conductoriţa, după cât se părea obosită de moarte, ei îi aparţinea desigur şi geanta şi de la ea emana întreaga gamă de mirosuri foarte complicate, cele fiziologice cât şi ale căii ferate, derivate şi apropiate ca întindere şi calitate. Locotenentul Kiekeritz, înaintând pe coridorul vagoanelor de clasa a treia venind din vagonul său de clasa întâi, prin legănatul şi zgâlţâiala, zăngănitul şi trosnetele metalice, se opri să se uite la femeia adormită. Capul cu şapca de feroviar îi alunecase pe umăr, iar gura o ţinea întredeschisă. Capul i se clătina tot timpul, la fiecare smucitură, aluneca înainte odată cu trupul, se înclina în faţă fiind mereu corectat în somn, aşezat într-o poziţie cât mai comodă. Vagonul sălta, podeaua odată cu el, banca de lemn aşijderea, săltau gunoaiele şi mucurile, fugărindu-se în piruete sub fereastră, pentru a se înapoia în goană spre uşă. Faţa femeii adormite exprima o oboseală extremă, locotenentul nu-i reţinuse chipul în memoria lui aparent atât de exactă, de scrupuloasă. Se vede că i se păruse neimportant, nu ţinea cont de el. Reprezenta mai degrabă un simbol şi totodată ceva de tipul unui mediu, a unui mijlocitor, îngăduind trecerea spre alte scopuri, probleme sau simţăminte. Era simbolul lipsei de somn şi a înfrigurării, deci şi a dârdâitului chinuitor şi al totalei epuizări şi totodată al supunerii pasive la această decădere, la acest chin, poate chiar – ia să văd, gândi privind-o în continuare, privindu-i capul adormit care juca, genunchii care tremurau ba alunecând neputincioşi într-un

gest umilit de capitulare, ba iar strângându-se într-un impuls de răzvrătire, un rest de rezistenţă împotriva constrângerii venite din toate păzţile – să chibzuiesc dacă nu este totodată şi o scenă plină de veselă, chiar extatică capitulare, tocmai acest lucru se cuvine memorat în primul rând. Surprinsă astfel, fără apărare în somnul ei, pusă sub observaţie în mod nepedepsit (e adevărat numai prin geamul de la uşa compartimentului), semăna cu tânăra călugăriţă, sancţionată pentru vina comisă şi expusă oprobriului celor care o priveau, participanţilor la acea scenă. Era un lucru tulburător de frumos şi cumplit totodată. Aşadar (îl fulgeră gândul stând în faţa aceleiaşi uşi), ar fi putut să-i cadă la picioare, să-i cuprindă genunchii, să-şi apese obrazul de haina ei muiată de ploaie, să-şi înfunde în ea gura deschisă, gata de ţipăt, să oprească astfel ţipătul, să-i preia (ea dormind înainte, căci, la ce bun? o asemenea 11 zire din somn, ar fi fost cu totul inutilă) tremuratul, să-şi împletească o clipă ritmul cu al ei, da, da, doar pentru o clipă, doar cu titlu de încercare, doar ca o experienţă cu ocazia acestei întâlniri în drum, ca după. aceea, când s-ar fi ridicat din genunchi şi şi-ar fi scuturat praful de pe haine pe jumătate încântat, pe jumătate scârbit (sila fiind şi ea o parte a extazului), să-şi îmbrace haina de iarnă de ulan cu gulerul îmblănit fluierând vesel, când îi va fi iar cald şi bine, când noaptea va trece odată cu peisajul dindărătul ferestrei şi va fi iar o gară mai mare, cu un bufet şi o cafea neagră (vai! – în condiţiile războiului doar un *Ersatz* din grâne sau din ghindă), deci mai bune ar fi o bere şi o pereche de crenvurşti, când s-ar isprăvi şi această călătorie şi toate impresiile şi trăirile legate de ea, are să-i fie cald la trup şi suflet, cum se întâmplă de obicei după o scenă de purificare. Sau după un masaj într-o baie turcească. E tot mai multă lumină.

Într-adevăr, îndărătul ferestrelorse lumina de ziuă. Sau poate că doar luna ieşise de după perdeaua deasă de nori, în care se odihnea plutind pe fundul ei. Geamurile luceau de rouă. Se reflectau în ele frânturi din luciul

felinarelor din gară. Probabil că geruieşte. Pe spălătorul cu blatul de marmură, un lighean mare de porţelan crem cu floricele: maci, albăstriţe şi neghină. Asemenea flori creşteau în tufele de pe malurile pârâului, de fapt a iazului micuţ, dincolo de podeţul înnegrit, cu balustradele arcuite din lemn de mesteacăn, drept sub roata cea mare a morii. Moara trebuie să fi fost foarte veche, avea un acoperiş de şindrilă atât de aplecat, încât aproape că atingea buruienile. Creşteau pe el smocuri de muşchi colorat şi avea pete de mucegai aproape azurii. Locotenentul Kiekeritz, sărind jos de pe cal, se apropie de moară şi, sprijinindu-se cu ambele mâini de balustrada podului, privi îndelungă vreme roata străveche şi cu o formă pe care n-o cunoştea. Se învârtea pusă în *mişcare* de apa care curgea de sus, pe un jgheab din lemn scobit într-un trunchi gros. Roata executa mişcări încete, maiestuoase, nişte mişcări aproape hieratice, afundându-se în şuvoiul verde închis, apoi ridicându-se uşurel şi împroşcând cu jeturi şi stropi argintii. Tocmai pe această roată, oamenii pe care îi surprinseseră şi parţial îi capturase cei din escadronul de pedeapsă, îl spânzuraseră pe morar, un bătrân evreu. Când sosiseră ulanii, venind în galop şi cu săbiile în mină, el nu mai trăia, dar fixat cu o cureluşă de după gât şi pe la subsuori, tot mai executa, odată cu roata, mişcări încete şi solemne. Când roata îl ridica în sus, îndoia genunchii, iar halatul ud îl înfăşură, împins în lături, încât până la urmă îi acoperi obrazul. Cuiva care l-ar fi privit cu interes putea să i se pară că evreul sta în genunchi sau pe vine; că dispare o clipă sub apă, îşi aruncă cu ajutorul picioarelor tot trupul în sus, peste roată, pentru ca peste o clipă să se arate iarăşi de jos, ieşind din apă, iar roata să-l urce încetişor, îndreptat, încordat, ca ţintuit pe o cruce, sau pe un stâlp al infamiei medieval. O clipă li se arăta astfel locotenentului şi altor câţiva ofiţeri şi soldaţi, şiroind de apă, cu barba-i roşie lipită de obraji şi de gât, cu perciunii răsuciţi lipiţi de urechi; din gura lui întredeschisă ţâşnea apa. Şi peste o clipă iar acelaşi lucru: roata îl înălţa pe creştetul ei, picioarele i se îndoiau de la genunchi, halatul i se desfăcea

în lături, i se zărea lenjeria de corp, nişte şireturi sau sforicele legănate, capul îi fugea pe spate, descoperind mărul lui Adam, proeminent, acoperit de un puf roşu, apoi dispărea odată cu roata în apă.

Asta se petrecuse pe undeva în Podolia, în apropiere de Jampol. Imaginea aceea văzută de pe podeţul cu balustrade din lemn de mesteacăn, umflat de apă, adumbrise amintirea unor lucruri care o însoţiseră, în aparenţă fără nicio importanţă, dar după cum s-a arătat după aceea dominante în asemenea măsură, încât reuşiseră să înlocuiască ele însele adevăratul conţinut al celor văzute: mirosul pătrunzător al apei, al cuvelajului crescut cu mucegai şi necontenit spălat de apă, având culoarea coclelii, a malachitului sau poate a smaraldului. Aplecat peste balustrada podeţului, stând chiar în faţă morii, trăgea în piept aceste mirosuri cu o asemenea emoţie, încât pentru o clipă fu nevoit să închidă ochii. Când ridică iar pleoapele, evreul tocmai era iarăşi urcat în sus. Ţinea şi el ochii deschişi).

Primul atac violent de febră şi de tuse dureroasă (fu diagnosticată o pneumonie) îl avusese locotenentul la Zmerynka, de unde fusese transportat la spitalul de campanie din Zytomierz. Era inconştient şi, din cauza febrei, aiura, îi îngrijise o infirmieră tânără, croată. îi venea greu să se înţeleagă cu ea, pentru că fata nu ştia nemţeşte. În anumite situaţii, lucrul acesta devenea peste măsură de neplăcut, ba chiar jenant, pentru cineva atât de delicat în sentimente şi maniere precum şi atât de sensibil la comportament şi în ce priveşte simţul estetic, cum era Kiekeritz. În crizele febrile (şi febra urca uneori până la patruzeci de grade), i se fixase în memorie lobul roz al urechii infirmierei aplecată peste el, împingând sub el plosca, spălându-l cu un burete şi ştergându-l cu un prosop aspru. Urechea aceea, vizibilă tot timpul de sub boneta scrobită, deveni în acele condiţii o problemă importantă, hotărâtoare în sine şi pentru o minte obişnuită ceva neesenţial sau chiar absurd, dar iată că în acel scenariu neobişnuit o chestiune foarte importantă. îl tenta s-o apuce

cu două degete, s-o taie, iar apoi s-o ascundă iute sub pernă. Ce aiureli! Şi gustul bucăţilor de gheaţă care i se topeau în gură şi cu care, medicul militar, *Regimentsarzt*, Prohazka, se străduia să-i oprească hemoptiziile repetate. Sora care îl sprijinea, susţinându-i capul, aplecându-i-l spre ligheanul metalic, avea mâinile stropite cu sângele lui proaspăt, cald. El îi cerea scuze din priviri, neputând rosti niciun cuvânt, înecându-se cu o nouă criză. Ea îi zâmbea, ridicând cât mai sus mâinile pătate. Apa rece, cu un gust uşor acidulat, amestecată cu sânge, îi aluneca anevoie prin esofagul strâns dureros. Avea senzaţia că-i îngheaţă traheea, gâtul, ba chiar şi plămânii. Nu aveau apă curgătoare la acel lazaret de campanie, unde instalaţiile fuseseră defectate, de aici imaginea mâinilor medicului, muiate în ligheanul cu apă în a cărui suprafaţă se oglindeau canaturile ferestrelor. Erau vise sau numai frânturi ale unor visări sau năluciri, asemeni gesturilor unei maimuţe legănându-se sus lângă tavan. O maimuţă micuţă, cu o pereche de urechi rozalii în blăniţa căpşorului rotund, aproape omenesc. După cum socotise atunci, începutul întâlnirii cu moartea. Primul dialog conştient cu moartea sau poate un flirt. Sentimentul nu numai al prezenţei ei obiective, ci al unei apropieri de-a dreptul palpabile. De aici şi bucuria perversă pe care o poate da brusca descoperire a unui adevăr, a cărui existenţă ai presupus-o, ai aşteptat-o, dar a fost mereu voalată de presupuneri, pe care le-ai presimţit, dar a fost cam ireal, cu trăsături estompate, îndepărtat. Acum se afla acolo, chiar alături. Un sentiment de triumf datorat poate propriei sale tinereţi, care nu va cunoaşte nicicând amărăciunea îmbătrânirii şi conştiinţa stingerii treptate, a uscării, a coborârii pe pipăitelea în beznă. Cam aşa trebuie să fi arătat lucrurile atunci la Zytomierz. Dar amănuntele, ba chiar şi conţinutul fenomenelor se uită iute, la fel şi desfăşurarea raţionamentului, atunci când ieşi din întunecimea sufocantă a nopţii în lumina uscată, lucidă a zilei. Rămâne o imagine tulbure, informă, ştearsă, urma unei vedenii luminoase în oglindă sau pe geamul ferestrei.

Şi încă, şi încă mereu, până şi aici, în acest orăşel carpatic, după trecerea câtorva luni, la sfârşitul verii şi începutul acestei toamne timpurii, mai stăruie cu frumuseţea nălucirii – acea vară în Ucraina. Fata morgana, alcătuită din nesomn în şa şi la opriri, în timpul marşurilor pe o căldură înăbuşitoare, cu sentimentul stăruitor al scurgerii timpului, nu numai al timpului, dar şi a vieţii. A împărţi moartea şi a-i simţi prezenţa apropiată. Imagini iscate oriunde şi oricum, repetate ca un *alter ego* şi răsfrânte mereu – pe suprafaţa unui nor şi pe copia lui plutind în apă, pe oglinda eleşteului, în băltoaca lucioasă ca sticla, pe şleaul desfundat de roţi şi răscolit de copite, prin stepă, apoi la trap câteva stadii şi iarăşi prin stepă, apoi un kilometru sau doi şi un scurt galop pentru a ajunge din urmă plutonul ulanilor desfăşurat ca un şarpe şi a te alinia cu cei trei ofiţeri care călăresc în frunte, drumuri înecate de praf, tracturi îndepărtate şi făgaşuri, ritmul copitelor, coifuri grele, de luptă, prinse în curele de şa, legănându-se ritmic în marş, mitraliere trase de cărucioare cu două roţi şi de căruţe obişnuite, brişti rechiziţionate la vreo fermă oarecare, unde, administratorul, înnebunit de spaimă, îi implora să-l scape de bandele de ţărani şi de o căpetenie de-a lor, devenită între timp semilegendară, şi undeva într-un alt loc, lângă o vale adâncă, în umbra şi zgomotul duruitoarei, pe lângă Oameniţa Podoliei, într-un târguşor – case doar cu un cât – o grămadă de evrei hasidimi, întâmpinându-l pe un ţadic, târgul de vite, trecătoarea de lângă Jampol, malul povârnit al Nistrului, năluci în starea de semitrezie când, urcat în spinarea calului, trecea pe un drumeag mărginit de-o parte şi de alta cu plopi, în bătaia lunii, umbrele copacilor, toată noaptea în şa, o oboseală extremă, aproape cu nuanţe erotice, halucinaţii, o bruscă deşteptare cu alarma spaimei, frisoanele insomniei înainte de revărsatul zorilor, ceaţa plutind peste poienile joase, peste luncile cu oglinda orbitoare a lacurilor în bătaia soarelui la răsărit, ceva lăsat în urmă – dar ce anume? – vreo înmormântare ţărănească? – un roi de albine zbârnâind ca o trompetă aeriană, în timp

ce părăsesc, nor întunecat, prisaca din stepă cuprinsă de flăcări? – a fost, s-a dus, visul le-a învăluit, le-a înfăşurat în fuioare de ceaţă, în scamele unor arătări ciudate, năzăreli ale nopţii, stele de piază rea, cearcăne vineţii sub pleoape, mişcările monotone ale capului calului cu urechile ciulite ca la lupi, coama şi urechile – în sus, în jos – între aceste urechi ciulite, privirea aţintită către drumul cenuşiu de praf, lumina zilei în lanurile de grâu – Doamne, fie-ţi milă de noi păcătoşii! – bucăţi rupte de ziar pe tejgheaua cârciumii, cadavrul crâşmarului spânzurat de cureaua pantalonilor şi agăţat de clanţa uşii, picioarele aduse de la genunchi, iar alături, în pragul hanului, un hatman al lui Skoropatski, lovit în burtă de un glonte, aplecat peste el felcerul, şi serii scurte de mitralieră semănând gloanţele în evantai în lanul de grâu înălţat ca un perete, în spicele secerate şi tocate mărunt, zvârlite până departe în sus şi risipind în jur boabele, rafală în livadă, printre arborii fructiferi, oriunde o fi, în dreapta şi în stânga, flori, păsări, fluturi, colibe şi garduri cu flori de nalbă, toate împuşcate, aplecându-te în şa poţi arunca o privire prin geamurile micuţe, murdare, cineva se aţine acolo, izbituri în uşă cu patul puştii, ulanii târăsc afară pe cineva, care de spaimă urlă zbătându-se în ţărână, iar ei îl izbesc cu picioarele, divizia în marş se întinde într-un şirag nesfârşit, escadronul cântă: unu, doi, trei! – o fântână cu cumpănă, să adăpăm în sfârşit caii însetaţi, ciutura e prinsă de lanţ, se simte răcoreala venită din adânc, şi pe fund imaginea cerului şi a norilor, apa e rece, transparentă cum e cristalul, într-un cuvânt – folclor.

Diana din Efes are sub bărbie ceva ca o bucăţică de tablă sau ca un scut, semănând cu un left; gâtul e înfăşurat strâns, până sub bărbie, cu ceva rotund, ca o cunună, dar din ce o fi? – greu de ghicit; ceva mai jos un colier alcătuit din câteva şiraguri de mărgele mari cât o boabă de cireaşă – să fie nişte fructe pline de zeamă? să fie ouăle microscopice ale unei şopârle? – iar în jurul capului zeiţei în fundal, zboară nişte drăcuşori, nedrăcuşori, să-i numim mai blând, nişte făpturi ciudate, li se văd limpede corniţele

ascuţite precum şi limbuţele subţiri atârnând din boticuri, lăbuţele, ori poate că nu sunt decât nişte aripi larg deschise în lături? în starea de exaltare în care se află, mângâind cu vârful degetelor – îşi scosese mănuşile – silueta albă a Dianei, locotenentul simţi primul val de febră. Se întreba: oare i se aduceau jertfe omeneşti acestei celei mai frumoase dintre zeiţe? Ar fi fost cât se poate de firesc şi de înţeles: însăşi apropierea Efesului de acele ţări unde erau slăviţi Baal şi Astarte. Desigur îşi puteau îngădui să aducă asemenea omagii celei mai enigmatice dintre enigme. Poate că-i stropeau picioarele cu sânge proaspăt, cald încă, al unor prunci de ambe sexe, de preferinţă băieţi; iar când nu era de ajuns, poate că-l completau ucigând la picioarele ei sclavii prinşi în luptă. Găleţi întregi de sânge fumegând! Insecte, musculiţe şi fluturi zboară nervos în jurul ei. Poate şi nişte fluturi de noapte, atraşi de lumina făcliilor ca de un răsărit prea curând ivit sau de apariţia lunii. Năvăleau cu un şuierat, drept în flăcările torţelor. Apoi se scuturau carbonizate ca nişte frunze înnegrite. Şi ochii zeiţei, pe deasupra acestor mistere, orbi la închinătorii care se târau la picioarele ei divine, stăteau aţintiţi undeva dincolo de cele mai îndepărtate zări, iar pe buze îi stăruia acelaşi zâmbet enigmatic. Şi în jurul ei – locotenentul Kiekeritz prevedea şi o asemenea posibilitate – un cor alcătuit din ţărani ucraineni, ca scoşi dintr-o tragedie antică. Ghirlande de flori, maci, albăstriţe, dar şi floarea-soarelui, mari cât discul soarelui pe câmp, simboluri ale fertilităţii acestui pământ.

La treisprezece august este sărbătoarea Dianei, stăpâna lumii spiritelor şi a zeităţilor răscrucilor, unde rafalele venite nu se ştie dincotro, născute nu se ştie cum, stârnesc vârtejuri şi răsucesc praful în trâmbe. Se răsucesc ca la horă coloanele mobile ale acestui sanctuar câmpenesc, miroase a ierburi, a bălegar, zboară seminţele mărunte de grâne, pulberi de floare, iar sus pe cer, secera lunii sau poate un gâtlej retezat, înecat în sânge. Ca în *Faust*: *„Wie sonderbar muss diesen schonen Häis ein*

einziges rotes Schnurchen schmiicken – Nicht breiter äls ein Messerrucken...” 1 De ziua ei preasfinţită îi aduceau drept ofrande zeiţei-patroane turte de ovăz în formă de semilună încercuite cu o cunună micuţă de luminări bisericeşti şi erau aşezate la răscruci.

În comparaţie cu Diana din Efes şi chiar cu toate celelalte înfăţişări ale Artemisei, fie şi cea mai banală dintre ele, cea cu tolba, arcul şi câinele de vânătoare ţinut din scurt cu o mină energică de zgardă, denumită Diana-Vânătoriţă, celelalte zeiţe din Olimp, dimpreună cu Afrodită şi Junona, par nişte copii neizbutite; în această formaţie, Pallas-Athena este jenant de comică, lipsită de farmec, de orice surpriză, de neprevăzut de-a dreptul plicticoasă, ca o guvernantă îmbătrânită; la urma urmei poţi medita la farmecele soţiei divine a lui Jupiter, Junona, la trupul ei copt, la şoldurile solide şi coapsele masive, sub această înfăţişare ar fi comparabilă cu frumuseţea Irodiadei, care şi ea o întrece pe fiica ei Salomea, viţeluşa fără suflet, în stare doar să tropăie greoi, să danseze goală cu capul lui Ioan Bătezătorul pe tipsia de argint, fără să ţină seama că la fiecare mişcare, când îşi saltă burta albă chiar sub mutra lui Irod, şiroind de transpiraţie şi schimonosită de dorinţă, zeama sângerie din tavă dă pe de lături stropindu-i şoldurile, că păşeşte cu picioarele goale în mâzga însângerată, lăsând în urmă ca pe o dâră roşie semnele tălpilor ei mânjite; în acest duet de rivalitate între mamă şi fiică, în prostia-i animală de viţel iraţional ar corespunde mai degrabă lui Venus, dacă pe Hera (până şi ca nume se aseamănă!) ar fi s-o înlocuim cu Irodiada.

Afrodita? – se întreba locotenentul Kiekeritz stând la umbra unui tei uriaş (şi asta se întâmpla poate doar cu un sfert de ceas înainte de execuţia care urma să aibă loc chiar aici, în izolarea umbroasă din preajma bisericii) – culcat în plină vară, printre florile frumoaselor sate ucrainene, în clipa asta îşi înfige dinţii albi într-o tulpină zemoasă de grâu – desfăcută cu albul şi rozul ei lăuntric – şi ce-i cu asta? – totul e pe faţă şi accesibil, taine nu există, iar făgăduiala devine numaidecât împlinire. Lipseşte

ambiguitatea revelaţiilor pe care le trimite divina Diana şi pe care de altminteri nu le va împlini niciodată; nu are nicio importanţă că şapte peceţi stau în calea nerăbdării mânioase a agresorului care nu va pregeta să le rupă una câte una; de abia va frânge în mâini ţurţurii de gheaţă, acele ascuţite făurind un fel de zăgaz sau nişte gratii de argint, va prinde în zbor săgeata ascuţită, zbârnâitoare ca o albină, hărăzită temerarului, întâi una, apoi pe a doua, până când, în cele din urmă, îl vor devora câinii asmuţiţi asupră-i, aşa cum s-a întâmplat cu Acteon; pentru că Diana este totodată zeiţa morţii.

Acteon? – se gândea locotenentul Kiekeritz tot mai alene, stând întins în umbra teiului din curtea bisericii.

— Oare n-are să se ivească întâmplător chiar el cândva, în afara timpului nostru actual, în momentul când va porni săgeata? Astea nu-s decât presupuneri. Când era copil şi mai locuia încă în oraşul Kraina, de unde provenea tatăl său, iar numele lui în slovenă era

Kikeric, avea o ceată de tovarăşi de joacă, de opt-nouă ani, precum şi o ceată adversă de fetiţe. Atunci pentru prima oară se ivise Diana cu arcul, şi, pe urmele ei, nevinovatul Acteon. Ciudat era că, în vreme ce băieţii, cam molateci şi prostănaci, scormoneau nisipul de lângă lacul din parcul local şi făceau cozonaci în forme de tablă – fetiţele, de aceeaşi vârstă cu ei, erau pline de iniţiativă, foarte mobile şi chiar agresive. Aşadar, după ce-au trecut anii, în vremurile de faţă, rolul vânătorului s-ar putea să-l joace chiar eroul nostru el însuşi în ce-l priveşte pe Acteon, el are să fie un băiat cu pielea albă gonind cât îl ţineau picioarele pe versantul muntos, spre torent, iar pe spinarea lui goală, între omoplaţi, se va desena o cruce în luneta pistolului, prin urmare – ce descoperire! – domnul locotenent Kiekeritz ar fi, sau ar deveni în clipa hotărârii, Diana. Pentru orice eventualitate ar trebui executat gestul de exorcizare, împletind degetele într-un fel anumit: *Teufel – komm raus*! Ieşi afară Satana!

La un ceas al după-amiezii (locotenentul Kiekeritz nu se uitase la ceas să vadă cât e, dar memorase direcţia

umbrei copacilor pe zidul cimitirului din spatele lui), căpitanul de cavalerie Urbanek îl întrebase dacă, în locul colegului său absent, n-ar accepta el să preia comanda plutonului de execuţie. I-ar fi putut ordona, dar *îl* întreba politicos, cerându-i învoirea, era un ofiţer deoiei subit de politicos şi excelent educat, în ciuda originii lui plebee. Şi sigur n-ar fi stăruit dacă Kiekeritz s-ar fi opus, sau doar ar fi ezitat. Dar nu s-a întâmplat nimic de acest fel: amândoi n-au făcut decât să-şi ridice cu un gest simultan mâna la chipiu şi să-şi lovească în acelaşi timp călcâiele, stând drepţi unul în faţa celuilalt: – *Zum Beţehl*![13] Şi imediat după aceea, ulanii au adus în ograda bisericii nişte ţărani şi oameni de obârşie necunoscută, surprinşi pe când prădau sau bănuiţi de a fi participat la tâlhării, îmbrăcaţi în parte orăşeneşte, în parte în haine militare. În mijlocul ogrăzii, umbrită de coroanele unor tei uriaşi, se înălţa o cruce de lemn amintind vreo aniversare, o întâmplare anumită, sau poate vreun hram. În jur era un zid precum şi un gard din nuiele acoperit cu tulpini de hamei, care alcătuiau împrejmuirea în continuare. Cei mai mulţi dintre condamnaţi trebuiau târâţi la locul execuţiei, salvele de mitralieră, îndreptate ca de obicei deasupra solului în evantai, îi loveau pe cei ce se ascundeau în lanurile de grâu la nivelul genunchilor. Deci sângerând abundent, le era greu să stea în picioare. Târâţi prin iarbă de ulani, lăsau în urma lor dâre de sânge. Erau vreo treisprezecepaisprezece, printre ei doi cu chipie militare cu câte o steluţă deasupra cozorocului. Steluţele erau cusute deasupra, decupate cum. se părea din postav sau pânză roşie. Locotenentul Kiekeritz îi privea stând la umbra copacilor, lângă zidul bisericii. Aştepta până ce soldaţii aveau să aşeze sau mai degrabă să culce în ordine tot şirul de condamnaţi. Unii stăteau îngenuncheaţi, cu braţele legate la spate cu o sârmă, alţii în iarbă, unul stătea pe vine, lângă gard. Vorbeau ceva între ei, în rusă sau în ucraineană. Locotenentul abia începea să deosebească cele două limbi şi înţelegea când şi când câte

13 La ordin ! (Germ.)

ceva din ceea ce spuneau. Când plutonul de execuţie se rândui reglementar pe două rânduri, locotenentul, stingând cu talpa cizmei mucul de ţigară, îşi puse la ochi monoclul şi scoase sabia din teacă, apoi, fără grabă, o înălţă în sus. Când era gata să strige – *Feuer* – unul dintre condamnaţi, cel cu o căciulă din imitaţie de miel, cu o steluţă roşie pe frunte, încercă să se ridice, dar nu izbuti decât să se târască din greu în mâini şi imediat se prăbuşi iar în genunchi, apoi strigă ceva în rusă; locotenentul înţelese doar cuvântul: „*rebiata*!” Strigătul acesta, mai cu seamă în acel moment, i se păru deosebit de patetic; îl întrerupse doar salva, de mitralieră şi toţi condamnaţii se prăbuşiră în diverse direcţii; unul căzu cu faţa în jos, un altul pe o parte, careva se aplecă spre spate, sprijinindu-se cu capul de gardul din care se risipiră fărâme uscate de crengi, mărunţi te de gloanţe! Plutonierul ucrainean din Galiţia, Danko, se duse să controleze dacă nu cumva rămăsese vreunul în viaţă – aşa cerea regulamentul. îi izbea pe rând cu cizma, apoi se apleca ţinând pregătit revolverul în mână, după aceea îşi ştergea cu grijă cizma mânjită de sânge în iarbă. Apoi se apropie de locotenent, care îşi vârâse la loc sabia în teacă, şi salutând în poziţie de drepţi spuse: – *Ich melde gehorsam*, *Herr Oberleutnant*, *alles erledigt în Ordnung*![14] Locotenentul îl privi mulţumit. Danko era un flăcău frumos, ars de soare, tipul de cazachaidamac, părul blond începuse să-i crească la loc şi o şuviţă îi lunecase pe sub chipiu. îl întrebă: – Ce-a strigat ăla cu steluţa de bolşevic pe chipiu? Iar Danko, fără să-l privească pe ofiţer în ochi, răspunse: – Băieţi, aşa a strigat, ochiţi bine, iar după aceea… se bâlbâi şi tăcu.

— Hai, hai, zi, stărui locotenentul; tot mai curios îl tratã cu o ţigară Memfis pe plutonierul care o apucă delicat cu două degete şi lovi din călcâie, de se auziră pintenii sunând. – Ei, nişte prostii, domnule locotenent, nu face să le repeţi. Dar Kiekeritz se încăpăţânase, aşa încât Danko recită dintr-o răsuflare, parcă uşurat: – Păi zicea, că

14 Raportez respectuos, domnule sublocotenent, totul e în ordine (germ.).

după aceea, ptiu, să întoarcem armele contra ofiţerilor noştri.

— Hm… interesant, murmură Kiekeritz.

Ulterior, în decursul acestei expediţii de vară, locotenentul Kiekeritz avusese şi alte prilejuri de a comanda plutoane de execuţie. În împrejurimile localităţilor Bar şi Fastow, şi undeva dincolo de Humanie, şi mai aproape, lângă gara Vapniarca din Podolia. De două, trei ori pe săptămână, ba într-o zi, până în prânz comandase chiar patru, una după alta. Atunci încercuiseră şi lichidaseră o bandă mai mare. Comandau cu schimbul: locotenentul Alfred Kiekeritz precum şi sublocotenentul Anton Hlavaty. Uneori noaptea, la cartierul militar, când era gata să adoarmă, sau mai adeseori când, în ciuda oboselii şi drept urmare, desigur, a stării febrile care revenea periodic, nu izbutea să închidă ochii până în zori, brusc treaz, locotenentul Kiekeritz se surprindea stăpânit de spaimă; era o frică, s-ar putea spune, neprecizată, lipsită de un anume chip, aproape anonimă. Aşa se temea câteodată încă fiind copil, fără să ştie de ce anume îi era teamă, de unde, din ce direcţie, din ce ungher se va ivi această spaimă atotputernică şi sub ce înfăţişare. I se părea, de pildă, că aude paşi furişaţi. Şi acum la fel, avea senzaţia că cineva se furişează, că stă la pândă. Arma îndreptată asupra propriilor ofiţeri? Ar fi probabil – cum se exprimase odată într-o convorbire cu colegii săi – în stilul respectiv. Da, da, exact aşa, cum sunt într-un anumit stil, de pildă, unele expresii populare sau cântece conforme cu folclorul, uneori foarte indecente, de-a dreptul obscene. Ar fi de asemenea *en vogue*, fiindcă după cât se pare, tocmai e pe cale să vină moda omorârii ofiţerilor. Ceilalţi, colegii de regiment, nu păreau prea satisfăcuţi de divagaţiile lui. După opinia lor nu era o temă potrivită pentru glume.

Aşadar, dacă stând astfel culcat ar zări o armă îndreptată asupra lui (mai sigur o carabină rusească cu ţeavă retezată sau poate un parabellum?) ar dori să se scoale, să se aşeze în aşternut, sau poate să execute vreun gest stângaci de apărare, de pildă gestul de a-şi acoperi cu

mâinile o parte a obrazului, pe care ar socoti-o cea mai preţioasă – ochii ca să nu vadă arma, sau poate fruntea, pentru că îndărătul ei e creierul, sediul gândirii – sau cu totul în alt fel: ca o fecioară surprinsă în somn şi-ar acopei-i cu amândouă mâinile burta dezvelită? – cine ştie; ba nu, mai degrabă nu i-ar veni nici măcar să întindă braţele, îndoite atât de comod sub cap, nici să întoarcă într-o parte capul sau să schimbe poziţia picioarelor, care începeau să-i amorţească. O atare situaţie ar avea un farmec straniu, e adevărat puţin de *kitsch*, dar nu pe atât de banal pe cât ar fi putut părea la început. Ar fi în stil cinegetic şi ar avea loc de pildă în timpul unei expediţii de vânătoare de lei sau leoparzi, undeva într-un desiş, unde pe cel dormind în cort l-ar surprinde o sălbăticiune ameninţătoare. Întregul ar putea fi intitulat: sfârşitul sezonului de vânătoare în Ucraina. Diana din Efes, înfăşurată cu bandajul protector ca într-un cocon de insectă, şi pe care noaptea o scotea din geantă, se afla mereu la îndemână, la căpătâi. Bacă trezit brusc din somn ar fi zărit o armă aţintită asupră-i, orbit de un snop de lumini violente provenite de la o lanternă îndreptată spre ochii lui, nu este exclus că, în mod reflex, ar fi întins mâna după comoara lui cea mai de preţ, trofeul de război numărul unu. Dar un asemenea prilej nu se ivi în acea vară toridă.

Febra apare destul de regulat, după ora trei, mercurul urcă în sus pe tubul de sticlă şi ajunge de obicei la treizeci şi şapte cu câteva iiniuţe, cinci, şase, uneori opt; mult mai rar depăşeşte bariera a treizeci şi opt de grade. Apoi, pe seară, când ferestrele se întunecă devenind bleumarin, după ora şase, revine la normal, se stabileşte aproximativ la treizeci şi şapte. Şi tot aşa mereu. Regimentsartzt Vodička, în civil cunoscut ftiziolog din Olomouc, încă în primăvară, la spitalul de campanie din Winnica, îi spusese: – Dacă, pe domnul coleg nu-l interesează în mod special statistica şi graficele eu înfăţişarea Unor vârfuri alpine, iar termometrul mai mult enervează şi zbuciumă, atunci daţi-o naibii. La ce vă foloseşte să vă tot controlaţi febra? Şi într-adevăr,

locotenentul Kiekeritz, când ascultare acelui sfat înţelept şi prietenesc, încetă să se mai preocupe de fierbinţeli, în genere de starea sănătăţii sale, şi ceea ce a fost mai important încă, s-a simţit pe loc cu mult mai bine. Straniu era faptul că febra, pe care încetase s-o mai măsoare, cedase probabil, pentru că n-o mai simţea; poate că se jignise, tratată cu nepăsare, la fel cum se întâmplase ceva mai târziu cu noţiunea măsurării reale a trecerii timpului, după aventura minutarelor ceasului în munţii de lângă joagăr. Totuşi aici, la Turka, la etajul micuţului hotel, începuse iar s-o măsoare şi, fireşte, starea subfebrilă reapăru numaidecât. În acest târguşor prăpădit dar şi pitoresc în felul lui, mirosind a fum de cărbune din două surse – gara şi joagărul – dar şi a răşină de brad, existau mai mulţi medici. Unul dintre ei, care ţinea credinţa veche, foarte îngrijit şi conştiincios, şi totodată foarte delicat în purtări, ba în felul său chiar elegant, a luat asupră-şi îngrijirea bolnavului, acum suferind limpede de T.B.C., altfel spus oftică sau tuberculoză la plămâni, a locotenentului care nici nu-şi petrecea aici concediul medical şi nici nu îndeplinea vreo funcţie bine precizată de comandant al unui post militar inexistent.

Ca o condiţie preliminară, medicul acela îi ceruse să-şi măsoare regulat febra, ba chiar de trei ori pe zi: dimineaţa devreme, după-amiază şi seara. Aşa, ca un control – cum se exprimase – şi pentru a avea conştiinţa curată, pur şi simplu, ca să se ştie. Şi nu sub braţ, ci rectal.

— Sunteţi chiar atât de curios, *Herr Doktor 7* întrebase Kiekeritz cu un zâmbet. Iar doctorul făcuse un semn de negare cu mina.

— Aş da de unde! De fapt, da. S-ar cuveni să ne intereseze pe amândoi. Din moment ce urmează să vă tratez şi să vă vindec, *Herr Oberleutnant*.

— Să mă trataţi, da, sunt de acord, de altminteri e şi profesiunea dumneavoastră, sau poate că vă face şi plăcere, nu mă pricep la asta, dar să mă vindecaţi? Presupun că glumiţi, *Herr Doktor*!

Medicul se bâlbâi, îşi frecă mâinile micuţe, se vedea

că e în căutarea cuvintelor celor mai potrivite; în cele din urmă, privindu-şi pacientul drept în ochi, spuse: – Nu glumesc deloc. Vă rog să mă credeţi. Starea dumneavoastră nu-i chiar atât de grea şi fără speranţă, cum poate părea. O să vedeţi singur. Până de sărbători totul are să se lămurească.

Dar şi aşa, chiar dacă acest agreabil consilier medical nu i-ar fi cerut-o, locotenentul ar fi reînceput singur, numai de la el, să-şi măsoare temperatura ca pe o provocare aruncată răului ascuns, pentru a stârni lupul clin pădure şi a da ghies diavolului aţipit. Ba doctorul îi oferise chiar şi un tabel cu diviziunile corespunzătoare pentru a putea înscrie în el, de fiecare dată, rezultatele

— Vârfuri alpine? – zâmbise Kiekeritz luând în mâini foaia cu pătrăţele albastre.

— Poate că izbutesc să apuc Alpengluhen1? Ştiţi cum arată, domnule doctor? La apusul soarelui, vârfurile iau culoarea vinului roşu. E o privelişte minunată. Uite, chiar acum apune soarele – spuse arătând fereastra cu mina. Într-adevăr, dincolo de gară, deasupra primului şirag muntos, cerul se roşise. Umbrele erau oblice şi prelungi. Doctorul Artur Stieglitz zâmbi numai şi îşi mângâie barba scurtă şi căruntă. Dar din ochii lui zâmbetul lipsea.

Îi prescrisese sirop cu creozot şi acum, mirosul lui foarte agreabil, amestecat cu gustul special de răşină se iveşte în saliva şi respiraţia locotenentului, ba chiar însoţeşte ca un soi de condiment alimentele pe care le consumă şi băuturile, mai ales berea. Că berea de pe aici e apă chioară şi n-are niciun gust e altceva! Berea Plzn nu se găseşte nici de leac. S-ar părea că au făgăduit s-o aducă tocmai de la Lvov, dar până acum, nimic. În afară de sirop, medicul i-a mai prescris cacodilat de sodiu în injecţii şi un medicament care se numea Arrhenal. Precum şi bifosfat de calciu cu sirop iodat.

De fumat s-ar fi cuvenit să se lase mai demult. Lucru ciudat, lipsa ţigărilor nu-i provoacă nicio suferinţă deosebită, se săvârşi aproape fără durere. De altminteri, fumul de ţigară, imediat după ce-l trăgea în piept, îi

provoca o criză de tuse atât de puternică şi atât de dureroasă, încât ai fi zis că-i arde cineva gâtlejul cu un foc aprins. Aşa ca în copilărie cu ani în urmă când avusese tuse convulsivă. Nu se ştie de ce memorase din vremea aceea imaginea ferestrei larg deschisă, pe care o privea din pat, şi la fereastră, pe fundalul îndepărtat al Alpilor, perdeaua clătinată de vânt, înfăşurându-se şi desfăşurându-se ca o panglică albă sau ca un steag; în crizele de tuse convulsivă, medicii recomandau atunci să se deschidă larg ferestrele, indiferent de anotimp, temperatura aerului şi vreme, ba chiar copilul să fie scos afară, în curte. Era limpede că locotenentul începea, pe cale mijlocită, să recupereze anumite valori de mult uitate sau chiar total pierdute, dar în scurt timp fu nevoit să constate că de fapt nu există întoarcere nici către aceleaşi locuri, nici spre acelaşi timp pierdut, prin urmare multe probleme şi iluzii trebuiau trecute din nou la pierderi, după cum trebuia să renunţe la atâtea valori incontestabile sau imuabile.

În sala de aşteptare a doctorului Stieglitz, locotenentul zări atârnând pe perete, cam într-o latură şi deasupra uşii, în umbra cuierului, o cromolitografie reprezentând-o pe Salornea, reproducere după tabloul lui Gustave Moreau. De unde şi până unde? Cum de ajunsese acolo? Doctorul Stieglitz îi explică atunci că răposata lui fiică, pe când studia medicina la Lvov, o adusese şi o atârnase acolo, ei, şi acolo rămăsese. Atunci locotenentul îl întrebă: – Ţineţi foarte mult s-o aveţi, *Herr Doklor*, că dacă nu, aş achiziţiona-o cu plăcere de la dumneavoastră – şi-l privi pe medic, care, surprins de această stranie propunere, se codi o clipă – Nu, da de unde! Dacă într-adevăr ţineţi dumneavoastră s-o aveţi, vă rog, vă stă la dispoziţie – şi întinse mâna să ia reproducerea, dar fiind mic de stat, nu ajunse, îi suplini Kiekeritz. Se înălţă pe vârfuri şi o luă jos din cui, apoi se apropie de fereastră, o sprijini de pervaz şi, aplecat înainte, începu s-o cerceteze îndeaproape, ca un miop, iar mai apoi, ţinând litografia cu amândouă mâinile, o privi de la distanţă închidea când un

ochi, când pe celălalt, ba îşi puse în acest scop chiar şi monoclul, dar după aceea îl scoase din orbită. Şi iar privi reproducerea de foarte aproape, trecându-şi degetele pe suprafaţa cam prăfuită a sticlei.

Doctorul Stieglitz aştepta răbdător, tuşind uşor. Poate din cauză că în sala de aşteptare lumina era insuficientă la acel ceas al zilei, locotenentul trecu în cabinetul doctorului. Se codi puţin, căutând locul unde ar putea pune reproducerea pentru a o observa mai bine; în cele din urmă se hotărî da dulăpiorul nu prea înalt cu policioare din sticlă pentru instrumente medicale. Nu erau prea multe, Ştieglitz nefiind nici chirurg, nici ginecolog, dar în provincie trebuie să ai în vedere diverse cazuri şi să fii, cum se zice, omnibus. Prin urmare, Salomea se afla în vecinătatea nemijlocită a diverse feluri de cleşti şi pense, două, trei scalpele şi a câtorva seringi. Doctorul făcu un gest cu mâna, de parcă ar fi vrut să împingă mai încolo un instrument lucios, cu capătul ascuţit, aflat în imediată apropiere.

— Nu, nu! – exclamă Kiekeritz, oprindu-l cu un gest energic pe doctor de mâneca albă a halatului.

— Tocmai aşa, cum este în clipa asta, e cel mai favorabil, fireşte, dacă dumneavoastră, domnule doctor, nu aveţi nimic împotrivă. E locul visat pentru cineva ca Salomea, mai adăugă parţial ca pentru sine şi parţial ca pentru doctor, scuturându-şi degetele de praf şi ştergându-şi-le cu batista, cu acest prilej se şi înţepase până la sânge cu un ac de seringă.

— Daţi-mi mâna s-o văd. Să vă pun un pansament. Nimic grav, o înţepătură uşoară, superficială, dar oricum. prudenţa nu strică niciodată.

— Locotenentul rx se Doctorul Ştieglitz, pansându-i degetul care sângera uşor, nu prea înţelese bucuria evidentă a pacientului. Puţin mai înainte, în acelaşi cabinet, auscultaţia se încheiase cu o concluzie nefavorabilă, ba chiar proastă. Iar ciocănindu-i coşul pieptului, rezultatul fusese de-a dreptul alarmant: un ecou ca dintr-un butoi gol, un sunet înfundat, mat. Din adâncul

pieptului lui

Kiekeritz, când îşi apăsase asupra lui urechea. se auziră şuierături şi un foşnet caracteristic, aproape metalic. Exact aşa cum am presupus, gândi doctorul Stieglitz, plămânul drept e ca şi cum n-ar mai fi, iar cel stâng în stare de descompunere – Ar trebui, domnule locotenent, când s-o isprăvi războiul să vă duceţi la un sanatoriu bun, măcar la Meran. Şi mai bine ar fi în Elveţia, dar să nu fie prea sus. Aşa cum v-am mai spus, nu e cazul să vă alarmaţi, dar nici nu trebuie subestimat. Vă rog să fiţi raţional, domnule locotenent. Acesta e sfatul meu.

Ei şi numaidecât după aoea convorbire, urmaşe bucuria bruscă a pacientului, legată evident de cromolitografia asta neghioabă, o bucurie nesimulată, cât se poate de sinceră, s-ar zice copilărească şi sigur spontană. Ce ciudaţi sunt oamenii! N-ajungi niciodată să-i cunoşti, să ştii cu adevărat ceva despre ei. Şi spuse cu glas tare: – Am să vă dau o mixtură excelentă cu calciu. Caverna care s-a deschis în plămânii dumneavoastră are să se închidă, pur şi simplu se va calcifia. Am această speranţă, ei şi o experienţă de ani întregi. Câţi bolnavi de plămâni n-am vindecat pe aici! Destul de recent, poate aţi auzit de acest caz: fiul rabinului din Moscisk, un băiat de şaptesprezece ani, s-a îmbolnăvit rău de tot şi l-au trimis încoace, în munţi, ca să-l ajute clima. Poate că i-o fi ajutat, nu zio nu, dar eu, fără să mă laud, l-am scos din necaz.

Era foarte rău, medicii din Lvov clătinau din cap şi nu mai sperau să-l vindece, iar acum iată, se simte ca peştele în apă. S-a însurat, nu-i prea mult de atunci, are şi un fiu.

Dar locotenentul Kiekeritz părea să nu-l fi auzit. Tot aşeza cromolitografia, ba aşa, ba altminterea, o apleca în toate direcţiile, o ridica la înălţimea ochilor, o ştergea cu batista, sufla peste ea, îşi scotea monoclul. Până la urmă, îndreptându-şi spinarea şi depunând tabloul pe măsuţă, rosti: – *Delectatio* morosanu-i aşa? – iar doctorul Stieglitz, ignorând din nou ce gândea pacientul său, tăcu, bătând din genele lui cărunte şi zâmbi într-o doară. Avea o bărbuţă ascuţită în vârf şi un guler tare, despicat peste mărul lui

Adam. Îşi freca mâinile micuţe, ca de femeie.

— Nu ştiu dacă aţi citit, domnule doctor, dizertaţia unui oarecare Laforgue pe tema Salomeii şi a Irodiadei, a relaţiilor lor reciproce, dependenţe şi animozităţi. N-o cunoaşteţi? Păcat. Citiţi-o, domnule doctor. Foarte interesantă, vă rog să mă credeţi. Sună cam aşa – citez din memorie, dar cred că exact, pentru că am citit-o de nenumărate ori – ascultaţi vă rog: „Cine a martirizat astfel zâmbetul micuţei? Imaculata ei concepţiune! „Ei, ce ziceţi? O idee fabuloasă, veţi recunoaşte şi dumneavoastră. Cu această imaculată concepţiune! Şi ur-o desfătare posomorâtă (lat.).

mează un pasaj, nu ştiu cum îl veţi recepta dumneavoastră, dar în ce mă priveşte… Deci sună astfel: „Salomea râse, tuşind încetişor. Poate pentru a marca astfel că ea însăşi nu se ia în serios. Vorbi deci cu un glas afon şi asexual, ca cineva bolnav care cere o fiertură de ierburi…" Ei, aşa-i că am dreptate? Toată situaţia asta, această asexualitate a Salomeii, în pofida tradiţiei generale şi vulgarizate. Nu socotiţi şi dumneavoastră, la fel cu mine, şi înaintea noastră Laforgue, că Salomea este de fapt o făptură neutră, poate din cauză că, întreaga rezervă de sex, a feminităţii cu sensul ei cel mai strict, prevăzută de maica natură pentru uzul ambelor cucoane, a fost acaparată în mod egoist de mamă, adică de Irodiada?

— Îmi trece prin minte în clipa asta, spuse doctorul Stieglitz, că am pentru dumneavoastră şi nişte ierburi. Un fel de fiertură. Are să vă ajute. Merită să încercaţi.

Kiekeritz tresări ca trezit dintr-un somn adânc: – Arnica, nu-i aşa? şi se răsuci pe călcâie, ţinând iar cromolitografia cu amândouă mâinile. Obrazul lui smead şi subţire se afla acum în deschiderea ferestrei întors spre asfinţit, unde pe un plan îndepărtat, dincolo de lanţul muntos, aproape bleumarin, apunea un soare foarte roşu, dar care nu înţepa ochii şi disproporţionat de mare. Atârna ca un balon chiar deasupra capului pacientului. Apoi, pe aceiaşi fundai ai ferestrei, trecu fără zgomot un şir lung de vagoane, numai cisterne. Şi în liniştea înserării răsună

şuieratul de două ori repetat al locomotivei.

— Aş, de unde! De ce v-a trecut prin minte tocmai arnica? O să vă dau ceva cu mult mai potrivit. O să vedeţi, domnule locotenent, cum are să vă aducă o uşurare imediat. Ce-i drept, în ce mă priveşte, nu supraapreciez valoarea tratamentelor cu plante medicinale, din care colegii mei fac în ultima vreme un *panciceum*, dar le preţuiesc şi le folosesc cu succes în multe cazuri.

Atunci Kiekeritz, ca şi cum n-ar fi auzit vorbele doctorului, mijindu-şi ochii, începu să recite cu jumătate de glas în franceză: – *„J'aime l horreur d'etre vierge et je veux / Vivre parmi Veffroi que me font mes cheveux / Pour, le soir retire en ma couche, reptile / Inviole sentir la chiar inutile.*[15] Aţi înţeles, *Herr Doktor*?

— Dar doctorul Stieglitz nu cunoştea franceza, de aceea nu făcu decât să zâmbească palid.

— Ce înseamnă *Herr Oberleutnant*, cine a scris-o?

— Mallarmé, un poet francez. N-aţi auzit de el niciodată? făcu un gest de renunţare cu mina, fără să se ostenească a traduce textul în germană sau măcar a lămuri conţinutul poeziei. După o clipă de tăcere spuse: – Ştiţi de ce mă interesează aceste diferite speculaţii şi simboluri? ca de pildă Salomea sau Maria Egipteanca? Pentru că trebuie să simt necontenit lângă mine prezenţa unor martori, mă înţelegeţi? Nu?

— Păcat. Dar n-are a face... – după care totuşi continuă, privind pe fereastra îndărătul căreia soarele apusese şi după dispariţia lui parcă se luminaseră brusc munţii împăduriţi, de acolo începând să adie răcoarea înserării: – Îmi veţi da dreptate doctore, că problema cea mai fascinantă de pe planeta noastră este moartea, moartea cercetată, ciocănită, aşa cum m-aţi ciocănit dumneavoastră adineaori pe o parte şi pe alta. Mă refer, *Herr Doktor*, nu ştiu dacă mă înţelegeţi, atât la a o pricinui

15 „Iubesc oroarea de a fi fecioară, şi / In spaima acestor plete doresc a ispăşi, / Ca seara, cuibărită în culcuşul meu reptilă, / Să simt nepîngărită, în carnea inutilă... Din. Stephane Mallarme, Poezii, trad. Ştefan Aug. Doinaş, Ed. Univers 1972.

cât şi la a o încerca. Ceea ce ar putea fi definit şi drept a o gusta, nu-i aşa? Înseamnă nu numai să fii consecvent până la capăt, dar este şi unica atitudine loială faţă de ea.

Doctorul Stieglitz chemă fata de la bucătărie şi-i ceru să şteargă şi să cureţe bine tabloul, după aceea, înfăşurându-l în hârtie de împachetat, îl înmână pacientului său. Iar acesta, punându-şi reţetele în portofelul din piele de crocodil, însufleţit şi în mod evident încă surescitat, spuse: – Ştiţi, desigur, că există nenumărate şi foarte felurite reprezentări ale Salomeii, chiar eu însumi cunosc mai mult de zece dintre ele, pentru că, până nu de mult, a fost o temă foarte la modă, mai ales de la arta lui Wilde încoace, dar după părerea mea, sper că veţi fi de acord cu mine, *Herr Doktor*, cea mai corespunzătoare este concepţia lui Francesco del Cairol. Dacă memoria nu mă înşală, originalul se află la pinacoteca din Torino. Deşi fie vorba între noi, doamna Irodiada şi numai ea merită atenţia noastră. Şi lucru ciudat, atât de puţine imagini de-ale chipului ei au apărut, atât de rar a fost obiectul preocupărilor artiştilor, mai ales în pictură. Întotdeauna lucrul acesta m-a mirat, ba chiar m-a supărat. Am avut o carte poştală cu o reproducere după Irodiada de-a dreptul excepţională, aşa concentrată, la pândă, aproape ameninţătoare în această poziţie, cu ambele mâini vârâte între genunchi, toată în aşteptare, aplecată înainte. Ochii mijiţi, dar ce ochi! În fond numai carnală, între noi fie vorba, scârboşenie, aproape greţoasă, şi totuşi, poate tocmai din cauza asta, nu-mi puteam lua ochii de la ea. Şi închipuiţi-vă, ce ghinion! Tocmai această ilustrată am pierdut-o primăvara trecută. Sigur mi-a furat-o cineva. Bănuiesc că ordonanţa maiorului Holak. Ştiu că era în căutarea unei ilustrate ca s-o trimită drăguţei lui, ei, şi probabil, din lipsă de altceva, mi-a şterpelit această inegalabilă Irodiadă, e limpede, fără să-şi dea seama peste ce comoară a dat. Un prostănac! Aşa se întâmplă de obicei. Ştiţi, domnule doctor, că am găsit de curând două piese Meissen, o farfurie şi o salatieră, la ţară, folosite ca străchini pentru mâncarea păsărilor? Ce grozăvie!

Doctorul Stieglitz doar clătina capul cu înţelegere. Îşi ştergea stângaci cu batista sticla ochelarilor. După aceea îi înmână locotenentului cromolitografia. Nu acceptă în schimb nici tabachera de argint, nicio sumă mai mare de bani.

— Se poate, pentru numele lui Dumnezeu! Am să mă supăr, zău aşa, *Her Oberleutnant*. Pentru un lucru fără valoare ca ăsta? Că era atârnată aici, în sala de aşteptare, şi ce-i cu asta? Nimic. N-o să mai stea atârnată şi atât. *Schluss*! De altminteri eu nu fumez. Prin urmare ce să fac cu un portţigaret?

La cină, doctorul îi spuse soţiei sale: – Ştii, Klara, oamenii sunt tare ciudaţi. De pildă ofiţerul acesta bolnav de T.B.C. cel care stă la Wasserzug, în camera de la etaj, ştii doar de cine vorbesc, ofiţerul de ulani. A fost la mine şi a trebuit să-i ofer tabloul acela pe care l-a adus cândva Sara noastră de la Lvov. Sper că nu-ţi pare rău de el. Chiar tu. spuneai cândva că-i n scârboşenie.

Dar nu-i explică, în ce consta de fapt ciudăţenia pacientului său, în afară de chestiunea cu reproducerea. De altfel, soţia doctorului ştie şi singură că există fel de fel de oameni, chiar şi aici, în această localitate minusculă. Doamna Klara Stieglitz, de acasă Probst, era originară din Sambor şi nu din Samborul Vechi, denumit şi Oraşul Vechi, ci din celălalt, cel adevărat, aproape o capitală şi îşi avea părerea ei, bine precizată, despre orăşelul în care îi era dat să locuiască de ani întregi, precum şi despre clientela soţului ei. Peste o clipă acesta adăugă: – Ofiţerul acesta mai are cel mult două, hai să zicem trei luni de trăit. Spuse acestea, muşcând dintr-o felie de pâine neagră unsă cu untură de gâscă. E greu de găsit acum, în comerţ nu mai există de mult, dar doctorului îi fac rost pacienţii. La fel şi mierea. De pildă, ultima dată i-a înmânat două borcane mari cu această specialitate, după care doctorul se dă în vânt, domnul brigadier silvic Szwanda din Smorze, din când în când pacientul lui. Domnul Alois Szwanda are pur şi simplu o sănătate de fier, un organism de invidiat: nici guturai, nici tuse, nici modificări evidente în circulaţie sau

la inimă, o uşoară scleroză, ca la oricare la vârsta asta, cu toate că nu-i displace băuturica – rachiurile preparate de el sunt cunoscute în tot ţinutul! şi fumează destul de mult şi ţigări şi pipă. Cu gândul la *domnul* brigadier silvic, doctorul Stieglitz zâmbeşte singur; îi trece prin minte că, domnul Szwanda, după cum umblă zvonul, a început acuma să nu dispreţuiască nici aşa numitul sex slab. Tot felul de muieri de la ţară, când una, când alta. După aceea, ele îşi povestesc ce bărbat zdravăn e domnul brigadier silvic, un adevărat ţăran, când e vorba de treburi din astea. Şi uite aşa, trecând din gură în gură, asemenea vorbe ajung până la urechea doctorului Stieglitz.

Infirmiera Irina Parafinczuk, în clipa de faţă angajată la gara Turka, a avut ocazia, într-una din zile, să vadă colecţia domnului locotenent Kiekeritz, adică numai acea parte a ei pe care o mai are la el, întrucât cea mai mare parte a expediat-o pe adresa mamei sale, la Graz. A văzut *Salomea* şi *Maria Egipteanca*, precum şi o reproducere a unui pictor olandez necunoscut, reprezentând un călăreţ galopând pe un cal negru printr-un peisaj romantic, pe vreme de furtună: era îmbrăcat cu o haină neagră, fluturând în vânt. Undeva, în fundal, o moară de vânt îşi răsucea aripile. Tabloul acesta i se păru cel mai frumos. Domnişoara Irina Parafinczuk a avut ocazia să vadă colecţia locotenentului Kiekeritz, trimisă fiind la el de către doctorul Stieglitz, ca să-i pună ventuze. Peste toate grijile şi necazurile, se pomenise în ultima vreme şi cu o bronşită puternică. Irina, cu obrazul dolofan, lată în şolduri, bondoacă, cu pulpele vizibile pe deasupra cizmelor cu carâmbul înalt pe care le purta şi toamna şi iama, pieptănată într-o parte, cu o şuviţă deasupra ochiului ca un cazac tânăr, călcând cu paşi mari şi apăsaţi, îl ştia de mult pe locotenentul care locuia la Wasserzug. Se arăta destul de des pe la gară, venind după ziarele care soseau cu trenul de de după prânz, la ora paisprezece şi câteva minute şi cu următorul, cel de la ora şaptesprezece şi douăsprezece minute, ca să semneze în calitate de comandant al locului nişte rapoarte, între altele şi cu

privire la activitatea infirmierei Irina, să mai schimbe o vorbă cu locotenentul Valasek, care se plictisea nemaipomenit şi abia aştepta un asemenea prilej. Irina Parafinczuk se învârtea prin ambele camere – şi aceea ocupată de Valasek şi prin a ei, cea cu destinaţie sanitară – şi uneori se băga în vorbă cu glas tare. Din orice era în stare să izbucnească într-un râs atât de sonor, încât putea fi auzit până dincolo de torent, la joagăr şi magazii. Era şi o fumătoare pătimaşă.

Acum în camera numărul unu, ocupată de locotenentul Kiekeritz, suflecându-şi mânecile halatului până deasupra cotului, peste braţele-i albe şi muşchiuloase, făcând să zornăie o colecţie întreagă de ventuze din sticlă într-un lighean de tablă, ba aprinzând, ba stingând cu o suflare vata îmbibată cu spirt şi înfăşurată pe o sârmă lungă, um plâns toată încăperea cu un miros înţepător de spirt denaturat, aşeza cu mare *înăemânare* paharele pe două rânduri, de-o parte şi de alta a şirei, spinării pe spinarea albă şi plăpândă a pacientului care stătea culcat pe burtă, răbdător şi trăgea cu mult interes cu coada ochiului stâng la infirmiera care se mişca energic în jurul lui. Pe când îşi făcea treaba, fredona pe nas un fel de tra-la-la, tra-la-la, tra-la-la! Din păcate, din când în când, locotenentul era nevoit să tuşească; mirosul de vată şi cel de spirt denaturat îi gâdila nările şi gâtlejul. Atunci domnişoara Irina Parafinczuk înceta pentru un moment să mai fredoneze, şuiera, încrunta din sprâncenele dese, îmbinate deasupra nasului, de teamă ca nişte mişcări mai violente ale pacientului să nu facă să se desprindă vreuna din ventuzele, care şi începeau – după cum se exprima – să prindă foarte frumos, adesea trăgând în interiorul lor pielea de pe spinare, care se umfla luând culoarea unei cireşe coapte sau a unei vişine.

Ştia binişor limba germană, aşadar încerca acum să lege o conversaţie cu locotenentul tăcut, care o tot privea cu atenţie, şi privitul lui stăruitor şi fără o vorbă începea într-un fel s-o nelinieştească, s-o provoace, ba chiar, s-o irite – *Poşcio vin tak divitsia na mene*?

— Începu deci pe tema icoanelor atârnate la rând deasupra patului. În ce-o privea nu le preţuia din cale afară. Văzuse atât de multe prin bisericile din partea locului, că nu-i mai spuneau nimic. Se găseau şi prin colibele oamenilor, cumpărate cu prilejul unui drum la oraş, la târg sau la vreun hram. În schimb i se păru interesant tabloul cu călăreţul. Dori să afle cine era. Dar locotenentul Kiekeritz nu izbuti s-o lămurească, nu ştia nici el şi de altminteri îi era cu totul indiferent. – Ciudat, spuse domnişoara Parafihczuk, eu nu m-aş fi lăsat până n-aş fi aflat. Aşa sunt eu. – Pot să vă ofer această reproducere, dacă v-a plăcut cu adevărat. Eu nu ţin s-o am – îi spuse, iar ea rămase o clipă nemişcată, surprinsă; mâinile ei mari şi zdravene încremeniră deasupra locotenentului care continua să stea nemişcat. – Da? Chiar pot să mi-o iau? Atunci voi avea o amintire de la dumneavoastră, *Herr Oberleitnant*. Am să atârn acest tablou în odaia în care lucrez, la gară. – îşi apăsă tare ambele mâini pe spinarea şi şoldurile locotenentului, stând aplecată mult deasupra lui, aşa încât o clipă el îi simţi răsuflarea în ceafă. Tresări, fiindcă îi trecu prin minte că, drept dovadă a recunoştinţei pentru tabloul pe care i-l oferise, are intenţia să-l sărute pe gât. Dar în aceeaşi clipă îl apucă o criză puternică de tuse.

— Aoleu! strigă Irina Parafihczuk şi cuprinsă de panică apăsă cu palmele spinarea pacientului imobilizându-l, ca nu cumva tuşea acestuia să-i strice lucrătura migăloasă.

Şi n-o să treacă probabil prea multă vreme (câte săptămâni? trei? patru?) până când această infirmieră cu diplomă, mobilizată pentru serviciul militar (ba nu – ea se prezentase la armată de bunăvoie, într-o dimineaţă de decembrie a anului 1917, ca voluntar), va înceta să mai fie numai şi exclusiv soră de Crucea Roşie. Îşi va schimba halatul alb cu o tunică militară. Îşi va pune peste moţul de păr ca de cazac, chipiul de ulan moştenit de la fostul ei pacient, pe care va coase cu propria-i mână, în locul steluţei chezaro-crăieşti, devenită inactuală, o cocardă galben-albastră. În această nouă întrupare, după ce-şi va fi

înfăşurat pulpele crăpate cu moletiere care tocmai ajunseseră la modă, şi nu numai în armată, îşi va şnurui strâns ghetele bărbăteşti cu talpă neagră din cauciuc, de tip vânătoresc, darul domnului brigadier silvic Szwanda cu nu ştiu ce prilej, şi – nu-i deloc exclus, dimpotrivă, cât se poate de probabil – va prelua ca uzurpatoare comanda gării în locul comandantului de până atunci, locotenentul Valasek, care va dori din toată inima să se înapoieze cât mai iute în locurile natale. Aşa vor arăta desigur lucrurile în scurtă vreme, când va fi momentul potrivit, numit şi clipă istorică. Deocamdată însă, domnişoara Irina, în curând furieră a armatei ucrainene, priveşte cu mândrie la rezultatele muncii sale: spinarea pacientului e toată băşicuţe roşii ca nişte cucuie uriaşe purpurii pe un fond alb; ventuzele din sticlă, desprinse cu greu, se află acum în geanta de mână a infirmierei.

Când a doua zi (sau poate abia peste două, trei zile) doctorul Stieglitz îl va întreba pe locotenent dacă e mulţumit de serviciile domnişoarei Parafihczuk, acesta îi va răspunde, că da, desigur, chiar foarte mulţumit. Şi peste o clipă are să adauge: – Da, are nişte mâţni mari, grele şi albe. Bune pentru box, dar şi pentru masaj.

— Iar doctorul, din nou cam derutat, cum i se întâmplă adesea în întâlnirile cu locotenentul, va răspunde iute: – Da, da. Nici vorbă. Dar, dumneavoastră, domnule locotenent, nu v-ar fi folosit la nimic un masaj, putea chiar să vă strice.

În acest moment din direcţia gării Jawor şi Rozlucz se apropie mărfarul. Se aude de departe. Urcă la deal, locomotiva gâfâie din greu, tace o clipă, pentru ca după aceea, cu o energie sporită, să înceapă a azvârli, din coşul acoperit cu un parascântei mare, gheme de fum în aerul de cristal din aceşti munţi. Se aude şi uruitul roţilor pe şine, cu toate că trenul mai este încă la o depărtare de câţiva kilometri atât de gara Turka cât şi de ghereta cantonierului marcată de o inscripţie format mare: Tu – 2. Tocmai pentru că audibilitatea este aici atât de bună, întotdeauna îţi rămâne destulă vreme, dacă ai oarecare

rutină, să-ţi aranjezi ţinuta şi să ieşi în faţa gheretei cantonului, iar după aceea să iei poziţia de drepţi cu steguleţul în mână. Steguleţul este fixat de un băţ foarte scurt, înnegrit de folosinţă de-a lungul multor ani şi lunecos din cauza ţinutului în mină. Pânza steguleţului a ajuns şi ea cenuşie, şi-a pierdut culoarea vie, mândră, de odinioară, a ajuns nu numai murdară ci şi zdrenţuită pe margini. Dar chiar şi aşa slujeşte cu cinste căilor ferate chezaro-crăieşti. Atât steguleţul cât şi băţul ţin bine minte anii antebelici din Galiţia, iar după aceea izbucnirea războiului şi scurta ocupaţie rusească din anul nouă sute paisprezece spre nouă sute cincisprezece şi ofensiva victorioasă din primăvara lui nouă sute cincisprezece la Gorlice. Cantonierul care lucrase aici, Oleksa Maksâmiuk, cu câteva luni în urmă, adică în primăvara lui nouă sute optsprezece, a fost înrolat în rândurile *Leindwelirului* c-hezaro-crăiesc şi repartizat la regimentul treizeci şi trei din Strii, şi aceasta cu toate demersurile şi făgăduielile domnului locotenent Valasek, de a-l păstra pe un atât de experimentat funcţionar al căilor ferate; ei, dar n-a reuşit, şi Maksâmiuk a plecat. Succesorul lui în această funcţie atât de importantă de la cantonul numărul doi, mai bine zis succesoarea, a fost o femeie, o nemţoaică de la colonia din Felizienthal, o oarecare Liza Kut. A preluat această muncă pe deplin conştientă de neaşteptata ei avansare, cum şi de importanţa sarcinii ce i-a fost încredinţată cu totală încredere în timp de război şi pe o porţiune de cale ferată atât de expusă, care unea Lvovul cu Budapesta, via Sambor-Turkasianki-ungvar şi mai departe cu porturile de pe Adriatica, îndeosebi cu portul militar de la Pola. Devenise, şi ştia asta, un instrument al puterii de stat, reprezentantul ei pe o treaptă, e drept de jos, dar deloc neglijabilă a scării ierarhice. îi fusese înmânată mantaua de feroviar a predecesorului ei, prea largă pe ea, în schimb prea scurtă (pentru că Liza Kut este o fată slabă, dar înaltă), roasă şi agăţată în vreo două locuri (ambele buzunare erau rupte şi lipseau şi câţiva nasturi); i se dădu şi o şapcă bleumarin cu insigna căii ferate de stat – un cerc

cu două aripioare, simbolul goanei şi al vitezei; pusese mâna şi pe o pereche de ghete bărbăteşti, noi, de la consignaţie, cu şireturi din piele, care-i veneau ca turnate, pentru că se cuvine să adăugăm că Liza Kut, fiica cea mai mare a unui pădurar, care nu mai era în viaţă acum, fost subaltern al domnului Szwanda, e o fată slabă şi deşirată şi are talpa piciorului plată şi mare chiar şi pentru un cantonier de douăzeci şi patru de ani. Prin urmare acum, când se apropie trenul dinspre Jawor, are timp destul, ca fără o grabă excesivă, flegmatic şi uşor somnolent, aşa cum era ea, înceată dar harnică de copil, să-şi pună mantaua şi chipiul şi să-şi vâre picioarele în ghete. Se întâmplă uneori ca Liza Kut să cam exagereze cu aşteptatul *ăsta până în ultimul moment*, *ceea ce poate* că a devenit la ea un fel de joc sportiv, cu atât mai mult cu cât nu are nimic de făcut şi se plictiseşte zile întregi, deci amână cu bună ştiinţă, uitându-se pe fereastra gheretei şi în felul acesta nu mai apucă să-şi lege şireturile la ghete. Atunci şireturile se încurcă şi se împiedică, agăţându-se de toate pietricelele, dar ei puţin îi pasă. Ia poziţia de drepţi, figura o are oricum severă, nu zâmbeşte niciodată. Liza înţelege uşor şi are simţul datoriei dezvoltat, e şi ambiţioasă, aşadar a deprins repede toate tainele muncii ei nu prea complicate, ca de pildă supravegherea stării în care se află şinele şi traversele, zilnicul ocol, dimineaţa şi seara, al raionului ei, cuprinzând, cam doi kilometri şi jumătate de terasament în direcţia gării Jawor, aproximativ până în dreptul primelor colibe ale satului Sloboda şi al podului de cale ferată peste râul Strii. Toamna suflă întotdeauna acolo un vânt rece ca gheaţa şi Liza Kut se înfăşoară până la ochi cu gulerul mantalei, strânsă în talie cu o curea. Una dintre îndatoririle ei este şi aceea de a curăţa de zăpadă macazul de lângă ghereta denumită şi postul numărul doi. În acest scop, posedă o întreagă colecţie de măturici din crengi de mesteacăn şi pe deasupra o lopată mare de lemn. Are o mare experienţă în această privinţă, întrucât în munca ei anterioară, timp de luni întregi a măturat zăpada de pe şine chiar în gară, fiind

în slujba domnului şef de gară şi a doamnei, nevasta acestuia, iar după aceea la locotenentul Valasek. Prin urmare, în aceste condiţii, e o bagatelă, aproape o plăcere obligaţia de a asista în poziţie de drepţi, cu steguleţul lângă şoldul drept, la fiecare trecere a trenului. Unii mecanici de locomotivă au ajuns s-o cunoască şi o salută, când trec prin faţa gheretei numărul doi, aplecaţi pe fereastra locomotivei, strigându-i diferite vorbe, în funcţie de buna lor dispoziţie şi de vreme. Când plouă se întâmplă să nu se uite afară nimeni. Ea nu răspunde niciodată la saluturi şi nici la glumele fochiştilor mai tineri, ale celor plecaţi în concediu sau ale soldaţilor din succesivele batalioane de marş îndreptate pe aici din Ungaria spre frontul de răsărit. Nici măcar nu zâmbeşte vreodată. Aşa e ea. Îşi are propriile bucurii mărunte, e lucru ştiut. Una din ambiţiile ei este fluieratul, mai ales imitarea şuieratului locomotivei. A cunoscut întregul alfabet de sunete feroviar, de la semnalul apropierii de gară, până la acela al plecării din gară, precum şi şuierăturile nervoase în faţa semaforului roşu în aşteptarea liberei treceri. Şi a tuturor celorlalte, trebuie doar să ştii să le deosebeşti, iar Liza o ştie. Uneori, câte un tren oprit chiar lângă cantonul ei e nerăbdător, iar conducătorul trenului sau maşinistul sau fochistul îi adresează ei pretenţiile lor neîndreptăţite privind întârzierea: – Ce-i acolo? Au adormit, ori ce naiba au păţit? Mai bine te-ai mişca de acolo şi-ai trage o fugă să le-o spui. Ce stai aşa ca un par? – şi altele de acelaşi fel. Dar, după cum se ştie, ea nu are voie să-şi părăsească postul.

Ar fi fost greu să ţi-o închipui pe Liza în altă parte decât la gară, de pildă într-un orăşel care să fie sediul autorităţilor şi o aşezare de oameni stabiliţi aici, în practică parcă în afara războiului, care în ultimii doi ani se îndepărtase simţitor şi parcă se stinsese. Numai iubita ei cale ferată continua să slujească necontenit războiului. Parcă unea, cimenta totul în jur, justificând munca Lizei Kut şi prin intermediul său propria ei existenţă. Constituia un fenomen stabil şi statornic, aşa cum iarna şi gerul ar fi

putut părea o chestiune naturală şi imuabilă cuiva care niciodată în viaţă nu a cunoscut primăvara şi cu atât mai puţin vara. Aşadar, Liza Kut devenea tot mai mult, cu fiecare săptămână şi cu fiecare lună care trecea, ba chiar cu fiecare oră, o părticică măruntă a marii probleme numită războiul mondial, a micuţului sector care era fără îndoială gara subordonată autorităţii chezaro-crăieşti şi ghereta cantonului numărul doi. Liza Kut, severă şi plină de demnitate, cu obrazul prelung şi oacheş şi cu buzele-i înguste strânse, stătea drepţi, salutând vagoanele care treceau în goană prin faţa ei, deservind şi ele războiul. Puţinele trenuri civile circulând pe acolo aveau în ochii ei o însemnătate secundară şi de fapt erau nevrednice de acea încordare din creştet şi până în tălpi în ghetele mereu nelegate, de salut şi de tot restul acelei ceremonii solemne. Se simţea aşa precum se poate simţi şi cum trebuie să se simtă un soldat credincios, stând de planton lângă un obiectiv de stat important, mai cu seamă pe vreme de război, lângă un depozit cu explozive sau un arsenal, ba chiar şi în momente deosebit de înălţătoare (şi de asemenea momente era năpădită Liza), în Burgul împărătesc pe care-l ştia din cărţi poştale ilustrate. Poate că uneori i se arăta şi în vis acel Hofburg vienez; plin de oglinzi, aurării şi lachei rigizi în livrele cu fireturi.

Zi şi noapte miroase a molid. Aşa are să miroasă până la urmă, pentru că aşa o să fie, copacii trăiesc mai mult decât oamenii. Ca atare e de presupus că mirosul puternic al răşinii de molid va persista şi va trece peste cel mai îndepărtat capăt al timpului care se scurge. Nisipul se scurge din clepsidră. N-a mai rămas decât puţin pe fund. Atârnate de tavanul cantonului Tu – 2, în care e stăpână deplină Liza Kut, sunt puse la uscat funii întregi de usturoi şi ştiuieţi de porumb. Liza pune la fiert apa într-un căzănel pe o plită din tablă din colţul bucătăriei şi în el fier be cucuruzul. Când se moaie, începe să-l mănânce, ţinând ştiuletele cu ambele mâini mari şi osoase, desprinzând şiruri întregi de boabe de porumb aurii cu o singură muşcătură, trăgând cu dinţii ei puternici, uşor ieşiţi în

afară. Cocenii goi, fără boabe, îi azvârle în şanţul de cealaltă parte a terasamentului. Are de gând să pună la uscat nişte ştiuleţi, iar apoi să semene ceva porumb pe terenul micuţ, aparţinând gheretei cantonierului. Cel care fusese înaintea ei avea şi varză şi morcovi. Iepurii coborând în goană coasta nimereau aici şi rodeau legumele, mai ales în nopţile întunecoase, fără lună. Acum parcela zace nelucrată şi consutuie una din supărările Lizei Kut, ba îi e şi ruşine.

Când domnul locotenent Alfred Kiekeritz nimerise aici şi se instalase la hotelul lui Wasserzug, la etaj, Liza Kut lucra abia de puţină vreme în ghereta cantonului. După cum se ştie, mai înainte îndeplinise în gară o funcţie mai puţin onorabilă, strict muncă fizică, înlocuindu-l pe unicul hamal, cel care căra bagajele şi care fusese înrolat. Căra valize, cufere şi lăzi, mătura peroanele şi podelele în gară şi spăla geamurile în toată clădirea gării. Trebuie adăugat că era puternică ca un cal. În plus, îi mai servea şi pe domnul locotenent Valasek şi pe domnişoara Irina Parafinczuk. În acest ultim an de război, Liza Kut împlinise douăzeci şi patru de ani şi, după câte se părea, îşi păstrase neatinsă fecioria. Se întâmplase astfel, după cum se cuvine să presupunem, din pricină că-i speria pe eventualii pretendenţi şi curtezani cu figura ei posomorâtă precum şi cu felul ei înnăscut de a fi rece şi posacă. De altminteri, războiul cel mare continua şi majoritatea bărbaţilor fuseseră chemaţi sub arme. Şi apoi Liza era nemţoaică, aparţinea deci, după părerea ei, unei rase superioare şi nici prin gând nu i-ar fi trecut să se înhaite cu altcineva decât cu un compatriot. Deci stăruia în fecioria ei de tip militar, s-ar putea spune, extrem de aspră şi de rigidă.

Şi tocmai cu această înfăţişare o întâlnise de multe ori plimbându-se de-a lungul terasamentului căii ferate, în direcţia Jawor, domnul locotenent Kiekeritz. Când îl zărea, indiferent cu ce era ocupată în clipa aceea, Liza Kut arunca totul, îşi îndrepta spinarea şi lua poziţie de drepţi ca un soldat disciplinat; obrăjorul ei osos, îngust ca la vulpe, cu ochi de culoarea cenuşii, depărtaţi, exprima

respect pentru uniformă şi rang. În ochii ei, locotenentul era o personalitate militară mai mare decât locotenentul Valasek. deşi aveau acelaşi grad. Resimţea în el ceva mai bun şi totodată mai misterios. Poate că era într-adevăr reprezentantul – marelui stat major?

Mai târziu, când se porniră ploile de toamnă, iar zilele deveniră tot mai scurte, într-o zi mai liberă de la slujbă, o întâlnise la circul ambulant, care tocmai poposise în orăşel. Domnul brigadier silvic Alois Szwanda îi făcu un semn cu mâna drept răspuns la salutul plecat al Lizei. O ţinea minte de când era mică. Cândva, înainte de război, ca o fetiţă slabă, mult prea lungă pentru vârsta ei, lucra la vaci şi la porci, la ocolul silvic din Felizienthal-Smorze. I se întipărise în minte imaginea Lizei scoţând bălegarul cu furca, înfiptă zdravăn cu ambele picioare într-o grămadă de gunoi, transpirată de efort, ştergându-şi cu cotul sudoarea de pe frunte, cu o mutră îndârjită. Acum, cu chipiul de feroviar şi mantaua de postav bleumarin era de nerecunoscut, aşa încât domnul Szwanda la început trecu pe lângă ea cu nepăsare, abia după aceea văzu cu cine avea de a face, şi chiar îi spusese ceva locotenentului Kiekeritz pe seama ei. Dar acesta se simţea din cale afară de prost: vremea era umedă şi vântoasă, dinspre trecători luneca la vale o ceaţă deasă ca nişte câlţi, de la care i se trăgeau nu numai accesele dureroase de tuse, dar şi de astm. De aceea, tot timpul sugea bomboane de eucalipt cu care îşi umpluse buzunarele. Trecu îngândurat prin faţa Lizei, care-l salută în poziţie de drepţi, fără s-o observe şi fără să audă ce-i spune despre ea domnul brigadier slivic Szwanda. Nu presupunea că fata asta slabă şi înaltă are să joace un anume rol în scena pe care am putea-o defini drept finală.

Întrucât Liza Kut, împreună cu Irina Parafinczuk (în întruparea ei următoare) va avea de a face cu ceea ce denumim ultimul serviciu. Atunci când Parafinczuk, în calitate de şef atotputernic al gării deasupra căreia va flutura steagul albastru-galben, îşi va da binevoitoarea aprobare ca lada de scândură cu rămăşiţele pământeşti ale

fostului ei pacient să fie încărcată în vagonul de vite, şi asta în ciuda faptului că nu se închidea ermetic (din fericire atunci va domni gerul), precum şi ca acest vagon să fie ataşat la trenul care se ducea în Ungaria (n-au decât să-şi bată alţii capul cu ce are să se mai întâmple după aceea!), Liza Kut, părăsindu-şi cu determinare postul de la calea ferată, va purta de grijă trupului celui răposat. La ea, în cantonul numărul doi, are să dezbrace trupul rece al locotenentului, după aceea are să-l spele, cu conştiinciozitatea ei cunoscută, cu un burete muiat în apă şi oţet. N-are să omită niciun locşor. Poate că, ceea ce nu putuse încerca datorită distanţei care o despărţea de cel răposat, îi fusese restituit acum în stăpânire totală şi exclusivă. Cu o duioşie mereu sporită cuprindea pe rând cu mâinile ei mari şi osoase, picioarele, genunchii, iar după aceea şi organele masculine ale aceluia la a cărui vedere îi bătea mai iute inima aparent uscată. După aceea va săruta chiar buzele reci ale celui culcat pe spate. Se va preschimba în preoteasă a cultului morţilor, ca în străvechiul Egipt. Ba mai mult chiar – pentru un moment se va asemui cu slujitoarele deprinse să eviscereze morţii, iar după aceea să le umple interiorul golit cu ierburi şi răşină, menite să stăvilească descompunerea. Are să tot amâne momentul când va îmbrăca din nou trupul rigid cu uniforma de ulan. Are s-o facă încet, cu băgare de seamă, înconjurând în vârful pici-Oarelor scândura sprijinită pe două Scăunele pe care odihnesc rămăşiţele lui. pământeşti. Ar fi fost de ajuns să priveşti cu atenţie palmele mari ale Lizei Kut ca, având puţină imaginaţie şi fiind cât de cât citit în acest domeniu, să asociezi forma şi mişcările lor, precise şi hotărâte, deşi încete, parcă somnolente, cu ceremonia şi ritualul cultului morţii. Dar, după cum se ştie, oamenii se arată în viaţă orbi şi surzi.

Circul poposise la noi în ultima toamnă a Războiului cel Mare. Se ivise parcă de nicăieri, s-ar putea spune chiar – din ceaţă. Sosise într-o noapte oarecare, poate în zori, pe drumul desfundat, aşternut cu pietre, plin de hârtoape şi bălţi, dinspre partea văii şi se instală în pieţişoara pustie

pe care, în vreme de pace, aveau loc uneori serbări populare. Acum aici e pustiu şi foarte murdar, pentru că în imediata apropiere chiar, funcţionează până azi oborul de vite, deci pe jos zac resturi, paie, grămezi de bălegar, duhneşte până departe în jur a urină de cal şi de vite, iar uneori – mai ales după ploaie – gunoiul mânat de apă ajunge până aici. Când nu e târg, cei care lucrează prin preajmă – prin dughene sau la rampă – vin aici să-şi facă nevoile, deci nici de asta nu-i lipsă. Fecalele se adună lângă gard şi în tufişurile de liliac sălbatic şi scoruş. Călinul şi-a lepădat frunzele după cele dintâi nopţi cu îngheţ, e o vreme cenuşie şi neplăcută: suflă din direcţia munţilor, care însă nu se văd, căci înoată în piăpumi şi perne de nori. Dimineaţa vântul ba strânge ba risipeşte paiele şi hârtiile. Şi taman aici s-a instalat circul.

În totalitatea lui se înfăţişa mai degrabă modest, ba chiar sărăcăcios: o căruţă numită şi locuinţă, vopsită în verde, cu două ferestruici acoperite cu perdeluţe albe; cea de-a doua, e căruţa-platformă care transportă cortul cu un singur stâlp de susţinere, precum şi diferite unelte absolut necesare. Pe vremuri aici se afla cuşca în care stătea ursul, mândria circului, dar după ce murise vara trecută la Rohatyn, mai rămăsese de pe urma animalului, căruia îi spuneau Hans, doar amintirea. Ce-i drept mai au trei cai şi un câine; acesta de obicei aleargă legat între roţile căruţei-locuinţă, care în caz de ploaie îi serveşte drept acoperiş. Doi cai sunt folosiţi pentru ambele căruţe la tracţiune, cel de-al treilea e folosit pentru călărie şi aleargă legat în urma căruţei-platformă. E un jugan cu picioare groase, căruia îi spune Phoebus.

În schimb, dacă e vorba de oameni sau de personalul circului, el se compune din trei inşi uniţi printr-o soartă comună: pe primul loc s-ar. cuveni pomenit proprietarul întreprinderii, altfel spus directorul; este un fost atlet la categoria grea, iar mai înainte, în vremurile bune de pace, îmblânzitorul şi dresorul ursului, care din păcate nu mai e în viaţă, iar mai înainte pasămite şi a unui

Jeu; dar lucrul acesta nu-i chiar atât de sigur, dacă ne

referim la leu: există anumite îndoieli cu privire la faptul dacă acesta a existat cu adevărat, de la el păstrându-se numai legenda. Directorul e un ins scurt şi gras. Întotdeauna umblă cu biciul în mină. Poartă pantaloni strâmţi din piele şi cizme până la jumătatea gambei, negre, cu manşete cafenii, la modă astfel în domeniul întins al echitaţiei. Se zice că în tinereţea lui ar fi fost un bărbat deosebit de frumos, dar probabil că şi asta nu-i decât o legendă; cu anii s-a îngrăşat, burta îi ridică poalele vestei, alcătuind aşa numitul „piept unguresc11, spatele, în schimb, a ajuns ca la o babă; obrajii îi atârnă; ochii directorului au cearcăne şi sub ei pungi întretăiate de o reţea de vinişoare roşietice. Văzându-l cum păşeşte plin de mândrie pe vârfuri, cu biciul în mâna stângă şi cu dreapta ridicată pentru un salut circular şi plin de recunoştinţă la adresa spectatorilor, orice medic ar spune că în viitor îl ameninţă apoplexia. Dar nu neapărat. Poate că, drept urmare a şederii continue la aer curat, el are să scape de bolile unui prost metabolism şi de cele ale sclerozării vaselor sanguine. Aşa ar fi putut să fie directorul micului circ ambulant, cel puţin aşa s-ar fi cuvenit să arate. Deci chiar dacă nu era întru totul astfel în figura lui autentică (dacă o atare eventualitate – posibilitatea de a dobândi o deplină autenticitate – în genere poate exista cândva pe undeva), aşa s-ar fi cuvenit să le apară celor care l-au zărit îmbrăcat cu fracul pentru călărie, cu cilindrul pe cap şi cu pantaloni foarte strâmţi în ziua reprezentaţiei inaugurale a circului. Şi asta ar trebui să fie de ajuns. Timpul, după cum se ştie, schimbă rânduiala, proporţiile, şterge amănuntele şi totodată deformează totalitatea tabloului sau a impresiei; unele elemente sporesc, suferă de *elephantiasis* sau de creşterea nemăsurată a imaginaţiei, altele dimpotrivă – se micşorează, se chircesc, aproape dispar. Aşa stau lucrurile şi în cazul directorului şi a întregii lui echipe. De aici decurge învăţătura că în primul rând trebuie să stabileşti schema, şi apoi să te ţii de ea fără să schimbi pe cât e posibil, nimic, şi atunci în bilanţul final, întotdeauna vei fi în câştig. De altmin. ieri, aceasta nu se

referă exclusiv la o figură supusă tuturor schematismelor şi stereotipiilor, cum este directorul unui circ ambulant. Se poate aplica această metodă, ba chiar se cuvine să fie aplicată după atâţia ani (şi ce ani!) şi unor figuri cu mult mai complicate.

Dacă e vorba de figura de prim plan, de cea a directorului, avem unele îndoieli în ce priveşte pieptănătura sa, memoria fiind înşelătoare, mai ales rectificând înclinarea de a folosi schemele; uneori se pare că ar fi avut mustăţi mici, răsucite provocator, asprite cu un fixativ şi, în expresia lor, agresiv masculine; alteori (poate într-o altă lumină şi într-o situaţie schimbată sau cinci pentru o clipă figura-ideal, figura-model a directorului aşa cum am dori să-l vedem se va destrăma şi va dispare), socotim că era bărbierit şi că pielea obrajilor o avea ca la babe, sigur cam ofilită şi acoperită cu ruj şi pudră. Cel mult, şi asta îşi amintesc toţi, avea nişte favoriţi şi atât.

Care versiune este cea adevărată? Atâţia directori de circ s-au perindat prin preajmă, încât s-au confundat între ei şi au început să-şi semene. Un director s-a contopit cu un altul, a intrat în pielea celui de-al treilea, pentru a se înfăţişa în cele din urmă cât se poate de liniştit ca un al patrulea, acesta fiind, dacă nu cel mai autentic (pentru că din, aceştia nu există nicăieri) atunci măcar cel mai verosimil, tocmai pentru că e tipic.

Aşadar, oare nu un atare personaj s-a ivit într-o dimineaţă ploioasă în oraşul raional Turka (pentru că şi de asemenea fapte, chipurile incontestabile, te poţi îndoi), presupunând că un circ ca acela a poposit vreodată prin acele părţi şi în acele vremi şi că n-a fost doar răsfrângere în oglindă a ceva ce n-a existat niciodată în acel loc sub această formă? Ce să-i faci? Cu acest prilej ar putea fi înmulţite personajele, făurind din ele un alai aparte închipuind un dans de nuntă, sau, de pildă, un dans al morţii. Un soi de frescă în mişcare pe fundalul munţilor acoperiţi de ceaţă şi a miresmei stăruitoare de răşină de molid. O asemenea transformare, o atare fantezie şi-ar

avea justificarea date fiind împrejurările a ceea ce avea să urmeze.

Iar alături de domnul director, adică de domnul şi stăpânul circului, partenera lui, cea care a fost cândva voltijeră, iar în ultima vreme îi serveşte maestrului mai ales de *medium*. Are şi un nume, de fapt nu are importanţă care. Poate cel ce a figurat pe afiş (un asemenea afiş a existat, dimineaţa în zori, după ce au sosit la faţa locului, era zugrăvit cu îndemânare, în trei culori şi a fost pus pe gard, lângă intrarea spre casa de bilete, precum şi, cu aprobarea autorităţilor, în piaţă şi la gară), sau poate un altul: care ar putea fi Diana; sau altcum: Olga. În fond, tot una e. Din altă sursă s-a aflat (de la jandarmul local, Ivan Pelehati, care datorită funcţiei sale şi-a aruncat privirile asupra hârtiilor celor trei artişti circari, că o cheamă Caterina Przedbojska şi că s-a născut la Stanisławow în suburbia numită Knihinin. Era greco-catolică. Şi încă un amănunt: avea treizeci şi opt de ani. De arătat însă arăta diferit: uneori cu mult mai tânără, dar se întâmpla să pară şi mai în vârstă. Când, de pildă, o vedeai de departe, mai ales zâmbind, putea să pară tânără, aproape o fetişcană, dar când o vedeai seara şi de aproape, faţa ei obosită, cu buzele şi pleoapele prost fardate, cu obrajii daţi cu un ruj violent, posomorâtă sau apatic somnoroasă – atunci, exagerând un pic, îi dădeai uşor cincizeci de ani şi mai bine.

Aşa arăta în timpul şedinţelor de hipnoză, organizate după interzicerea apariţiilor publice la circ, în particular, în odăiţa de la etaj a gării, la locotenentul Valasek, din iniţiativa şi pe cheltuiala locotenentului Kiekeritz. Când umbla aşa, în transă, adormită sau – aşa cum o suspectau locotenentul Valasek şi domnişoara Irina Parafinezuksimulând un somn hipnotic, cri pleoapele vineţii strânse, obrajii slabi fardaţi şi buzele acoperite de un ruj aproape vişiniu, înainta de-a curmezişul odăii cu braţele întinse în faţă, ca o oarbă, pe deasupra îmbrăcată cu nişte pantaloni de călărie prea largi pe ea şi cu cizme înalte de voltijeră, cu pinteni disproporţionat de mari care

sunau la fiecare pas. Atunci locotenentul Kiekeritz gândise că *mediumul*, care bolborosea nişte vorbe într-o limbă necunoscută reală sau poate scorniră, trebuia să aibă – e absurd, dar aşa arăta – la vreo şaizeci de ani. În părul ei cănit, tăiat şi atârnându-i de-o parte şi de alta a feţei zărise şuviţe întregi cărunte, probabil era vopsit de mântuială, în grabă; de asemenea, de foarte aproape, atunci când se apropiase de el cu un pas şi se oprise, îi văzu ridurile de pe gât şi din jurul ochilor închişi. Nu-l interesa, e lucru limpede, nici frumuseţea nici vârsta aşa-zisei ţigănci. Ea era cea care-i ghicise mai de mult, când îi întâlnise mergând împreună cu

Szwanda, şi vorbise de arborele vieţii şi de pasărea paradisului după moarte. Trecuse, aplecându-se piuă jos, printr-o spărtură în gard, înfăşurată cu un şal şi îmbrăcată cu lucruri în culori vii, aşa cum poartă ţigăncile. La circ, Kiekeritz nu făcuse nicio legătură între ea şi ghicitoarea aceea. Abia acum băgase de seamă că era aceeaşi femeie care i se plânsese jandarmului Pelehati că suferă de varice.

În aceeaşi zi de dimineaţă, învăţătorul din localitate, conducătorul şcolii populare, Adanr Kwasizur împreună cu Izabela Slomkowska, învăţătoare la aceeaşi şcoală, au hotărât să alunge copiii care încercau să pătrundă pe terenul circului, ca măcar printr-o crăpătură sau printr-o gaură din pânza cortului (şi erau multe) să poată vedea ceva. Se şi dusese vestea unor minuni cu căderе în transă, ori poate mai ştii, a unor relaţii aievea cu spiritele sau cu diavolul el însuşi. Şi era numit cel de al treilea personaj al echipei itinerante – clovnul şi piticul în una şi aceeaşi persoană. Nu toţi aflaseră că, la intervenţia învăţătorului Kwasizur, în înţelegere cu preotul decan Pozuczek, plutonierul de jandarmi şi şef de post Ivan Pelehati, interzisese reprezentaţiile publice de hipnoză ca fiind corupătoare şi putând provoca, mai ales în perioada războiului care continua, comentarii deplasate, tot felul de presupuneri şi aşa mai departe. Prin urmare acum el, reprezentantul autorităţilor, Pelehati, sosise la faţa locului, să controleze dacă dispoziţia lui a fost executată şi,

văzându-l, cei doi învăţători se bucurară sincer. Copiii fugiră care încotro. Şi pe aproape, lângă rampa de încărcare, aproape pe linia căii ferate, îl întâlnise alergând, venind cu mare efort fiindcă era la urcuş dinspre torent şi joagăr pe Moszko Kaplan, paznicul prizonierilor, ulan în *Landsturm*. Kaplan venea încet, gâfâind. Pe cap purta, ca de obicei în zilele mai răcoroase, o şapcă având marginea lăsată peste urechi, ceea ce o făcea să semene cu o căciulă de femeie. Moszko suferă de urechi şi când suflă vântul ăsta nesuferit, aşa ca azi, trebuie să şi le ferească în mod deosebit, să nu răcească. Mai trebuie adăugat că ulanul Moszko Kaplan de câteva săptămâni a început să-şi lase să-i crească barba, pe care o purta odinioară, ca civil, şi pe care şi-o tăiase conform cu regulamentul după ce se înrolase. Dar, pe zi ce trecea, regulamentul pierdea din rigoare. Nimeni nu-şi mai bătea capul cu el. În jur totul lua sfârşit, era limpede, frunzele căzeau, noaptea uneori geruia, nu se mai găsea tutun la cantonul de lângă gară, pâinea ajunsese chiar ca o bucată de lut lipicios, în loc de zahăr o melasă cafenie sau zaharină, ce să mai vorbim, ca un final de toamnă. În aceste condiţii, barba lui Moszko Kaplan încetase să mai constituie vreo problemă. Şi crescuse destul de mult, ca de două, trei degete, decât că era rară. Un fuior subţiratic şi roşcat, o şuviţă blond-roşcată, fluturată de vânt când spre dreapta, când spre stânga. Ei, şi copiii, cum sunt ei, de fiecare dată când îl întâlneau pe ulanul Kaplan, îl înconjurau la o distanţă de câţiva paşi şi, ţopăind şi jucând, strigau şi cântau în cor: – Uite ulanul! Uite ulanul! *Ulanii, vultanii în rând mărşăluiesc*; *fetele toate cu dor îi însoţesc*! Ulanul, flăcăul chipeş şi viteaz! Ulanul – flăcăul! Ulanul – flăcăul! Roibul, nu murgul! Ha, ha, ha! şi alte asemenea. Moszko Kaplan se opri şi începu să-i alunge cu o nuia de mesteacăn găsită în drum. Carabina i se clătina în spinare lovindu-l cu patul peste coapsă. Perechea de învăţători sosiră gâfâind la vreme şi copiii se risipiră numaidecât. Pe unii îi ameninţa cu pumnul învăţătorul Kwasizur. Dar copiii ajunseseră între timp departe, se piteau îndărătul gardului viu care

creştea de-a lungul terasamentului sau goneau pe pantă în jos, spre pârâu, mai să-şi rupă picioarele. Moszko Kaplan chiar râse. Nu le purta pică, se obişnuise şi din fire era blând şi îngăduitor. La urma urmei, nici cei care depindeau de el, prizonierii, nu-l luau în serios şi el nu se supăra deloc.

— Hei, Mojsie – îi strigau, tu eşti ulan, nu-i aşa? *Skajî şto* ti *avstriski ulan*.1 Iar el zicea că din moment ce ei o duc rău, flămânzesc şi degeră tot mai tare, se chinuie, atunci de ce să-i mai chinuie şi el.[16]

Aşa încât acum râdea şi glumea: – Uitaţi-vă la mine, doamnă învăţătoare, dacă sunt eu un ulan chipeş, un flăcău chipeş! Asta a fost cândva, poate înainte de război, dar acum? Că sunt ulan, asta n-am ce-i face, aşa s-a întâmplat şi n-am încotro. Dacă aveam încotro n-aş mai fi ulan de aici încolo nicio clipă măcar. Că la ce-aş fi? Spuneţi şi dumneavoastră. Învăţătoarea, domnişoara Izabela Slomkowska, râdea, dar şeful ei, învăţătorul Kwasizur, avea o figură aspră. Nu prea ştia dacă un soldat are dreptul să se exprime atât de ireverenţios despre felul armatei din care făcea parte. Oare nu miroase a ceea ce orice cetăţean cinstit se cuvine să înfiereze şi ceea ce poate fi definit drept defetism primejdios şi subversiv? Prin urmare tăcea.

Calul de călărie, surul bătrân de la circ pe nume Phoebus, avea chişiţe groase, acoperite cu păr lung şi aspru, ceea ce, după cât se pare, se întâmplă destul de rar la această rasă. Poate că vi eunul dintre strămoşii săi fusese cal de tracţiune francez sau aparţinuse cailor de tracţiune de rasă belgiană. Acum era bătrân, dar picioarele le mai avea însă solide, firea mai degrabă blajină, era mai curând lenevos decât nervos sau să fi avut alte metehne. Nu-i era frică nici de automobile măcar. În timp ce ambii cai de ham, la apropierea unui automobil, trebuiau ţinuţi de căpăstru, acesta nici nu se sinchisea, nu binevoia nici măcar să ciulească urechile sau să le lase în jos cu spaimă. Nici nu întoarse capul atunci cinci – aşa cum s-a întâmplat,

16 Spune că eşti ulan austriac. (Rus.).

în plus era pe înserat, maşina circula cu farurile aprinse, vizibile de la distanţă ca doi ochi mari, pe şoseaua dincolo de Rozlucz şi la o cotitură, uşoară panică, dar nu s-a întâmplat nimic, automobilul militar trecuse pe lângă cele două căruţe, pe lângă al treilea cal, deshămat, purtat cu o sfoară – şoferul claxonase. Şi ce-i cu asta? Phoebus înainta cu paşi aproape hieratici, parcă într-un ritm anumit, care poate i se întipărise în minte, în anii de demult, când înălţat pe picioarele dindărăt dansa în sunetele *Dunării albastre* a lui Strauss.

La reprezentaţii îl îmbrăcau cu un valtrap purpuriu, cu o lucrătură sigur orientală, tot în broderii aurite, cu ţechini ba chiar şi cu perle. Şaua era şi ea orientală ca formă şi ca finisare, poate persiană, poate arabă, întrebat de Kiekeritz, care se interesase de provenienţa acelui obiect atât de frumos, directorul circului mărturisise că a dat peste el în Podolia, şi anume în partea de lângă Zbrucz, cea rusească, în grajdul din apropierea unui palat. Zicea că ar fi fost pe acolo un adevărat muzeu, o colecţie de trăsuri, carete şi atelaje din diverse epoci. Directorul ar fi putut lua câte ceva din acele comori, i-ar fi prins bine la circ, dar se temuse, pentru că sosise armata, aşa încât părăsiseră în grabă acele locuri.

Când îi vedeai pe directorul circului „Columbus” împreună cu partenera lui, cu domnişoara Diana vei Olga şi cu clovnul, indiferent în ce situaţie sau în ce aranjament comun şi succesiv, luând în considerare despotismul masculin al directorului, întotdeauna ţi se impunea imaginea unei apropieri amoroase în ritmul unui solo de pe un disc de gramofon şi cu un ritual caracteristic: totul se petrecea desigur (sau cel puţin ar fi putut să se petreacă, pornind de la caracterul tipic ba chiar de machetă schematică al figurilor şi al situaţiei) în şuieratul biciului din piele de bou, lung de circa doi metri, care descria în văzduh spirale şerpuitoare şi opturi, izbind şi lovind ritmic podeaua, un bici din acelea de care se foloseau de obicei dresoi îi de animale sălbatice, îmblânzitorii de lei sau tigri precum şi păstorii de cai sălbatici galopând cu cirezile pe

vreo preerie sau savană. Discul rotindu-se şi – pe fondul vasului – plânsul în hohote care-ţi sfâşie inima şi piticul în costum de clovn sau poate în lenjerie intimă, în izmene lungi şi groase, pentru că e iarnă şi în căruţa-locuinţă e frig, cu figura de gnom infirm, cum stă în genunchi gemând spasmodic cu un ciorap al voltijerei înfăşurat în jurul gâtului, aproape să-l sugrume, iar apoi cu dinţii de animal sălbatic apucă de cureaua biciului şi smucindu-l cu salturi puternice execută pe podea, în hohotele de râs ale îmblânzitorului, un dans comic. Prin urmare, există un bici care şuieră şi sunt şi lacrimi, şi ciorapi înngi, roşii, ai domnişoarei Olga şi gemetele ei animalice; de altminteri nu-i exclus că în acest fel se vaită la lună clovnul sau urlă câinele legat de căruţă. E lună plină, care se vede perfect prin ferestruicile acoperite cu perdele ale căruţei circarilor. Luna cunoaşte faze diferite în funcţie de care îşi schimbă înfăţişarea. Poţi să ţi-o închipui ca pe un glob alb şi luminos, dar şi ca pe o seceră ascuţită sau ca pe un iatagan. Toate astea au stil şi sunt decorative. În lumina sepulcrală, silueta victorios burtoasă a directorului circului „Columbus”, cu biciul de care nu se desparte, ritmul loviturilor şi ceva ca scâncetele unui copil mic; dar în acest ansamblu de trei persoane nu există niciun copil; ursul Hans a murit la Rohatyn în piaţă, ţiganii i-au cumpărat blana; s-ar putea da totul pe seama câinelui; că pasămite schiaună şi se tânguie încetişor ascuns sub căruţă, că se vaită astfel de spaimă, pentru că ştie prea bine că nu are voie să se vaite mai tare şi cu atât mai puţin să latre. Biciul de piele l-ar ajunge imediat, aşa cum e legat de lanţ între roţi, descriind un arc frumos chiar lângă pământ.

Când locotenentul Kiekeritz, după o noapte proastă, ba chiar foarte rea, de nesomn, ieşi din hotel şi zări pe maidanul până atunci pustiu două căruţe de circ şi un par înfipt în pământ în jurul căruia se înfăşură larg în falduri, crinolina cortului încă neîntins, situaţia se înfăţişa în felul următor: lângă căruţa-platformă cu o ladă deasupra precum şi cu o colivie mare, goală, stătea un omuleţ cu un obrăjor trist, zbârcit ca un măr veşted, de copil îmbătrânit

prematur; era tocmai cel de-al treilea, clovnul, decât că deocamdată era oarecum în civil, incognito, neoficial, deci nimeni n-ar fi ghicit că acest individ îngrijorat, cu statură de pitic, putea să facă tumbe cu atâta graţie, paisprezece tumbe una după alta, executând cele mai ciudate giumbuşlucuri şi stârnind cu stângăcia-i prefăcută salve de râs, mai ales în rândurile spectatorilor tineri. Alta e că adeseori, în mijlocul hohotelor de râs, aruncau în el de la mică distanţă cotoare de mere, cartofi putrezi sau castraveţi muraţi, aduşi la circ ca pe o gustare.

În clipa aceea, voi bea cu el jandarmul local, plutonierul Pelehati. Pe scăriţa care ducea spre interiorul vagonului-dormitor, aflat în apropiere, şedea o femeie legată la cap cu o basma. Cârpea, aplecată şi concentrată, o pereche de ciorapi lungi, roşii, ajuraţi. Lângă ea, în prag, se aflau o pereche de pantofi cu tocuri foarte înalte, subţiri, şi stâlciate, cu bombeul cam boţit şi. O cutie deschisă cu cremă de ghete şi o cârpă.

Locotenentul Kiekeritz trecu pe lângă clovn şi pe lângă jandarmul care, zărindu-l, pocni din călcâie cu mult zel şi salută, şi se apropie de căruţa-loeuinţă. Se opri acolo, luă în mina înmănuşată unul din acei pantofi ponosiţi şi demodaţi şi-l privi de aproape, ridicându-l până în dreptul ochilor cu un interes nedisimulat, după care îl puse cu grijă la loc. Femeia, cu ochi somnoroşi, obosiţi, îşi întrerupse lucrul şi-i privi în tăcere. Avea pe ea o manta de ploaie ieftină, din muşama, de sub care i se vedea cămaşa de noapte murdară, roz. Părea să fie aceeaşi pe care locotenentul Kiekeritz o văzu a doua zi, trecut fiind bine de miezul nopţii, pe scara hotei ului, între parter şi primul etaj, atunci când, atras de zgomot deschisese uşa camerei numărul unu şi privise tremurând de frig, căci era doar cu halatul pus peste pijama. Era lună plină şi în jurul ei un cer îngheţat fără niciun nor; nu se zăreau nici stele.

Locotenentul încă nu dormea, dar stinsese lumina şi stătea culcat în întuneric pe pat. De fapt nu era un întuneric deplin pentru că pe fereastră bătea lumina lunii. Se cufunda şi ieşea la suprafaţă, într-o semitrezie febrilă,

în acea semilumină lunară şi acel semiîntuneric, difuz şi doar pe jumătate real. Auzind glasuri neobişnuite jos, privi din capul scării, apoi coborî treptele până la jumătate: scara era, ca de obicei, slab luminată de un bec de patruzeci de lumini sub abajurul plat, metalic, având forma unei farfurii; unde stătea locotenentul aplecat peste balustradă, era umbră – lumina lămpii nu ajungea până acolo; în spatele lui coridorul era şi el complet întunecat. Portarul, Izaak Roth, punct la ora zece stingea lumina, cu excepţia acestui unic bec la intrarea spre etajul întâi.

Auzi un tropăit acolo jos, apoi vietatea se opri sau poate se cinchi asemeni unui animal speriat. Locotenentului îi trecu prin minte un gând absurd: n-o fi o maimuţă? surprinsă de careva, ghemuită într-un ungher, gâfâind şi arătându-şi colţii mărunţi?

— După aceea, prinse să se furişeze pe scări în sus, până se ivi în lumina becului stingher, pătat de muşte. Locotenentul aştepta, privind cu încordare. Ferestruica interioară, care despărţea cuşca portarului de casa scării se lumină. Iar locotenentului i se păru că zăreşte profilându-se pe suprafaţa perdelei silueta lui Roth. Spinarea lui încovoiată poate şi profilul cu barbă. Apoi dispăru din câmpul lui vizual. Leandrul prăfuit în ciubărul lui de lemn vopsit în verde şi cele două fotolii mici de răchită se aflau la locul lor. Toate păreau să fie la locul lor. Şi aşa şi era de fapt. Atunci, locotenentul Alfred Kiekeritz avu prilejul să constate cu ochii lui că, acea cămaşă de noapte pe care o observase cu o zi în urmă ivindu-şi marginea pe sub mantaua de ploaie, din muşama, uşor întredeschisă şi lucind astfel de parcă ar fi fost tot timpul udă de ploaie sau proaspăt lăcuită era aceeaşi cu cea pe care o avea pe ea acum, urcând scările, partenera directorului (probabil şi iubita lui? – gândi), aceeaşi pe care o văzuse cu trei ceasuri în urmă în arena circului în trei întrupări diferite: ca acrobată, îmbrăcată cu un tricou verde, încolăcindu-se ca un şarpe în mijlocul arenei, vârându-şi capul între genunchi, răsucită într-un ghem aparent de nedesfăcut, arătându-şi chipul umflat de efort.,

cu ochii holbaţi, într-un loc neaşteptat, undeva la spate sau la nivelul picioarelor încălţate cu pantofi de gimnastică verzi cu tălpile lustruite: ca *medium*, hipnotizată de partenerul ei burtos – care nu se despărţea de bici şi de cilindru – înaintând la porunca lui, cu pleoapele strânse, în lungul unei benzi, pentru a răspunde la diferite întrebări puse de public, în marea lor majoritate complet idioate, absurde sau prosteşti, ca după aceea să se urce dintr-o săritură pe această bandă şi să defileze pe ea în jurul arenei, îmbrăcată cu un fel de crinolină pe arcuri şi cu ciorapi purpurii (aceeaşi desigur pe care îi ţesea cu atâta concentrare şi sprâncenele strânse, aşezată pe scăriţa căruţei-locuinţă cin 1 locotenentul Kiekeritz se apropiase venind din direcţia gării); şi la urmă ca voltijeră, urcată în spinarea lui Phoebus, care păşea maiestuos pe picioarele lui cu chişiţele crescute cu păr, dând solemn din cap, cu părul de pe frunte alb ca neaua, împodobit cu un valtrap purpuriu şi cu o şa orientală; fusese răsplătită de mai multe ori cu strigăte de bravo deşi, la un moment dgt – trecând prin faţa locurilor unde şedeau locotenentul Kiekeritz şi brigadierul silvic Szwanda, iar lângă ei domnişoara Irina Parafinczuk într-o manta militară – se clătină, îşi flutură braţele întinse în lături, dar din fericire primejdia trecu. Directorul, aţinându-se în mijlocul arenei, plesni din biciul care descrise un arc pitoresc, iar după aceea formă ceva ca un nod sau ca un opt la o distanţă primejdioasă de picioarele voltijerei, poate chiar atingând-o uşor şi atunci clovnul pitic care, în tot răstimpul cât durase performanţa, se tot strâmbase caraghios, ba aşezându-se, ba ţopăind ca o broască, îmbrăcat cu pantaloni bufanţi vişinii şi o căciuliţă cu un pompon în vârf, necheză ca un cal, după aceea râse şi rosti ceva – nu se ştie dacă adresându-se directorului sau voiţijerei, care tocmai trecea prin faţa lui, ce anume nu pricepură nici locotenentul şi nici domnul Szwanda – dar care stârni reacţia publicului, mai cu seamă a copiilor şi a tineretului. Cuvintele lui fură răsplătite cu aplauze furtunoase şi fluierături.

Era bine trecut de ora zece când locotenentul Kiekeritz, luându-şi rămas bun de la Szwanda, care se urcă în brişcă pentru a se duce la el acasă, tocmai se înapoiase după terminarea spectacolului la hotel: se uită pe fereastră şi văzu în lumina lunii, care scălda maidanul acum pustiu şi cortul circului la mijlocul lui, o scenă care-l puse pe gânduri. Deci, mai întâi silueta clădirii circului, pe care până atunci n-o preţuise cum se cuvine şi anume – subliniată de lumina lunii şi de umbra neagră întinsă în jur – o piramidă triunghiulară sau un vârf de vulcan. Şi pe terenul pustiu două umbre care se roteau, scoţând nişte sunete de-abia audibile, dar pătrunzătoare, tocmai cele care îl atrăseseră pe locotenent la fereastră. Aşadar, locotenentul zări mai întâi două umbre, cărora li se alătură o a treia, cea mai înaltă, care se ivi brusc, în salturi, de sub cortul circului şi începu să alerge în galop în urma celorlalte două, dintre care una i se păru locotenentului că ar fi piticul. Acesta se târa aproape chiar la suprafaţa pământului, cu o mişcare circulară ca un copilaş, sau săltând ca o broască; cea de-a doua, simţitor mai înaltă, subţire şi parcă pendulând într-o parte şi în cealaltă, ori chiar înaripată, pentru că sălta asemeni unei păsări cu labele legate; în felul acesta, de pildă, zboară şi cad găinile aduse la piaţă şi cotcodăcesc, iar a doua umbră parcă cotcodăci şi ea; ori poate că o fi fost un plânset sau un sughiţ. Urmă un strigăt puternic, amestecat cu o explozie de râs. Şi gata. Toţi trei dispărură sula cupola cortului şi totul se linişti. Locotenentul părăsi fereastra, se dezbrăcă, se culcă şi adormi numaidecât. Şi brusc i se arătă în vis un prunc, un băieţel: îl avea în faţa lui parcă pe o tavă, sau poate pe un cântar de metal alb pe care se cântăresc sugarii; copilaşul dădea din picioare şi din mâini, ba chiar fiecare din degeţelele lui executa mişcări ciudate, apucătoare şi totodată somnolente, leneşe, într-un tempo redus. După aceea parcă se răsturnă ceva în vis şi pe arena albă în lumina lunii, cu mult mai mare decât aceea pe care tocmai o văzuse el, alerga la galop scuturând din cap şi din părul de pe frunte splendid încreţit calul acela

cu picioare groase şi fundul lat Locotenentul îşi mai aduse aminte, trezindu-se după miezul nopţii, că acel cal răgea în ritmul unui cântec pe care însă nu şi-l putea aminti, deşi îl ştia perfect. O criză de tuse îi întrerupse şuvoiul gândurilor, silindu-l să se scoale şi să ia o lingură de sirop mirosind puternic a creuzot. Din nefericire, pe batista pe care şi-o apăsă pe buze se ivi puţină salivă roşietică, spumoasă.

Deci pe această scară, era a doua zi, locotenentul stând în capul ei, tot în pijama şi cu halatul deasupra, recunoscu şi cămaşa de noapte a acrobatei şi mantaua ei neagră de muşama. Se aşezase la picioarele unui bărbat stând ceva mai sus, în umbră, pe când ea luminată de bec, părea că abia-şi trage sufletul, năucită. Locotenentul, amintindu-şi scena pe care o zărise cu o zi în urmă pe fereastră, după spectacol, îşi spuse că trebuie să fi fugit cât o ţineau picioarele ca să ajungă aici, şi că de aceea răsufla atât de greu acum, de o auzea gâfâind. Coborî două trepte şi, aplecat deasupra ei, îi atinse delicat umărul. Femeia tresări. Tremura de frig sau de o spaimă care încă nu trecuse. Ce-o fi mânat-o până acolo, la hotel? se întrebă cu neplăcere, obosit. O întrebă dacă are nevoie de ajutor. Ea negă cu un gest din cap, apoi începu să spună ceva repede şi neclar într-o limbă pe care el n-o ştia. Era o şoaptă înăbuşită şi monotonă, întretăiată de suspine. îi luă deci capul în palme şi-i privi obrazul ud de lacrimi. Fardul se topise, alcătuind dâre întunecate, nasul i se ascuţise şi era roşu. Capul cu părul lăţos se sprijini o clipă în mâinile locotenentului, ca şi cum s-ar fi desprins de trup, alcătuind un întreg aparte. Atunci acesta îi dădu drumul şi-şi îndreptă spinarea.

— Din păcate, după cât se pare, n-o să vă pot ajuta în nicio privinţă. Nu sunt în măsură să vă schimb destinul şi nici să lupt cu răul. Dacă, ceea ce vă înconjoară, este cu adevărat rău. Nu ţine de competenţa mea. Nu sunt nici exorcist şi nici duhovnic. Şi pe lângă asta, cu cine sau cu ce ar fi să lupt? Şi la ce bun? Nu ştim nimic unul despre celălalt. Trăim în gol. Doar uneori ni se pare că vedem sau

ni se arată ceva ca prin ceaţă, dar rumeni nu ştie exact ce este aceea cu adevărat. – Spunea sau poate (şi asta pare mult mai aproape de adevăr) doar gândea astfel. Poate că voise s-o spună, dar tăcuse. Tăcuse şi ea, parcă ghicindu-i sau citindu-i gândurile. El îi atingea creştetul aplecat cu vârful degetelor. Femeia îşi ascunsese faţa în palme. I se păru uzată, bătrână, înlănţuită şi tare jalnică. Presimţise, ghicea, i se părea că vede pe sub poalele mantalei lucioase din muşama, care foşnea la fiecare mişcare şi pe care şi-o apăsa sub bărbie, sânii căzuţi şi i se făcu greaţă. Iz de transpiraţie dulceagă, fierbinte, amestecat cu un parfum ieftin de violete, din cel mai prost. Oribil! gândi şi întoarse capul. Şi încă un lucru (îşi mai spuse pe când urca încet scara de la etaj, înapoindu-se la el în odaie): e o scenă pe care o cunosc bine din tabloul lui Burne-Jones[17]: *Regele Kofelua şi cerşetoarea*. S-ar putea, dar trebuie introduse nişte corecturi şi retuşuri: nu atât în ce-l priveşte pe rege cât în ce-o priveşte pe cerşetoare. Cea din tabloul lui Burne-Jones era tânără şi plină de un farmec patologic. În fond (gândi când ajunse în capul scării) – toate femeile sunt întotdeauna scârboase. Şi nu numai psihic prin caracterul lor acaparator, avid şi prin prostie, dar şi fizic. Sunt apucătoare şi vorace. Mizează pe slăbiciunea bărbaţilor, Irrodiada şi soţul ei îmbătaţi de vin şi de sex. Capul Sfântului Ioan Botezătorul. Pentru a-l pune pe tipsie, l-au apucat de pletele-i mătăsoase, aproape feminine, firave şi prea lungi, strângând degetele atât de tare, încât pielea de pe fruntea celui decapitat a fost trasă în sus şi odată cu ea marginea sprintenelor, precum şi urechile care parcă stau ciulite ca la un animal la pândă. Ochii sflutului s-au aprins o clipă apoi s-au stins. Piciorul Irodiadei împins cu unul sau doi centimetri spre treapta tronului, apărând de sub mantia-i lungă, regală, toată numai flori, păsări şi fluturi, este încălţat cu o sanda dintr-o piele atât de

17 Ed. Burne-Jones (1833—1900), pictor englez, în tablourile sale cu pronunţat caracter fantastic şi oniric, tratate decorativ (Regele Kofetuci şi cerşetoarea, Scara de aur, Oglinda lui Venus), figurile feminine au o fragilitate şi gingăşie extremă.

delicată, încât fiecare mişcare a degetelor e vizibilă prin acest safian de culoare azuriu închis cu o broderie în aur deasupra, înfăţişând o albină.

Acolo jos, unde locotenentul nu putea ajunge cu privirea, cineva deschisese uşa de la intrare, apoi, după ce probabil înaintase câţiva paşi, râse cu glas tare. Sau poate că fusese un hohot de plâns isteric, deformat. Şi imediat după aceea, şoapta iritată, puternică, aproape ea un strigăt a portarului Izaak Roth. Locotenentul înţelese doar în măsura în care limba idiş, în care ţipase mânios Roth, amintea germana. îi dădea pe uşă afară pe acei inoportuni – pe ea, probabil stând tot cinchită pe o treaptă, cu capul lăsat în jos în aşa fel încât şi-a vârât obrazul ud de lacrimi între genunchii ascuţiţi de pe care i-au alunecat în lături poalele hainei, descoperindu-i cămaşa de noapte boţită, precum şi pe celălalt, care a intrat cu de-a sila, râzând isteric sau poate plângând în hohote. Se părea că încerca să intre înăuntru, sau poate chiar să urce la etaj, şi explica ceva, tot în idiş, portarului. Era limpede că se certau. Strigau care mai de care. Femeia sărise în picioare după câte se părea, avea de[18]

gând să fugă pe scări în sus, poate să-l urmeze pe locotenent. O apucară amândoi odată şi o trăgeau în jos, deşi se împotrivea. Celălalt (şi era micuţul clovn, piticul) explica ceva portarului, îl ruga. Dar în zadar, Izaak Roth, în halat negru de sub care ieşeau indispensabilii lungi de iarnă, cu tichia pe cap, foarte supărat, înălţase glasul ţipând: – *Los*} *Los* – Domnul locotenent, *Herr Oberleutnant*, acolo sus, doarme. Să fie linişte! Şa, şa, şa! … E un om bolnav, are nevoie de linişte, măcar noaptea asta! Trebuie să doarmă! E bolnav, e obosit, e un erou! *Verstanden*? Hai, hai, mai repede, căraţi-vă, acum pe loc, altfel îl chem pe domnul jandarm Pelehati de la gară!

— Atunci locotenentul, aruncând iar o privire peste balustradă – cei doi tocmai plecau, perechea aceea de circari, împinşi de la spate de Roth în halatul lui lung – se înapoie la el în odaie, împinse cu piciorul uşa camerei cu

numărul unu, iar jos în hol totul se linişti. În această tăcere bruscă, care parcă îţi suna în urechi, se auzea ceva murmurând sau şoptind încetişor, dar nu înţelegea nimic. Poate că bătrânul Roth vorbea singur, pregătindu-se de culcare pe patul lui îngust din odăiţa în care făcea de serviciu?

Iar locotenentul, culcându-se din nou şi aşteptând somnul care nu mai venea, îşi spunea: în fond ce-mi pasă mie de toate astea? N-au decât stăpânul, partenerul sau iubitul ei – naiba să-i ştie – împreună cu clovnul ăla pitic s-o bată de s-o omoare. Există animale de două categorii: superioare şi inferioare. Natura însăşi a impus această împărţire, îndreptăţind prin asta drepturile elitei şi indicând rolul făpturilor de categorie inferioară, deşeuri, gunoi. Paiele aşternute sub picioarele unui cal de rasă au între altele rostul ca să se poată liniştit uşura pe ele, să le acopere cu un strat al nobilelor sale excremente. E dreptul calului şi soarta paielor. Fireşte, dacă ele îşi pot da seama de ce se întâmplă, eu socotesc şi întotdeauna am socotit că da, la fel cu orice obiect neînsufleţit, dar numai în aparenţă, mort, neînsufleţit şi nesimţind nimic. În natură există lei, dar şi lupi, râşi, vulturi, acvile şi creţi, dar în acelaşi timp se înmulţesc şi se prăsesc şobolanii, îmi cutreieră patul păduchii de care mi-e silă, le simt lângă obraz şi lângă pieptul meu gol, în decolteul pijamalei mirosul lor oribil, dar n-am, putere să mă scol, să aprind lumina şi să le prind, să strivesc scârboşeniile astea cu unghia; există şi miriapozi şi viermi pe care-i calci cu talpa. Există şi în viaţă, după câte se pare, dreptul natural al interacţiunii reciproce a contradicţiilor. Pot de pildă să ador o zeiţă şi prin omagiul pe care i-l aduc totodată să mă umilesc pe mine. Echilibrul va fi păstrat: ceea ce dau şi iau. E limpede. Dar dacă am să mă umilesc cu bună ştiinţă în faţa unei căzături, în faţa oricărei zdrenţe umane, mă voi înălţa prin evidentul zdruncin al proporţiilor – voi deveni o făptură aproape divină, care are posibilitatea, atunci când o doreşte cu adevărat, să ridice la sine din drojdia societăţii, din noroi în adevăratul înţeles al

cuvântului, pe oricine vrea. Aşa trebuie să se petreacă, aşa trebuie să se confirme de fiecare dată printr-o nouă experienţă. Regele Kofetua şi tânăra cerşetoare. Cu o rectificare – bătrâna cerşetoare. Cerşetoarea, o cârpă murdară. Asemeni celei de azi, de pe scară, strânsă ca un ghem din care curgeau lacrimi, şi scheuna ca un animal brutalizat. Alegerea regelui Kofetua a fost prea lesnicioasă. O cerşetoare tânără nu-i ceva deosebit, Sunt prea multe farmece posibile în acest trup îndulcit în stil prerafaelit de Burne-Jones. Dar asta-i altă treabă. O chestiune de gust, o scară a diverselor gusturi şi preferinţe. Cândva, e mult de atunci, înainte de război, la Graz, locotenentul Kiekeritz pe atunci încă student, cânta cu colegii, băieţandri ca şi el, în corul bisericii: – „Ne vom întâlni la râul mare, la râul cel frumos – sfinţii din ceruri vor fi alături de noi – împreună cu noi – vom sta împreună în faţa tronului ceresc, înălţaţi de marea Lui îndurare. În lumina tot mai palidă a lunii (luna apunea), zărea în faţa patului silueta clară şi solemnă a unui fotoliu mare şi încăpător şi un pătrat micuţ de podea luminată. Piesa aceasta de mobilă veche şi obosită arăta ca un tron şi puţin ca un confesional. Iar locotenentului, gata să-l fure somnul, i se părea că se aşază în el o femeie adormită, o cerşetoare. Stă o clipă tăcut în faţa ei, iar după aceea, împins de o dorinţă puternică deşi neprecizată, ca împins din spate, cade în genunchi în faţa ei. Dar o fărâmă a conştiinţei lui stă de pază ia uşă. Pentru că acolo jos, la capătul scărilor, unde treptele cotesc, tot mai şuşotesc, limpede, în limba idiş. Cineva roagă, imploră, altcineva refuză mânios. Basul răguşit se tot preschimbă într-un glas subţire şi melodios, ca o cântare ce se încheie cu un semn de întrebare. Cil o coadă ridicată în sus. Convorbiri lungi, punctate de un chicotit, apoi iar de un plânset înăbuşit. Tocmai această părticică pândeşte la uşa abia întredeschisă, asemeni unui viitor cronicar sau numai a unui participant indiferent şi fără voia lui la unele chestiuni doar parţial înţelese şi poate totodată şi martor al acuzării – pentru că de obicei există două feţe ale aceleiaşi atitudini – de teamă probabil

că cea de-a doua jumătate, îngenuncheată la picioarele celei care doarme, va voi să se smulgă şi să fugă cuprinsă de panică cu conştiinţa că-i e scârbă: deci s-ar cuveni să blocheze uşa cu propria lui persoană, trântind-o mai înainte în nas: ar putea să arate şi astfel. Doamne! – gândi frisonând în vis şi îndepărtându-se grăbit din locul acela – şi de lângă fotoliu şi de lângă uşă.

— Doamne, ce frig e în noaptea asta! Ce frig cumplit! Cum mai tremur! îmi clănţăne dinţii în gură din cauza acestui tremur necontenit! Aşa trebuie să fi tremurat de spaimă în faţa celui necuprins ce avea să ţâşnească din întunecimea nopţii sub chipul unei păsări spectrale sau a unui liliac, însuşi marele Francisco Goya y Lucientes, portretistul de la curtea Bourbonilor şi eretic totodată, prieten al puterilor diavoleşti, atunci când le aştepta sosirea. Desigur auzea ţipete şi orăcăieli oribile şi hohotit şi alte zgomote scârboase şi fâlfâit de aripi lipicioase, descleindu-se şi încleindu-se la loc cu un plescăit urât, deci smulgându-se din genunchi, lovindu-şi braţele pe deasupra capului, pe gura-i larg deschisă ieşeau vorbele: – a câş, a câş, a câş!

— Dar nu-i folosea la nimic, la nimic, pleacă, dar îndată se răsucesc în văzduh şi iată-le din nou, se rotesc ţipând, se înapoiază la cuibul lor şi acel cuib este el însuşi, raţiunea lui pradă febrei, interiorul lui golit şi rece, atunci când linge până le curăţă scările casei celei rele, templul ruşinii, el, urlând de spaimă într-o permanentă stare de alarmă, de aşteptare a morţii, care acuşi o să i se arate, are să se desprindă din mijlocul mulţimii aceleia înaripate, zburătoare, are să vină sub chipul unui schelet de carnaval, din zahăr sau din marţipan, o mascara, o păpuşă amuzantă care dansează – Sfinte Iacobe de Compostella, acoperă-mi ochii cu mantaua ta, ca ei să nu mai vadă această sc-îrboşenie, măcar odată – în ceasul morţii! – somnul face cale întoarsă, se retrage, acoperă vedeniile cu aripa-i caldă, înveleşte în plapuma anesteziei imaginile, sunetele, gusturile şi mirosurile.

Locotenentul Kiekeritz, la prima şedinţă de

hipnotism, organizată la gară, în odăiţa cu ferestrele dând chiar spre peroane şi liniile de cale ferată, atunci când acrobata Olga-Diana, care arăta foarte prost în ziua aceea, aproape ca o bătrânică, gata adormită, o porni orbeşte în direcţia lui, el, şezând pe marginea biroului lângă uşă, i se adresă aşa cum fusese dinainte stabilit: – Cine eşti dumneata în clipa asta? Şi, oricine ai fi, te rog să-mi vorbeşti despre arborele vieţii.

— Dar ea părea că nu-l înţelege, aşa încât, locotenentul Kiekeritz i se adresă cerându-i ajutor locotenentului Valasek, care se afla mai aproape de fereastră şi privea tot timpul afară (din obişnuinţă, fiindcă aruncând o privire de aici, de la această fereastră, avea timpul necesar, la fel cum izbutea şi Liza Kut în cantonul ei feroviar, dar el aflându-se pe o treaptă ierarhică mai înaltă, să iasă în fugă pe peron şi să asiste la trecerea trenului): îi spuse cu glas scăzut, dar vorbind apăsat, în mod evident enervat şi surescitat (avea febră mare): – Explică-i, te rog, dumneata, ce doresc, eu nu sunt în stare. Nu ştiu să vorbesc atât de bine în afurisita ei de limbă încât să mă pot exprima suficient de limpede.

— Prin urmare, Valasek începu să-i spună ceva de la distanţă, fără să scape din ochi fereastra îndărătul căreia nu se petrecea nimic: munţii erau luminaţi de ultimele reflexe ale zilei, molizii înşiraţi unii după alţii, în rânduri sau în procesiuni, acoperiţi de chiciură, păreau ca de argint – locotenentul, aruncându-şi întâmplător privirile în direcţia aceea, gândi într-o doară: ca un cortegiu de sfinţi gotici sau un cor de seminarişti. Circăreasa avea pleoapele atât de strânse, înroşite şi tumefiate, încât aproape că-i tremurau genele, iar buzele le avea atât de albite încât păreau vinete. Declară solemn, cu spatele spre peretele la care ajunsese tatonând, perete plin de rafturi încărcate cu vrafuri de rapoarte feroviare prăfuite şi alt soi de maculatură, întoarsă în mod evident în direcţia biroului pe care şedea locotenentul Kiekeritz: – Eu sunt arhanghelul Gavril! – iar peste o clipă, schimbând brusc glasul şi vorbind pe un ton mai înalt şi plin de afectare, spuse – Ba

nu. Eu sunt Maria Egipteanca şi cad în genunchi la picioarele iale, o stăpâne al meu, ca să ţi le spăl şi să ţi le şterg cu părul meu. Mă vezi oare? Cu buze însetate îţi ating picioarele, sărut picioarele iubitului meu! Simţi apăsarea buzelor mele, doamne?

— Aceste cuvinte fură rostite pe un ton ridicat, la registrul cel mai de sus şi foarte artificial. Locotenentul aproape pocni din degete de dezgust, dar tăcu stând aplecat înainte şi privind în penumbră la circăreasa din faţa lui. Locotenentul Valasek se tot uita pe fereastră, la peroane, deşi acolo nu se întâmpla nimic, iar domnişoara Irina Parafinczuk, cel de al treilea participant la şedinţa de hipnotism (în afara celor doi parteneri din arenă, directorul circului şi mediumul său), foarte agitată de ceea ce vedea probabil pentru prima oară în viaţă şi, ca o persoană care nu credea în nimic, bănuind de înşelăciune perechea aceea deocheată şi având de gând din capul locului să intervină cu remarci sceptice şi batjocoritoare, ba chiar să râdă zgomotos, acum stătea reculeasă şi parcă niţeluş speriată. Nu-i venea deloc să râdă. Şedea într-un ungher lângă bibliotecă, înfoiată ca o pasăre, zburlită toată şi foarte atentă, gata în orice clipă să sară de la locul ei şi s-o zbughească pe uşă afară. Circăreasa însă, întoarsă cu faţa către locotenentul Iviekeritz, reluă peste o clipă de tăcere, cu un glas schimbat, de nerecunoscut, când foşnit şi răguşit ca un ţipăt de copil sau de pasăre, când ca un horcăit de bărbat: – Eu sunt rabi Idilei Levi-Szalitt, la al cărui mormânt ai fost, în localitatea Skvira din Ucraina. Da, învăţăcele Alfred. Te numesc învăţăcel, fiindcă încă n-ai lepădat scutecele şi nici nu te-ai desprins din cocon cum face insecta când se strecoară afară încetişor, cu aripile strânse şi alipite de-a lungul spatelui, de la cap şi până la coadă. Mai eşti încă un tinerel necopt, în ciuda anilor pe care i-ai trăit şi tocmai de aceea avea-vei parte de îndurarea *iertării*, fiindcă ai să mori de tânăr. Da, ai să mori în curând, în curând. Despre asta m-ai întrebat, nu-i aşa? Asta ai vrut să afli? Răspunsul la o asemenea întrebare? Iată-l. Acum îl ai! îl ai! – apoi femeia, aplecată

aproape până la genunchii locotenentului, care şedea tot pe marginea biroului, începu să vorbească tot mai repede, dar şi tot mai şoptit, mai de neînţeles, de fapt mormăia răguşit, de parcă ar fi rostit cuvintele unei rugăciuni, o lungă litanie într-o limbă necunoscută locotenentului Kiekeritz, poate în ebraică – gândi el – poate în arameică sau în turcă, ea poate că a învăţat această limbă colindând cu circul Dumnezeu ştie pe unde, dar cu mult mai sigur era o limbă inexistentă, limba moartă şi artificială a cabalei, pe care poate c-o slujea, poate că i se închinase de mult şi pentru totdeauna. Litania se încheie cu un zgomot de parcă s-ar fi înecat, sau cu un soi de sughiţ, iar la urmă cu o tăcere deplină. Femeia stătea în continuare aplecată în faţa locotenentului Kiekeritz, părul îi alunecase de-o parte şi de alta a feţei atârnând până la podea, iar ochii îi ţinea tot închişi. Atunci se apropie de ea cu paşi energici, în lansade uşoare, aşa cum se deplasa mereu, directorul şi îi trase cu putere o palmă peste obraz. Se dezmetici numaidecât, deschise larg ochii cu desăvârşire goi – în pupilele ei de sticlă locotenentul zări pentru o clipă reflectate lămpile de pe peronul gării – îşi aruncă părul pe spate; apoi întinse un braţ şi trecându-şi pletele pe umărul drept, fără să rostească niciun cuvânt, începu să şi le împletească strâns într-o cosiţă pe care o prinse apoi în creştet. Domnişoara Parafinczuk spuse cu glas tare: – Nu m-aş fi aşteptat niciodată la ceva de felul ăsta. Măi să fie!

— Dar nu-i răspunse nimeni, aşadar Irina, nespus de curioasă şi la fel de excitată, îl întrebă pe locotenent: – Domnule, *Herr Oberleutnant*, într-adevăr l-aţi întâlnit în Ucraina pe acel rabin despre care v-a vorbit?

— Nu, domnişoară, a murit acum o sută de ani.

Iar a doua zi, sau poate că lucrurile s-au petrecut peste vreo trei, patru zile, când vremea de toamnă s-a schimbat brusc, cum se întâmplă de obicei la munte, şi peste poieni s-a arătat soarele, iar prin văi s-a încălzit, domnul locotenent Kiekeritz hotărî să facă pe jos o plimbare până la versantul care se afla mai sus de torent. Luă cu el, ceea ce nu i se întâmplă prea des, o carabină

scurtă de cavalerie, pe care şi-o adusese din expediţia de vară în Podolia şi Ucraina. De la domnul Szwanda împrumutase mai de mult o lunetă şi o montase la carabina marca Mannlicher. Era o armă excelentă, de precizie, deşi fabricată în serie încă în timpul războiului, în fabricile de armament din sudul Austriei. Locotenentul o folosise de două, cel mult de trei ori. Odată lângă Oameniţa Podoliei, când aflându-se lângă o viroagă, zărise cum se înălţă un erete care se aţinuse undeva în vale, pe fundul râpei de gherghine şi scoruşi şi se ivise la înălţimea ochilor locotenentului, dorind să se avânte cât mai repede în tării; Kiekeritz ochi şi trase fără să presupună că a nimerit pasărea în zbor. Ceilalţi doi ofiţeri care stăteau lângă el, chiar spuseseră ceva pe tema asta, dar ce întâmplare neobişnuită, pasărea, lovită de moarte, se legănă în văzduh, întinse aripile ei mari, cenuşii şi se prăbuşi ca o piatră pe fundul râpei unde se închise asupră-i rămurişul des. Ofiţerilor nu le venea să-şi creadă ochilor.

— Eşti un adevărat maestru, Freddi! Habar n-am avut! Şi aşa mai departe. Iar el pipăi doar cu degetele copia micuţă a Dianei din Efes, învelită într-o bucată de faşă, pe cai e o ţinea în buzunar. Neîndoios ea era aceea care-i conducea şi privirea şi braţul. În clipa aceea era gata să jure că aşa era. Iar a doua oară, lucrul s-a petrecut cu câteva săptămâni mai târziu, undeva dincolo de Fastov în apropiere de Bielo-Ţerkovsk, când călărind la galop se pomenise în dreptul unui ins care fugea cât îl ţineau picioarele, făcând parte desigur dintr-o ceată pe care ulanii o zdrobiseră cu puţin mai înainte iar scum îi luau prinşi pe fugari. Locotenentul Alfred Kiekeritz în şa, iar celălalt alături, pe jos, de-a lungul şanţului peste care, probabil cuprins de panică, nu era în stare să sară spre a se piti în lanul de grâu ce se întindea de cealaltă parte a acestuia sau poate că nici nu-l observase; atunci locotenentul, strigând ceva ce nu avea nicio legătură cu situaţia dată, poate *Habe câte Ehre*![19], lăsând pentru o clipă să-i scape din mină frâul calului care galopa înainte

19 Am onoarea (germ.).

cu capul lăsat şi coama în vânt, îşi încărcă arma, se aplecă şi trase, de fapt fără să ochească, cu o singură mină, cum îşi amintea din cărţile lui Karl May despre indieni şi *cowboy*. Dar nu nimeri. Glontele şuieră deasupra capului fugarului, locotenentul trase frâul strigând – prrr… – şi atunci celălalt dintr-un salt trecu şanţul izbăvitor şi se afundă în grâul care-şi clătina tulpinile, iar după aceea rămase nemişcat. Pentru a treia oai a Kiekeritz trase în aer drept vivat.

Aşadar era o zi (poate ultima din acea toamnă precum şi din acel război) de adevărată toamnă de aur. Fagii erau roşii şi aurii. Printre ei, molizii stăteau smirna cu verdele lor suculent, zvelţi şi avântaţi, gotici, cum obişnuia să spună locotenentul. Încălzite de soare îşi risipeau miresmele tufele de cimbrişor care începeau să se usuce, şi nişte ierburi desfrunzite, dar încărcate e [e seminţe, de fructe şi de conuri mici. Iar cerul era pur, azuriu, fără niciun nor. Uneori foşnea ceva în iarba uscată, poate o şopârlă, poate un şoarece de câmp sau mai degrabă de pădure. Locotenentul urca muntele pieptiş, pe o potecă pe care o cunoştea perfect. Se plimbase de nenumărate ori prin părţile acelea cu domnul Szwanda, brigadierul silvic. Umblase pe acolo şi singur, şi nu o dată. În ziua aceea se simţea deosebit de vioi. De două zile nu mai avea febră, ba chiar încetase s-o mai măsoare, în ciuda prescripţiei şi a stăruinţelor doctorului Stieglitz, de câteva zile nu mai avusese nici accese de tuse. În asemenea clipe fericite poţi uita de boală, o poţi renega, poţi chiar să-i negi existenţa inoportună. Poţi crede într-o miraculoasă şi neaşteptată însănătoşire. Iar locotenentul Kiekeritz se prea poate să fi procedat astfel.

Când trecu de culmea împădurită, acoperită acum, după tăierea ce avusese loc cu trei ani în urmă, cu un făget des şi tânăr presărat de câte un platan sau de câte un molid, de un verde intens în această mare de culori de toamnă – de la carminul întunecat, trecând prin toate nuanţele de roşu, ca recifele de corali şi ierburile roşietice sau pătate cu roşu, până la galbenul ca lămâia sau ca

sulful – şi o porni pe o potecă aproape netedă, care şerpuia de-a lungul crestei, undeva spre satul Ilnik, auzi un foşnet în hăţiş şi crezând că a surprins un pui de cerb, o căprioară sau poate chiar un porc mistreţ, se opri îndărătul unui trunchi cenuşiu şi neted de fag şi încetişor, cu băgare de seamă, să nu sperie sălbăticiunea, prinse să tragă de pe umăr cureaua carabinei. Era linişte, doar hăt, departe pe culmea alăturată care cobora cu o pantă lină în vale, cânta o pasăre. În acest anotimp? – se miră lacotenentul şi aşteptă în continuare. Chiar atunci, undeva mai în vale, cu mult mai jos de locul unde se afla, pe muchia muntelui, zări o siluetă care parcă din cauza căutăturii lui se opri, ba chiar se cinchi. Dar după aceea se sculă în picioare. Atunci locotenentul Kiekeritz recunoscu pe un tânăr prizonier rus, pe care-l mai văzuse de multe ori lângă joagăr, la torent. Se numea, dacă locotenentul ţinea bine minte, Mihailo şi era parcă de prin părţile Galiţiei. Locotenentul înălţă uşurel carabina şi-l privi pe fugar prin lunetă. Întrucât nu încăpea nicio îndoială că Mihailo fugise din lagărul de lângă joagăr, poate pe când lucra la tăierile din pădure, şi că avea de gând s-o ia prin munţi şi prin păduri ca să ajungă la el acasă, aşa cum făcuseră mulţi alţii dintre tovarăşii săi. Acesta are măcar toate şansele să ajungă acasă până nu începe viscolul şi gerul – gândi locotenentul Kiekeritz, căutându-l cu privirea în cătare pe fugarul pe care-l pierduse pentru o clipă în desişul de aramă. Galiţia? Nu era chiar atât de departe, mai ales pe o vreme ca în ziua aceea. 11 văzu pe Mihailo cum se apleacă peste şuvoiul apei, curgând în meandre prin valea strâmtă şi cam întunecoasă. Dar acolo unde stătea prizonierul – printr-o spărtură a trunchiurilor înalte de molid – bătea soarele şi era lumină. Un mănunchi întreg de raze cădea asupra prizonierului aşa cum, în vechile tablouri, pictorii medievali zugrăveau o rază luminoasă îndreptată spre sfântul lor patron. Prizonierul, nu încăpea nicio îndoială, era tânăr şi frumos. Acum, după ce-şi trăsese peste cap cămaşa de culoare cafeniu-verzuie, dintre cele pe care le furnizau anume pentru prizonieri

întreprinderile de echipament militar, stând aplecat, cu torsul lui alb şi gol licărind în soare, fără să ştie că este observat cu interes şi cu admiraţie, dar şi cu o pasiune abia născândă, de un caracter încă neprecizat, luă apă în căuşul palmelor pentru a şi-o turna apoi peste umeri şi piept. La un moment dat (iar locotenentul Kiekeritz continua să privească prin lunetă cu o fascinaţie tot mai puternică), flăcăul îşi îndreptă spatele şi se întoarse cu faţa spre culmea pe care, îndărătul unui trunchi gros de fag cu coaja cenuşie şi lucioasă, stătea locotenentul cu patul carabinei lipit de umăr (resimţea fizic această apăsare şi o sporea cu bună ştiinţă) cu ţeava mai jos de lunetă, aţintită spre pieptul alb al flăcăului. Kiekeritz muta ţeava puştii odată cu luneta prin mişcări neînsemnate, privea necontenit prin orificiul rotund apărat de un inel de cau – ciuc care îl apăsa pe frunte între sprâncene, mişca Mannlicherul când spre dreapta când spre stânga. În lentila rotundă, ca într-o ramă, luneca totodată crucea închipuită de cele două sârmuliţe ca nişte fire de păr nespus de subţiri. Locotenentul trecea eu privirea încetişor şi de foarte aproape peste sfârcul stâng al băiatului, apoi peste cel drept, de un roz deschis pe fondul alb al pielii. Ai fi zis că pândeşte nu pe un băieţandru ci pe o fată. Acolo, sub sfârcul sting se afla inima. Privind cu fervoare şi cu atenţie încordată până la durere, locotenentului i se părea că-i vede bătăile inimii pulsând ritmic sub piele. Da, tinere al meu prieten, ai fost neprecaut întorcându-te spre mine când m-ai zărit lângă trunchiul fagului şi, spre nenorocirea ta, la fel ca Acteon când a zărit-o pe Diana la baie, singur ai pronunţat sentinţa împotrivă-ţi.

— Locotenentul Kiekeritz simţea crescând în el tensiunea ca o durere ascuţită, încât scrâşni din dinţi şi chiar în aceeaşi clipă privirea lui întâlni ochii celuilalt care, îndreptându-şi spinarea, rămase înlemnit, strângând cămaşa în mâinile lăsate în jos. Doar vântul îi clătina smocul de păr blond de pe frunte. Atunci porni şi glontele şi locotenentul Kiekeritz simţi numaidecât o uşurare. De parcă o pleoapă grea şi neagră ar fi fost dată în lături şi

brusc ar fi bătut înăuntru lumina. Îşi încărcă iar carabina şi zvârli cu vârful cizmei tubul gol şi lucitor. Apoi se întoarse şi începu să coboare panta în direcţia orăşelului şi a joagărului. Undeva pe aproape, în aluniş, se auzi cântecul aceleiaşi păsări.

Dar umblând astfel rătăci (se întuneca devreme, iar muntele arunca o umbră lungă peste vale) sau poate zăbovi anume, dorind să-şi mai continue plimbarea de dragul sănătăţii, să aspire aerul proaspăt care, cu fiecare inspiraţie îi umplea plămânul, de parcă ar fi sorbit cu violenţă apă rece de izvor. Coborând panta pieziş, poticnindu-se de rădăcini, îşi spuse amintindu-şi de un verset citit sau auzit: „*L'assassinat est, cest connu, Vun des beaux arts*" – şi ridică din umeri: ştiut? de ce ştiut? de unde să fie cunoscut acest dicton privitor la măreţia artistică a actului uciderii, ba – mai rău chiar – a asasinatului? în timpul unor operaţii militare ce poate fi considerat omor, legat strâns de orice luptă armată, şi ce anume devine crimă? Capodopera morţii? Un nonsens? Numai Dumnezeu o ştie! Toate astea au un gust pe care l-aş denumi străpezeală, iar tonul l-aş defini drept de rău augur, ceea ce nu numai că nu coboară, dar în mare măsură înalţă scara experienţelor. În ciuda toamnei bogate din jurul său, a gamei coloristice, adevărată expoziţie de compoziţii în culori risipite prin munţi, versante, râpi şi platouri înalte şi întinse cât cuprindeai cu ochiul, se simţi brusc foarte străin în acest peisaj plin de frumuseţea toamnei, azvârlit în mod absurd pe un ţărm pustiu. Iată, se vede pe el însuşi îndreptându-se spre plaja pustie de pe malul mării, un mal care este totodată trist şi sclipitor din cauza a milioane de fărâme luminoase, un roi de steluţe mici. Se îndepărtează şi se vede pe el însuşi pierind în perspectivele serii: e tot mai mititel, mai însingurat şi la urmă dispare. Iar valul, cu un clipocit blând, alungă spuma şi spală urmele de pe nisip. Să fie Adriatica lui natală? Soarele tocmai a alunecat îndărătul unei coame muntoase şi în vale e întuneric. Departe, în spărtura creată de două povârnişuri aplecate către râpa şuvoiului, se ivi o stea

mare, verde. Locotenentul Kiekeritz, cuprins de o bruscă slăbiciune, se sprijini de trunchiul unui molid şi privi într-acolo, având steaua chiar în faţă: să fie carul Dianei? călească sau mai degrabă pasărea Dianei, zeiţa morţii? Oare există cu adevărat o stea sau o întreagă constelaţie consacrată ei?

— Nu ştia, nu izbutea să-şi aducă aminte deşi, încă din şcoală, avea faima că e în stare să enumere oricând toate planetele, toate constelaţiile mai mari, ba chiar sistemele planetare. Iar acum avea un gol imens în cap. îl cuprinsese o însingurare atât de mare încât se simţea deznădăjduit. De s-ar putea înapoia cât mai repede la Graz, la mama lui, să se ascundă acolo ca o sălbăticiune într-un bârlog, să răsufle în linişte şi departe de orice primejdie.

Tot coborând mereu, după o clipă de odihnă pe un întuneric deplin, se pomeni pe taluzul gării, în faţa gheretei feroviare cu numărul doi. Prin urmare totuşi n-am greşit drumul – gândi traversând taluzul şi şinele de cale ferată. Privi cu băgare de seamă în jur, ţinând Mannlicherul în mână; uitase să-şi treacă cureluşa peste umăr. Era linişte, ca de obicei se auzea doar zbârnâilul sârmelor care uneau aparatul de transmisie din gară cu cea mai apropiată rampă; un bâzâit slab, de parcă ar fi roit nişte albine sau bondari. În stânga, sus pe cer, alături de cealaltă stea consacrată zeiţei Diana, se zărea un al doilea punct verde: semaforul indicând cale liberă, în curând are să treacă un tren – gândi Kiedădea seama perfect, că un asemenea bărbat nu este şi niciodată nu va fi pentru ea. Ar fi putut deveni – printr-o mare şi nemeritată îndurare a Celui de Sus – cel mult sluga lui plecată, roaba care aşteaptă plină de dor orice poruncă a stăpânului. Îşi închipuia – ba în ultima vreme se văzuse făcând-o limpede în vis – cum spală rufăria locotenentului, iar după aceea cum o calcă atent, cu grijă, să n-o pârlească. În locul rufelor din faţa ei aparţinând şefului de jandarmi, Ivan Pelehati, care în ultima vreme îi tot dă să spele lenjeria murdară. Două, trei cămăşi militare, două, trei perechi de izmene lungi, calde. Acum aceste rufe rămăseseră să se

moaie în lighean, iar Liza Kut îşi şterse iute mâinile mari şi osoase de propriii ei pantaloni, pe care în ultimul timp îi purta la slujbă, fără măcar să-şi dea seama că era unica femeie în pantaloni pe o distanţă de câteva judeţe şi că devenise subiectul multor remarci neplăcute, ba chiar stârnise indignarea unora. Se repezi afară pe uşa gheretei şi luă poziţia de drepţi în faţa celui care venea pe taluz, de parcă i s-ar fi arătat arhanghelul Gavril, binevestindu-i ceva al cărui tâlc nu l-ar fi putut desluşi nici măcar în închipuire. Poate o concepţie imaculată, săvârşită din marea ei dorinţă şi din privirea lui zăbovind asupra ei. Stătea dreaptă şi serioasă, cu sprâncenele strânse, privind cu credinţă în ochii zeităţii ce venea în direcţia ei. Iar el, la un pas distanţă, se clătină brusc pe picioare sau poate că se poticni în beznă de ieşitura vreunei pietre, pierzându-şi echilibrul într-o asemenea măsură, încât se sprijini cu toată greutatea trupului de cea care îl aştepta în întuneric. Patul Mannlicherului o lovi dureros în pântece, dar ea nici n-o băgă în seamă. Nu îndrăznea să-l îmbrăţişeze, nu ştia ce trebuie să facă, simţea că el îşi pierde puterile, că se clatină, iar la urmă că rămâne agăţat de ea, că horcăie ţinând pleoapele strânse. Se decise deci repede şi, apucându-l cu putere, îl târî în canton cu multă băgare de seamă, culcă trupul lui inert pe patul ei îngust de campanie, acoperit cu o pătură cenuşie purtând iniţialele căii ferate, înăuntru nu ardea decât o luminare aşezată pe podea, era cam întuneric, iar prin uşa întredeschisă pătrundea un curent îngheţat. Şi de aici se vedea atârnând sus lumina verde a semaforului. Aşadar, Liza Kut, trăgându-şi mâinile de sub spinarea locotenentului, se gândi cuprinsă de panică că trebuie să se grăbească să iasă pe uşă afară ca să apuce să ia poziţia de drepţi împreună cu felinarul ei, pentru că peste un minut sau poate chiar mai puţin avea să treacă pe acolo un tren special, despre care fusese încunoştinţată la gară. Urechea ei experimentată, în stare să prindă orice sunet şi orice foşnet, captase freamătul şinelor şi-un duduit înăbuşit care se tot apropia. Chiar şi jandarmul Felehati, când îi

încredinţase rufele să i le spele, îi mărturisise că era un tren extrem de important, că în acest tren călătoresc ofiţeri de rang superior, pare-se chiar cineva de la statul major german. Şi Pelehati, spunându-i ceea ce de fapt nu trebuia să divulge oricui, îi făcu cu ochiul, apoi îşi apăsă un deget pe buze: – Dar, ssst!... E secret, înţelegi? Nimănui, niciun c. uvânt, că altminteri ordon să te spânzure chiar aici, de prima creangă din margine, cu capul în jos, înţelesu-m-ai? şi râse înveselit de gluma bună, apoi o bătu pe umăr. Liza stătea cu braţele încărcate de rufe murdare, cu şapca ei feroviară pe o parte şi se uita la Pelehati dând din cap că a înţeles, că ştia prea bine şi n-are s-o destăinuie nimănui de-ar fi s-o ardă de vie. Aşa e ea, dârză şi credincioasă, dar şi vigilentă. Ei, şi acum, era cât pe ce să nu ajungă la vreme. Ce ruşine! Aşa încât, uitând pentru o clipă de musafirul ei neobişnuit, se repezi pe uşa întredeschisă aproape în clipa în care locomotiva trecea în goană prin faţa cantonului numărul doi, stârnind un curent de aer care-i smulse şapca din cap şi-i suflă într-o parte o şuviţă de păr. Ferestrele vagoanelor puternic luminate, parţial acoperite de perdele, în una dintre ele figuri de militari, cineva făcându-şi loc să treacă pe coridor în direcţie inversă cu mersul trenului şi privind-o stăruitor pe Liza, de parcă ar fi ţinut cu tot dinadinsul să n-o piardă din ochi, apoi ultimul vagon, cel de serviciu, cu felinarul clătinându-se la capătul trenului care tocmai părăsea peronul gării şuieră, un şuierat atât de familiar Lizei, ştirea azvârlită de mecanic, mesajul sonor sau un salut aruncat în treacăt, deci printr-un gest reflex, aşa cum o făcea întotdeauna, strânge buzele pentru a fluiera, îl acompaniază şi-l întovărăşeşte, iar după aceea, amintindu-şi brusc cine zace pe patul ei de campanie, se înapoiază în goană, uitând să tragă după sine uşa cu geam.

Iar acolo, în încăperea semiobscură, culcat cu faţa în sus pe pătura cenuşie cu iniţialele căilor ferate, trage să moară neobişnuitul oaspete al Lizei Kut, cantoniera de la ghereta Tu-2.

Da, nu mai încape nicio îndoială: domnul locotenent

Alfred Kiekeritz, zăcând pe spate, îşi apasă ambele mâini pe pieptul de pe care şi-a rupt bluza de ulan, puloverul cald şi cămaşa de lână, smulgând şi câţiva nasturi. Horcăie. Ţine ochii larg deschişi, nişte ochi sticloşi. N-a observat-o sau n-a recunoscut-o pe Liza, care în primul moment şi-a pierdut capul cu totul, alergând când spre dreapta când spre stânga în odaia strâmtă, iar acum se apleacă peste bolnavul pe care încearcă cu gesturi stângace şi colţuroase, dar delicate, pe cât îi stă ei în putinţă să-l readucă în simţiri.

— *Her Oberleutnant*! – şopteşte întruna, stând acum cinchită lângă bolnavul care se îneacă brusc, se sufocă, scoate nişte sunete răguşite, ţipătoare, dar a reuşit sau măcar a încercat să se sprijine într-un cot. Din gura lui întredeschisă ţâşneşte sângele întunecat pe podea şi peste mâinile Lizei, care-i susţine capul prăvălit neputincios într-o parte. Ce să facă? se gândeşte ea cuprinsă de panică. În ce fel să-l ajute? Să dea de ştire la gară? Dar îi e strict interzis să-şi părăsească postul de lângă şinele de cale ferată şi acuşi, acuşi, peste câteva minute va trece pe aici mărfarul dinspre părţile ungureşti, de la Ujok. Un medic? Dar cum? N-are legătură telefonică cu gara. Să iasă în faţa şinelor şi să facă semn cu felinarul? Nu se poate decide în niciun fel. Dar hemoptizia s-a oprit, bolnavul slăbit a căzut pe spate, a mişcat picioarele de parcă ar fi vrut să ridice genunchii, dar n-a făcut decât să se întoarcă pe o parte şi iată că spune cu tonul lui obişnuit, pe neaşteptate, de parcă abia acum şi-ar fi dat seama pe cine are în faţa sa: – Eşti oare slujitoarea zeului Set?

— Dar ea nu înţelese, deci se aplecă deasupra lui mai tare aşteptând poate are să repete, dar el, ascunzându-şi faţa în palme, rosti tare şi desluşit: – Prostii! Toate nu-s decât prostii. E absurd! – iar după aceea, se vede că neliniştit de zgomotul pe care-l făceau ştiuleţii de porumb atârnaţi în tavan ca să se usuce, o întrebă: – Ce ciocăneşte aşa? E o barză? Sau un schelet de carnaval?

— Atunci Liza, fericită că în sfârşit a priceput ceva şi a stabilit o legătură cu oaspetele ei, că poate el nici nu stă

chiar atât de rău cum a crezut la început, din moment ce vrea să ştie lucruri atât de neimportante, îi spuse repede: – E cucuruz, pus la uscat pentru sămânţă – şi adăugă, schimbând cuvântul local cucuruz, pe care-l folosise în fraza germană, cu termenul german *Metis*, de teamă că idolul ei nu va şti despre ce e vorba. Iar el, peste o clipă, vorbindu-şi singur parcă, zăcând cu capul ridicat şi cu ochii în tavan, aţintiţi la ştiuleţii de porumb clătinaţi de curentul de aer rece ce se strecura pe uşa întredeschisă, mormăi parcă uimit: – Cucuruz? Cucuruz? Kiekeritz! Kikiriki! Amuzant, absurd şi foarte comic! – şi ceva ca un râs înăbuşit începu să-i gâlgâie în gâtlej, dar chicotitul se preschimbă într-un nou atac de tuse şi sângele ţâşni iar pe podea în timp ce bolnavul se prăbuşea neputincios pe spate.

Atunci Liza luă hotărârea eroică de a-şi părăsi postul, a-l lăsa de izbelişte în ciuda interdicţiei şi a regulamentelor şi, aplecându-se se vârî cu spinarea sub bolnav, îl săltă fără efort – locotenentul, deşi zvelt ba chiar subţire, era un bărbat mare şi greu, şi, trecându-şi braţele lui pe după gât îl duse la gară împleticindu-se, poticnindu-se de pietre, gâfâind de efort. Când ajunse, îl culcă pe divanul din faţa patului de campanie pe care dormea şeful staţiei, locotenentul Valasek. Îşi privi mâinile, erau lipicioase de sânge, aproape negre, ca mânjite cu smoală.

După aceea, locotenentul trebui dus în odaia lui de la hotelul lui Wasserzug. În timpul ăsta, Valasek căuta la telefon medicii. Stieglitz nu era acasă. Din fericire îl găsi pe colegul acestuia, pe Schumann. Dar până să se ivească cu gentuţa lui medicală în mână şi stetoscopul vârât în buzunarul paltonului, până să ajungă la hotel şi locotenentul Valasek – şezând în hol, bătrânul Izaak Roth, împi eună cu negustorul Moise Trau din Vechiul Sambor, discutau despre ultimele ştiri politice, aduse chiar atunci de la Lvov de către oaspeţii nou veniţi la hotel – şi nu orice fel de oaspeţi! – sosise chiar în ziua aceea moşierul din Jawor, domnul Englen – der, precum, şi cineva încă mai important, însuşi domnul Towarnicki din Sokoliki, un purăţ

din cei mari; nu numai cherestea dar şi petrol – aşadar când cei doi o văzură pe Liza ducând în cârcă în nesimţire pe chiriaşul lor de la camera numărul unu – trăieşte? nu cumva a murit? se stârni zarvă. Amândoi – Roth în halat şi tichie pe cap, cu perciunii cărunţi răsfiraţi şi Trau în caftan lung şi pălărie neagră de fetru – începură să strige care mai de care în idiş, după aceea în germană ca să-i poată înţelege Liza Kut: – Ce s-a întâmplat? de ce aici? proasto…! Ia-l şi du-l de aici, tu…! Avem aşa nişte musafiri importanţi şi ea vine aici cu ăsta… *Kaput*! Războiul s-a terminat! auzi? *Schneller*! *Schneller*! Haide, ia-l de aici! – şi nu se ştie cum s-ar fi isprăvit întreaga tevatură dacă nu-şi făcea intrarea tocmai atunci Valasek împreună cu doctorul Schumann. Iar după ce bolnavul a fost urcat la etaj, se ivi şi doctorul Sticglitz foarte mâhnit şi infirmiera Irina Parafinczuk. Lângă patul pe care a fost culcat locotenentul în nesimţire, pe un scaun, se afla o luminare aprinsă. În restul încăperii era întuneric, iar îndărătul ferestrelor norii acoperiseră cerul şi începuse să ningă. Şi aşa avea să cadă zăpada timp de câteva zile, până ce se strânseră mormane întregi de nămeţi pe drumuri şi linii ferate. Iar războiul se isprăvise.

Chiar atunci pe adresa mamei locotenentului Alfred Kiekeritz, doamna Iulia Kiekeritz, locuind la Graz, poştaşul aduse un nou pachet de la fiul ei, conţinând trei icoane şi o gravură nu prea mare reprezentând o scenă mitologică. Când poştaşul plecă, ea aşeză icoanele una lângă alta, la rând, şi se instală pe un scaun în faţa lor. Îşi amintea icoanele din tinereţea ei, când împreună cu soţul, un militar, stăteau pe la diverse garnizoane din Bosnia şi Banat. Îşi aminti de asemenea, nu se ştie de ce, un vers, sau poate că era textul unui cântec, a cărui melodie o uitase, scris în limba ei maternă, slovena: „a murit Konda, fiul ei unic, de el mama nu vrea să se despartă, în umbra portocalului de aur, sub un colnic, îl aşază în groapă.

Se luă cu mâinile de cap, îngrozită: – Ce m-a apucat? Freddi al meu trăieşte şi are să se înapoieze în curând mult iubitul, unicul meu fiu, fiindcă războiul se va sfârşi. Atunci am să-l strâng la pieptul meu şi ne vom aşeza

amândoi chiar aici, în acelaşi loc, lângă icoanele pe care le îndrăgeşte atât de mult şi alte tablouri, şi el are să-mi povestească totul, aşa cum un fiu se mărturiseşte mamei sale.

Dar la data aceea locotenentul de ulani Alfred Kiekeritz nu mai trăia. Brigadierul silvic Szwanda dădu scânduri de la joagărul care nu mai lucra, pentru că muncitorii se risipiseră, iar pe prizonieri îi pusese în libertate domnul Szwanda el însuşi, să se ducă mai iute acasă, ba chiar îi ajută să se urce în vagoanele ce se îndreptau către răsărit; domnişoara Irina Parafinczuk permise, în calitatea ei de proaspăt şef de gară să fie încărcat coletul în vagonul gol purtând tăbliţa: *Vierzig Mann oder sechs Pferde*[20], şi acesta să fie ataşat de trenul care urma să plece la Budapesta via Ujok-Kis Vâna-Debrecen, iar de acolo să meargă poate până la Viena. Transport de evacuare. Dar va ajunge oare la destinaţie şi când? În situaţia dată nimeni nu putea să prevadă nimic. Trenul fusese format undeva la Stanisławow sau Colomeia pentru un regiment maghiar care se înapoia în Ungaria de pe frontul de răsărit, ce încetase să mai existe. Soldaţii îşi puseseră cocarde tricolore în locul insignei chezaro-crăieşti. Irina voia să scape de ei cât mai repede. Ajutorul ei, Ivan Pelehati, care îşi pusese pe şapcă însemnul cu trei colţuri ucrainean, aşijderea. Maghiarii se răspândiseră nu numai prin gară, dar prin tot orăşelul în căutare de hrană. N-are decât. să plece odată cu ei şi această ladă, încropită din scânduri negeluite, legată de bine de rău cu sârmă, neetanşă, asta era sigur, dar din fericire e ger, să se ducă cu Dumnezeu, dar să plece de aici cât mai iute! La gară e harababură, nimeni nu ştie nimic, trenurile circulă cu întreruperi mari, se ştie doar că la Lvov şi Przemyśl, pare-se se bat ucrainenii cu polonezii, la Chyrow mai sunt încă ucraineni, dar polonezii parcă vin şi dinspre Ustrzyk şi dinspre Dobromila. Irina nu părăseşte nicio clipă telegraful. Soarbe un ceai de ierburi şi fumează ţigară după ţigară.

20 Patruzeci de persoane sau şase cai (germ.).

Şi aşa s-a făcut că, lângă mortul culcat cu faţa în sus în ladă, veghea doar credincioasa slujitoare a zeului morţii, Liza Kut. îmbrăcată cu o manta de feroviar, se aşezase în vagon pe ladă şi stătea de pază ca un câine. Cineva o tot întreba ce duce acolo, încercase să se uite în ladă prin crăpături. Adulmeca. Un altul o sfătui să facă pe scânduri un semn oarecare, cel mai bine era să deseneze o cruce. Bine, dar cu ce? N-avea nici vopsea şi nici măcar smoală. Dar luna veghea şi o ajută. Liza desenă cât putu ea mai bine pe capacul lăzii literele I.N.R.I., aşa cum văzuse undeva. Scrise cu degetul muiat în propriul ei period pe care i-l pornise luna, sau poate Diana, zeiţa morţii. În ladă fuseseră puse la repezeală, trântite cum s-a nimerit, câteva cromolitografii, două-trei icoane precum şi, încă înfăşurată strâns într-o bucată de faşă, o miniatură, o copie după Diana din Efes. De fapt, în primul moment, doctorul Stieglitz luase din peretele camerei cu numărul unu de la hotelul lui Wasserzug litografia *Salomea*, cu intenţia de a o restitui soţiei sale care, bănuia el, i-o luase în nume de rău că dăduse din casă tabloul adus cândva de fiica lor de la Lvov. După aceea, totuşi, după o scurtă ezitare, renunţă la intenţie, şi *Salomea* fu depusă pe fundul coşciugului la picioarele mortului. Scândurile erau negeluite, oricând se putea ciocăni în ele pentru a alunga spiritele rele.

Ei, şi trenul se urni din gara Turka, iar în ziua de 16 noiembrie 1918 trecu punctul de graniţă Ujok, unde un grup de oameni măturau zăpada adunată pe linii de viscolul din noaptea precedentă. Cineva spunea că în văile maghiare, dincolo de Ungvar, încă nu căzuse zăpadă şi era destul de cald. Liza, stând aşezată pe ladă, ghemuită de frig în mantaua ei subţire, se hrănea cu salam din carne de cal cu care o trataseră soldaţii.

În munţii din jur, la trecătoarea din Ujok, era iarnă. În toţi Carpaţii era iarnă. Aşa de pildă, la Matkow, la conacul încăpător şi scund din care moşierii se mutaseră de mult la Kowenic, dincolo de Sambor, în casa pustiită încă în iarna din o mie nouă sute paisprezece spre o mie nouă sute cincisprezece, prin ferestrele fără geamuri ba

chiar şi fără cercevele, ninsese înăuntru din abundenţă, aşa încât, în fosta sufragerie şi în salonul cel mare, unde se mai păstrase încă neatinsă splendida sobă de cahle din secolul optsprezece, se iviseră spărturi transversale. Iar în bufetul făcut la Gdańsk, unica mobilă salvată ca printr-o minune, decât că-i lipsea uşa de jos – se cuibăriseră lupi. Lupoaica îngrămădise din toate părţile cârpe şi hârtii şi dăduse naştere la patru pui frumoşi, cu blană pufoasă, după ce le aşternuse un culcuş în bufet. Acum e paşnic aici, liniştit şi foarte luminos, fiindcă aproape că te ustură ochii de albeaţa zăpezii.

Când trenul care venea din Galiţia în Ungaria intră pe peronul gării Ungvar, numită şi Ujhorod, se lumină, ninsoarea stătuse şi se arătă soarele. Apoi trenul porni iar şi se făcu noapte. Liza Kut coborî de pe ladă şi privi prin spărtura din uşa vagonului: departe în zare se vedea piscul muntos Vinorlat, alb de zăpadă, licărind în bătaia lunii ca un vulcan de argint. Trenul îşi spori viteza coborând în piista maghiară.

Liza suflă în degetele înţepenite, roşii de frig, plecă de lângă uşă, o trase bine şi dârdâind, clănţănind din dinţi, se pregăteşte să se culce peste mantaua azvârlită pe capacul lăzii. Pe deasupra lanţului muntos, în depărtare, vântul alungă şi împrăştie constelaţiile de stele ale pădurii. S-a lăsat gerul din zorii zilei.

Lector: OLGA JORA Tehnoredactor: VICTOR MAŞEK *

Coli de tipar: 8 Bun de tipar: 10. VI. 1985 *

I.P. „13 DECEMBRIE 1918”.

STR. GRIGORE ALEXANDRESCU NR. 89 – 97 BUCUREŞTI.

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMANŢA